

Nr 46.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning; given Stockholms slott den 31 januari 1913.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om expropriation,
- 2) lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom,
- 3) lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten,
- 4) lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 21 häft. (Nr 46.) 1

5) lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Gust. Sandström.

Förslag till Lag om expropriation.

Härigenom förordnas som följer:

I. Allmänna bestämmelser.

Om expropriationsrätt.

1 §.

1. Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

för befästning, övnings- eller förlägningsplats för krigsmakten, skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling, eller eljest för rikets försvar,

för allmän väg på landet eller i stad, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf- eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande,

för allmän byggnad,

för något en kommuns eller annan dylik samfällighets allmänna ändamål,

för att inom bebyggt område å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, eller förse en ort med vatten eller förhindra förorenande av vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål, eller bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnat att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte av synnerlig vikt,

för linbana, som är behöfvig för ett företag av större gagn för orten, eller

för annat därmed jämförligt ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt.

2. Finnes synnerligen märklig fast fornlämning för dess bevarande böra jämte därför erforderlig mark vara i kronans ägo eller jordområde böra på grund av synnerligen märklig naturbeskaffenhet avsättas såsom naturminnesmärke och för sådant ändamål avstås till kronan, eller prövas skogsåterväxt böra på det allmännas bekostnad åstadkommas å kronan ej tillhörig skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark, eller finnes flygsandsfält, varom ägaren försummat att taga föreskriven vård, böra avstås till kronan, må, på förordnande av Konungen, expropriation av sådan fastighet äga rum.

Prövas särskild rätt till område, som är avsatt till nationalpark, böra upphöra, äge ock Konungen förordna om expropriation av rättigheten.

2 §.

Ägare av fastighet, i avseende vara rätt till expropriation meddelats, vare pliktig att, enligt vad i denna lag stadgas och Konungen i förordnandet om expropriation föreskrivit, avstå fastigheten eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma.

Har expropriationsrätt meddelats i avseende å särskild rätt, som besvärar fastighet, vare rättighetens innehavare, enligt vad nyss är sagt, pliktig avstå rättigheten eller underkasta sig inskränkning därav.

Avstås på grund av expropriation fastighet, till vilken särskild rätt innehaves av annan än kronan, vare ock innehavaren pliktig avstå rättigheten.

Angående motsvarande tillämpning, då tomträtt eller vattenfallsrätt exproprieras, av bestämmelserna om expropriation av fast egendom är särskilt stadgat.

3 §.

Är särskild rätt till fastighet föremål för expropriation utan att fastigheten avstås, skall vad nedan stadgas om expropriation av fastighet i tillämpliga delar gälla.

4 §.

Den, som vill hos Konungen söka rätt till expropriation, foga vid ansökningen karta över fastigheten med beskrivning, utvisande, därest det är fråga om fastighet å landet, till vilken jordeboksenhet den hör och, om fastigheten är fördelad i flera ägolotter, dessas läge och gränser, så ock styrkt uppgift å fastighetens ägare och innehavare samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

Är fråga endast om expropriation av särskild rätt till fastighet, äge vad nu stadgats om bifogande av karta med beskrivning samt uppgift å ägare och innehavare tillämpning i avseende å den fastighet, som är föremål för rättigheten; dock må expropriationsrätt beviljas, utan att ansökningen åtföljes av karta och beskrivning, om Konungen icke finner dem vara av nöden för ärendets prövning. Innehaves den rätt sökanden vill exproprieras av annan än fastighetens ägare, skall, förutom ovan omförmälda handlingar, styrkt uppgift å innehavaren bifogas ansökningen.

5 §.

Konungen bestämme, vilket område expropriationen må omfatta.

Visas mer än ett område vara tjänligt för det avsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, vars avstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i övrigt tillses, att ändamålet må, utan oskäligen kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan, vars rätt är i fråga.

Finnas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga fastighetens användande för det avsedda ändamålet, tillkomme Konungen att meddela sådana bestämmelser.

Konungen utsätte viss tid, inom vilken den, som erhållit expropriationsrätt, skall fullfölja frågan genom ansökning om stämning till domstol, vid äventyr att expropriationsrätten upphör.

6 §.

Expropriationsrätt må ej från innehavaren övergå på annan, utan att Konungen det medgiver.

Om expropriationsersättning.

7 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling motsvarande fastighetens värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider

återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada ersättas.

Är den exproprierande på grund av åtagande eller av annan anledning pliktig vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande av skada eller intrång, varde expropriationsersättningen därefter jämkad.

Expropriationsersättningen skall bestämmas i penningar, att utgå på en gång.

8 §.

Vid bestämmande av expropriationsersättningen må hänsyn icke tagas till förändring i värde, som uppstår allenast till följd av expropriationsrättens beviljande eller det avsedda ändamålets genomförande.

9 §.

Exproprieras en del av en fastighet och föranleder expropriationen eller den exproprierade delens användande skada eller intrång å den återstående delen men i annat hänseende jämväl nytta för densamma, skall ersättning för sådant men gäldas endast i den mån det överstiger nyttan.

10 §.

Har, efter det fråga om expropriation blivit väckt, kostnad nedlagts å fastigheten i uppenbar avsikt att höja expropriationsersättningen, må genom sådan kostnad åstadkommen förökning av fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättnings bestämmande.

11 §.

Vad i 7, 9 och 10 §§ stadgas om fastighet äge motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation.

Om utvidgning av expropriationen.

12 §.

Har expropriationsrätt meddelats beträffande en del av en fastighet och lider genom expropriationen eller den exproprierade delens användande en återstående del av fastigheten synnerligt men, varde jämväl

denna del exproprierad, om ägaren det begär. Skall nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtas och föranledes därav synnerligt men för fastigheten, vare ock ägaren berättigad fordra, att denna skall lösas.

Om vid expropriation av en del av en fastighet ersättningen för skada eller intrång å en återstående del skulle uppgå till två tredjedelar av den delens värde, eller ersättning vid upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet skulle motsvara två tredjedelar av värdet å fastigheten, äge den exproprierande lösa det område, som lider sådant men eller utgör föremål för rättigheten. Kostnaden för åtgärd, som i 7 § andra stycket avses, varde inberäknad i ersättning som nu är sagd.

Om expropriationsmåls förberedande handläggning vid domstol.

13 §.

Expropriationsmål skall instämmas till underrätten i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika underrätters domvärjo belägna fastigheter, som ej lämpligen kunna för expropriationsersättningens bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne Konungen, att frågan om expropriationen i sin helhet skall för sådan uppskattning instämmas till den av underrätterna Konungen bestämmer.

14 §.

På ansökning av den exproprierande utfärde rätten i stad och domaren på landet stämning å fastighetens ägare så ock å andra ersättningsberättigade, om sådana sakägare av sökanden uppgivas. Rätten eller domaren föranstalte ock att, till underrättelse för möjligen befintliga okända sakägare, kungörelse om tiden för målets företagande vid rätten minst fjorton dagar förut uppläses i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införes i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Målet varde tillika, om det ej angår allenast upphävande av särskild rätt, som ej är in-tecknad i fastigheten, antecknat i rättens in-teckningsprotokoll, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för in-teckningsärenden, samt anmärkt i in-tecknings- eller fastighetsboken.

Avser på grund av förordnande, som i 13 § andra stycket sägs, stämning i expropriationsmål fastighet utanför rättens domvärjo, åligger

den, som utfärdat stämningen, att därom ofördröjligen göra anmälan hos rätten i den ort, där fastigheten är belägen, för anteckning enligt vad nyss är sagt.

Vistas känd sakägare utrikes eller å okänd ort, och finnes ej någon, som äger att för honom föra talan, förordne rätten god man att i saken företräda den frånvarande.

15 §.

Vad i denna lag stadgas om sakägare gälle ej innehavare av fordran, för vilken inteckning i fastigheten är sökt eller beviljad eller fastigheten häftar jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken.

16 §.

Vid rätten skall företes gravationsbevis rörande fastigheten.

17 §.

Fastighetens ägare vare pliktig att uppgiva övriga sakägare i avseende å samma egendom. Underlåter han det utan laga skäl, och uppstår skada för sakägare, som saknat kännedom om expropriationen, skall han hålla sådan sakägare skadeslös. Erinran härom varde införd i den stämning, som utfärdas å fastighetens ägare.

18 §.

Har under målets handläggning sakägare uppgivits eller eljest blivit känd, varde han stämd i målet, om han ej ändå kommit tillstades.

19 §.

Tvistas om fastighet, som exproprieras, vare den av de tvistande, som innehar fastigheten, berättigad att med laga verkan tala och svara för densamma, till dess den lagligen vinnes från honom.

Ny ägare må ej rubba överenskommelse, som förre ägaren ingått, eller annan i målet vidtagen, för denne bindande åtgärd. Har förre ägaren varit stämd eller kommit tillstades i målet, vare stämning å nye ägaren ej behöfelig.

Vad sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som på grund av expropriation avstås.

20 §.

Kunna ej lämpligen särskilda inom rättens domvärjo belägna fastigheter, från vilka expropriation skall ske, för expropriationsersättnings bestämmande uppskattas annat än såsom en enhet, förordne rätten om sådan uppskattning.

21 §.

Då målets förberedande handläggning vid rätten avslutats, skall, om ej stadgandena i 59 § annat föranleda, inför rätten tillsättas nämnd för bestämmande av expropriationsersättningen.

Kan tid för målets fortsatta handläggning vid rätten ej bestämmas, förklare rätten målet vilande.

Rätten tillställe nämnden protokoll och övriga handlingar i målet.

Om expropriationsnämnd.**22 §.**

Komma parterna överens om val av expropriationsnämnd, äge de bestämma, huru många och vilka personer skola deltaga i nämnden; dock vare antalet alltid ojämnt.

Eljest skall nämnd utses på sätt nedan sägs.

23 §.

Konungens befallningshavande skall för en tid av tre kalenderår till ordförande i expropriationsnämnder inom länet utse en i praktiska värv väl förfaren man ävensom förordna ersättare för denne. För Stockholms stad skola ordförande och ersättare enligt vad nu är sagt utses av överståthållarämbetet.

Till ledamöter i expropriationsnämnder vare inom varje län följande valbara, nämligen tjugufyra av landstinget utsedda och, om stad, som ej deltagar i landsting, finnes, tolv av stadsfullmäktige i varje sådan stad valda ävensom så många av Konungens befallningshavande utsedda, som motsvara antalet av dem landstinget och stadsfullmäktige valt. Finnas inom ett län två landsting, skall vardera utse tolv valbara. De valbara skola utses för en tid av tre kalenderår. I den mån möj-

ligt är skall iakttagas, att länets olika delar och de särskilda slag av sakkunskap, som för expropriationsnämnder inom länet äga den största betydelsen, bliva behörigen företrädde bland de valbara; börande minst halva antalet av dem landsting och tolv av dem Konungens befallningshavande utser vara ägare av jordbruksfastighet.

Då ordförande och ersättare för ordföranden skola utses, äge sådant rum, innan landstinget för året sammanträder, och lämne Konungens befallningshavande landstinget samt, om stad, som ej deltagar däri, finnes, stadsfullmäktige därstädes meddelande, vilka blivit utsedda. Stadsfullmäktige företage sitt val, efter det de från landstinget mottagit underrättelse, vilka landstinget utsett. Sist fullgöre Konungens befallningshavande, efter erhållet meddelande om landstingets och stadsfullmäktiges val, vad i fråga om utseende av valbara på Konungens befallningshavande ankommer.

Stockholms stad och län utgöre i fråga om utseende av valbara ett område. Antalet valbara skall vara nittiosex, av vilka landstinget i Stockholms län, Stockholms stadsfullmäktige, överståthållarämbetet och Konungens befallningshavande i Stockholms län var för sig i nu angivna ordning utse tjugufyra. I övrigt äge vad ovan i denna § stadgas motsvarande tillämpning.

24 §.

Avgår ordföranden eller ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder eller till ledamot i sådana nämnder valbar före den bestämda tidens utgång, skall vederbörande valmyndighet utse någon i den avgångnes ställe för den tid, som för honom återstår. Sådant val må, om det skall förrättas av landsting, anstå till landstingets näst därefter infallande lagtima möte. Är valmyndigheten annan än Konungens befallningshavande, erhålle befallningshavanden genom valmyndighetens försorg underrättelse om valet.

25 §.

En förteckning upptagande ordföranden och ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder samt de inom länet eller, beträffande Stockholms stad och län, inom deras område till ledamöter i sådana nämnder valbara skall av Konungens befallningshavande varje år, sedan vad i 23 § stadgas blivit för året fullgjort, införas i länskungörelserna samt tillställas rätten i stad och domaren på landet. Inträffar ändring i förhållande, som är upptaget i förteckningen, skall ock tillkännagivande därom göras på sätt nu är sagt.

Rätten och domaren hälle förteckningen tillgänglig för allmänheten.

26 §.

Den, som är bosatt utom länet, eller ej uppnått tjugufem års ålder, eller ej råder över sig och sin egendom, eller enligt domstols utslag är förlustig medborgerligt förtroende eller ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller att föra annans talan inför rätta, må ej vara ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara; dock må för Stockholms stad och län valbara utses inom såväl staden som länet.

Uppdrag, varom nu är fråga, må ej annan undandraga sig än den, som uppnått sextio års ålder eller sex år innehaft sådant uppdrag, samt tjänsteman, som är av sin tjänst förhindrad att mottaga uppdraget.

27 §.

Expropriationsnämnd skall utgöras av ordföranden och fyra ledamöter. Vardera parten äge utse en ledamot och rätten två ledamöter i nämnden. Äro å någondera sidan två eller flera, som hava gemensam del i saken, och bliva de ej ense, vem de skola utse, välje rätten ledamot i deras ställe. Samma lag vare, om part utan styrkt laga förfall underlåter att fullgöra valet. Har av flera samägare en utövat valrätt, gälle det för dem alla.

Kunna ägaren av fastighet och annan sakägare i avseende å samma fastighet ej enas om val av ledamot i nämnden, äge de var för sig utse en ledamot att vid sakens prövning, såvitt en var av dem rör, delta i nämnden.

Ersättare för ledamöterna i nämnden skola ock, särskilt för varje ledamot, utses enligt vad om ledamöter är stadgat.

28 §.

Skola särskilda fastigheter, som tillhöra olika ägare, uppskattas såsom en enhet enligt vad i 13 eller 20 § sägs, gälle om val av nämnd vad i 27 § stadgas för det fall att två eller flera hava gemensam del i saken.

29 §.

Då nämnd blivit utsedd, kalle ordföranden, så snart ske kan, ledamöterna i nämnden till sammanträde i den ort, där fastigheten är belägen.

Underrättelse om tid och ort för sammanträdet skall genom ordförandens försorg minst en vecka förut med posten sändas till sakägarna.

30 §.

Emot ordföranden eller ledamot i nämnd gälle dessa jäv: om han är med part i den skyldskap eller det svägerlag, som enligt lag utgör jäv mot domare; om han eller någon, som är med honom sålunda skyld eller besvägrad, har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada därav; om han såsom domare eller eljest å ämbetets vägnar deltagit i åtgärd eller beslut, som rör saken; om han varit fullmäktig i saken eller däri vittnat eller yttrat sig däri såsom sakkunnig; om han är part i en lika sak; om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän; om han står under någondera partens förmanskap eller är i hans tjänst eller av honom åtnjuter lön eller underhåll; samt om han står under tilltal för brott, som kan medföra förlust av medborgerligt förtroende.

Har expropriationsmålet varit handlagt vid häradsrätt, må ej den, som därvid suttit i häradsnämnden, av sådan orsak anses jävig. Ej heller vare den, som av kronan åtnjuter lön eller underhåll, därför jävig i mål, vari kronan är part.

Söker någon sak med ordföranden eller ledamot i expropriationsnämnd eller tillfogar honom något med ord eller gärning i ändamål att därmed göra honom jävig, skall det ej räknas för jäv.

31 §.

Ändring i nämnds sammansättning skall ej föranledas därav, att ordföranden eller ledamot flyttar utom valområdet eller den i 23 § omförmälda tid för honom utlöper.

Ej heller må ordföranden eller ledamot avgå ur nämnd på den grund att han uppnått sextio års ålder eller sex år varit ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder inom valområdet eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara.

32 §.

Är ordföranden eller ledamot, då nämnden tillsättes, bosatt utom valområdet, eller finnes för ordföranden eller ledamot annat hinder, som i 26 § första stycket sägs, eller finnes jäv mot ordföranden eller ledamot, må part framställa anmärkning därom antingen inför rätten vid nämndens

tillsättande eller ock, såvitt angår förhållande, om vilket anmärkning ej sålunda blivit gjord, inför nämnden. Part må dock ej framställa anmärkning mot ledamot, som han själv valt, så framt ej anledning till anmärkningen uppkommit eller blivit av parten känd först efter valet. Har anmärkning ej framställts, innan nämndens förrättning avslutats, vare rättigheten att framställa anmärkningen försutten; dock må, om målet visas åter till nämnden, vid det nya sammanträdet framställas anmärkning, som ej förut kunnat göras.

Göres anmärkning, som nu är sagd, inför nämnden, varde den av nämnden prövad. Ogillas anmärkningen, skall förrättningen fortsättas. Anmäler part vid det första rättegångstillfälle, då målet åter förekommer till handläggning, missnöje med beslut, varigenom nämnden ogillat anmärkning, pröve rätten anmärkningen.

Över rättens beslut i fråga om anmärkning, som ovan sägs, må klagan ej föras.

Hinder, som i 26 § första stycket avses, må ock på anmärkning inom nämnden av denna prövas.

33 §.

Är ordföranden av laga förfall hindrad att deltaga i nämnden eller har han funnits jävig, och kan ej heller ersättaren fullgöra uppdraget, nämne Konungens befallningshavande särskild ordförande.

Har ledamot på grund av laga förfall eller jäv avgått ur nämnd, och är jämväl ersättaren hindrad eller jävig, skall ny ledamot utses, enligt vad eljest för val till nämnden gäller.

34 §.

Utebliver ordföranden eller ledamot utan laga förfall från sammanträde, och föranleder hans utevaro kostnad, skall denna av honom gäldas. Är ersättaren tillstädes, inträde han i nämnden; och ankomme i annat fall på nämnden, huruvida ersättaren skall inkallas i den uteblivnes ställe.

Konungens befallningshavande äge på anmälan förelägga den uteblivne vite.

35 §.

Nämnden må ej, utöver vad i 34 § stadgas, vidtaga åtgärd, med mindre ordföranden och alla ledamöter äro tillstädes.

36 §.

Part äge att inför nämnden andraga vad han aktar nödigt samt att låta höra sakkunniga inför nämnden.

Finner nämnden skäl att höra part eller sakkunnig eller att på annat sätt inhämta närmare upplysningar, have rätt därtill.

Vid förrättningen skall genom ordförandens försorg föras protokoll.

37 §.

Vid nämndens överläggningar till beslut må ej någon utom nämnden närvara.

38 §.

Ersättning må ej bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit eller högre än motparten begärt.

Till förfång för innehavare av fordran, för vilken fastighet svarar, må dock ej löseskilling för fastigheten eller, om endast en del av fastigheten exproprieras, ersättning för skada eller intrång å den återstående delen och ej heller ersättning för upplåtelse av särskild rätt till fastigheten sättas lägre än till värdet, även om ägaren mindre begärt.

Har den exproprierande enligt vad i 54 § sägs tagit fastighet i besittning, sedan uppskattning för ersättningsens bestämmande ägt rum men innan ersättningen blivit slutligt bestämd, må ej vid ny uppskattning ersättningen sättas lägre än till det värde, sam framgått av den tidigare uppskattningen.

39 §.

Då fastighet exproprieras, uppskatte nämnden ej mindre fastighetens värde än även värdet av all särskild rätt, som i avseende å fastigheten tillkommer sakägare och ej jämlikt utfästelse av den exproprierande lämnas orubbad. Medför särskild rätt, som tillkommer sakägare, förminskning av fastighetens värde, skall uppskattningen av fastigheten avse det värde denna med därå vilande besvär äger. Är fastighet, vilken svarar för fordran som skall utgå ur ersättningen, tillika besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, uppskatte nämnden jämväl det värde fastigheten utan sådant besvär skulle äga.

Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling för exproprierad fastighet, ersättning för skada eller intrång å fastighet och annan ersättning till ägaren varde ock bestämda var för sig.

40 §.

Har fråga om expropriation av fastighet enligt 12 § blivit väckt, varde jämväl denna fastighet värderad av nämnden.

41 §.

Äro vid omröstning till beslut inom nämnden olika meningar, och kunna de till varandra jämkas, gälle den mening, som, efter jämkning om sådan erfordras, finnes hava erhållit de flesta rösterna.

Kunna icke de olika meningarna jämkas till varandra, gälle den, som biträdes av flera röstande än någon annan. Finnes ej, enligt vad nu är sagt, röstövertikt, skall ny omröstning anställas mellan de meningar, som erhållit mer än en röst var, och varde den mening gällande, om vilken de flesta i nämnden då förena sig. Har var sin mening, gälle vad ordföranden säger.

I fråga om uppskattningen må ej i protokollet införas eller eljest kungöras, huru nämnden inom sig röstat, och ej heller skälen för beslutet uppgivas.

42 §.

Nämndens beslut skall avfattas skriftligen och undertecknas av nämnden; och insände ordföranden, så snart ske kan, beslutet jämte det vid förrättningen förda protokoll till rätten eller domaren.

Om expropriationsmåls slutliga handläggning.

43 §.

Har expropriationsmålet förklarats vilande, skall tillkännagivande om tiden för dess förnyade företagande vid rätten genom rättens eller domarens försorg minst fjorton dagar förut såväl med posten sändas till den exproprierande som uppläsas i kyrkan för den församling, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

44 §.

Under målets förnyade handläggning vid rätten må ej upptagas ny fråga, som kunnat väckas tidigare och enligt denna lag tillhör expropriationsnämnds behandling.

45 §.

Är ersättning av expropriationsnämnden bestämd till lägre belopp än den exproprierande i målet erbjudit, eller är annan ersättning än som avses i 38 § andra stycket av expropriationsnämnden bestämd till högre belopp än den till ersättningen berättigade i målet yrkat, varde sådan ersättning av rätten jämkad till det belopp, som erbjudits eller yrkats. Strider expropriationsnämndens uppskattning mot vad i 38 § tredje stycket stadgas, varde den ock av rätten jämkad till överensstämmelse därmed. Eljest må rätten ej göra ändring i uppskattningen.

Har nämnden ej iakttagit vad i 39 och 40 §§ sägs eller eljest ej förfarit i enlighet med bestämmelserna i denna lag, förvise rätten målet eller den del, vari rättelse tarvas, åter till nämnden.

Huru förfaras skall, om nämnden vid bestämmande av ersättning, som avses i 38 § andra stycket, gått utöver fastighetsägarens yrkande i vidare mån än som erfordrats för skyddande av fordringsägares rätt, stadgas i 56 §.

46 §.

Har någon yrkat expropriation av fastighet enligt 12 §, give rätten besked, huruvida yrkandet är lagligen grundat.

47 §.

Expropriationsnämndens uppskattning varde, med iakttagande av vad i 45 och 46 §§ sägs, fastställd av rätten.

I fråga om belopp, som blivit enligt uppskattningen bestämt, må ändring i rättens utslag ej sökas.

Om expropriationsersättnings erläggande och tillträde av fastigheten.

48 §.

Expropriationsersättningen skall nedsättas hos Konungens befallningshavande inom nittio dagar från det rättens utslag vunnit laga kraft.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten, rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft.

49 §.

Då vad i 48 § första stycket stadgas blivit fullgjort, vare expropriationen fullbordad och nye ägaren berättigad att genast taga fastigheten i besittning.

Exproprierad fastighet skall övergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som innehavaren jämlikt 2 § tredje stycket är pliktig avstå och som ej jämlikt utfästelse av nye ägaren lämnas orubbad. Fastighetens ansvar för allmänna utskylder eller för fordringar, som åtnjuta förmånsrätt enligt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken, förändras ej genom expropriationen.

Genom expropriation förvärfvad särskild rätt till fastighet äge företräde framför all annan rätt till samma fastighet.

50 §.

Försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, och har ej den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i denna lag tagit fastigheten i besittning, vare expropriationsrätten förverkad.

Visar fastighetens ägare att förverkande ägt rum, göra Konungens befallningshavande anmälan därom hos rätten, och äge i sådant fall vad i 14 § stadgas om anteckning i in-teckningsprotokollet samt in-tecknings- eller fastighetsboken motsvarande tillämpning.

51 §.

Med fastighetsägarens medgivande må inom nittio dagar från det expropriationsrätten förverkats efter vad i 50 § första stycket sägs expropriationen fullbordas genom nedsättande av expropriationsersättningen.

Fastighetsägaren må ock inom nämnda tid från expropriationsrättens förverkande hos Konungens befallningshavande påfordra expropriationens fullbordande; och åligger det i sådant fall Konungens befallningshavande att låta uttaga expropriationsersättningen av den exproprierande.

Åtgärd för expropriationens fullbordande enligt vad nu är sagt må dock ej vidtagas, sedan hos rätten gjorts anmälan, som i 50 § andra stycket avses.

52 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av fastighetens ägare eller stadgande i denna lag tagit fastigheten i besittning utan nedsättande

av expropriationsersättningen, och försummas vad i 48 § första stycket är stadgat, må sakägare hos Konungens befallningshavande påkalla uttagande av den sakägaren tillkommande ersättning.

53 §.

Vid ansökning, som i 51 § andra stycket eller 52 § avses, skola fogas rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft; och skola utsökningslagens stadganden om verkställighet av lagakraftäggande dom i tvistemål i tillämpliga delar lända till efterrättelse vid expropriationsersättningens uttagande.

Har expropriationsersättningen i sin helhet inkommit till Konungens befallningshavande, vare expropriationen fullbordad.

54 §.

Vill den exproprierande taga fastigheten i besittning, innan rättens utslag vunnit laga kraft, vare berättigad därtill, om han hos Konungens befallningshavande nedsätter den i utslaget bestämda expropriationsersättning samt ställer pant eller borgen för den ytterligare ersättning han på grund av ändring i utslaget kan bliva skyldig gälda. Avser klagan över utslaget fall, som i 12 § sägs, må den fastighet eller rättighet tillståndet till expropriation omfattar tillträdas av den exproprierande mot nedsättande av därå belöpande expropriationsersättning och säkerhets ställande enligt vad nyss är sagt.

Varder till följd av klagan över rättens utslag expropriationsersättningen slutligt bestämd till högre belopp än det enligt stadgandena i första stycket nedsatta, gälle om nedsättande av det överskjutande beloppet vad i 48 § sägs. Bestämmes ersättningen ej till högre belopp, göre den exproprierande, sedan utslag i målet vunnit laga kraft, anmälan härom hos Konungens befallningshavande; och vare expropriationen fullbordad, då sådan anmälan skett.

55 §.

Erlägges expropriationsersättning efter den i 48 § bestämda tid eller, om fastigheten förut tagits i besittning, efter tiden härför, skall tillika gäldas sex procent årlig ränta i förra fallet från den bestämda tidens utgång och i senare fallet från tillträdesdagen.

56 §.

Då expropriationsersättning inkommit, utbetale Konungens befallningshavande ersättningen till den, som är därtill berättigad.

Besväras fastighet av sökt eller beviljad inteckning för fordran, eller kan fastighet jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola i fråga om löseskilling för fastigheten samt, om endast en del av fastigheten exproprierats, beträffande ersättning för skada och intrång å den återstående delen, så ock angående ersättning för upplåtelse av rätt till sådan fastighet, stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmättningsvis såld fast egendom hava motsvarande tillämpning. Är fastigheten förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhöles fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om fastigheten icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad. Har vid bestämmande av ersättning som i första punkten avses nämnden gått utöver det belopp fastighetsägaren yrkat, och uppstår efter gäldande av de fordringar, som skola utgå ur ersättningen, överskott, som ej faller inom nämnda belopp, må fastighetsägaren ej uppbära överskottet, utan varde detta återställt till den exproprierande.

Kallelse till sammanträde för fördelningen skall genom Konungens befallningshavandes försorg med posten sändas till fastighetens ägare samt kända innehavare av fordran, som skall utgå ur ersättningen, och innehavare av annan särskild rätt, som nyss är sagd; är innehavare av fordran okänd, låte ock Konungens befallningshavande kungöra dagen för sammanträdet på sätt i 14 § om kungörelse stadgas.

Innehades exproprierad fastighet såsom fideikommiss, hälle Konungens befallningshavande den ägaren tillkommande ersättning inne, till dess Konungen förordnat, huru därmed skall förfaras.

57 §.

Uppstår tvist om rätten till expropriationsersättning eller möter eljest hinder för ersättningens utbetalning eller fördelning, låte Konungens befallningshavande, om sådant begäres, insätta medlen i bankinrättning för att där innestå mot ränta; och komme räntan den till godo, som finnes vara berättigad till medlen.

58 §.

Då expropriation, vilken ej avsett allenast upphävande av särskild rätt som ej är in-tecknad i fastigheten, blivit fullbordad, åligger det Konungens befallningshavande att därom ofördröjligen göra anmälan på landet hos domaren och i stad hos rätten; och skall anteckning om att fastighet exproprierats eller om särskild rätt, som genom expropriationen förvärvats, göras i in-teckningsprotokollet, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för in-teckningsärenden, samt införas i in-tecknings- eller fastighetsboken.

Utfaller, då en del av in-tecknad fastighet eller en eller flera av gemensamt in-tecknade fastigheter exproprieras eller särskild rätt till in-tecknad fastighet genom expropriation förvärfvas, vid fördelning av expropriationsersättning likvid å in-tecknings huvudstol, åligger ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan enligt vad nyss sagts och tillika insända fördelningslängden.

Om överenskommelse rörande expropriationsersättningen.

59 §.

Hava parterna träffat överenskommelse rörande expropriationsersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, och visas att fastigheten ej besväras av sökt eller beviljad in-teckning för fordran och ej heller kan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskillning, eller att den avtalade ersättningen förslår till full betalning av de fordringar, som vid fördelning av ersättningen skola därur utgå, eller att överenskommelsen godkänts av de fordringsägare, som ej skulle erhålla full betalning, varde överenskommelsen fastställd av rätten.

Vill den exproprierande, utan att förhållande som i första stycket sägs blivit visat, erhålla fastställelse å överenskommelse om ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet, låte han till rätten stämma de kända fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen. Är fordringsägare okänd, varde ock tiden för frågans företagande vid rätten kungjord på sätt i 14 § omförmåles. Bestrider vid rätten fordringsägare, att överenskommelsen må fastställas, varde, om ej full betalning för hans fordran lämnas honom, expropriationsnämnd tillsatt. I annat fall må, därest expropriationen avser endast en ringa del av fastigheten eller upplåtelse av särskild rätt, som medför ringa men, och uppenbarligen icke

rubbar säkerheten för fordringsägare, som ej godkänt överenskommelsen, rätten meddela fastställelse.

Överenskommelse om annan expropriationsersättning än ersättningen för fastighet eller för upplåtelse av särskild rätt till fastighet varde ock, på anmälan av part, fastställd av rätten.

Fastställelse må ej meddelas å överenskommelse om att expropriationsersättning skall utgå annorledes än på en gång.

60 §.

Har överenskommelse om expropriationsersättning blivit av rätten fastställd, gälla i tillämpliga delar vad i 48—58 §§ stadgas. Skall enligt överenskommelsen expropriationsersättning ej utgå, göra den exproprierande, i stället för att nedsätta ersättning, anmälan hos Konungens befallningshavande; och vare, då rättens utslag vunnit laga kraft och sådan anmälan blivit gjord, expropriationen fullbordad.

Om återkallande av expropriationsanspråk.

61 §.

Vill den, som genom ansökning om stämning till rätten fullföljt anspråk på expropriation, återkalla anspråket, göra han, sist innan rätten meddelat utslag i målet, hos rätten eller domaren skriftlig anmälan om återkallelsen, eller vare rättigheten till återkallelse försutten. Den, som återkallat, åligger att ofördröjligen giva motparten samt, om expropriationsnämnd har saken under behandling, nämndens ordförande del av återkallelsen. Vad i 14 § stadgas om anteckning av expropriationsmål äge, sedan rätten skilt målet från sig, motsvarande tillämpning beträffande anteckning av återkallelse.

Återkallelse må gälla hela den fastighet expropriationsanspråket omfattar eller någon del därav men må ej göras i avseende å mark, som den exproprierande tagit i besittning.

62 §.

Har på grund av expropriationsanspråket skada uppstått för sakägare, vare, då återkallelse skett, den exproprierande skyldig ersätta skadan.

Om förändring i grunderna för expropriationsnämndens uppskattning.

63 §.

Har, sedan expropriationsnämndens förrättning avslutats men innan expropriationsmålet slutligen avgjorts, fastigheten genom naturhändelse eller annorledes så förändrats, att dess värde uppenbarligen väsentligt understiger värdet vid tiden för förrättningen, äge den exproprierande erhålla ny uppskattning; och varde på hans begäran målet för sådant ändamål av rätten återförvisat till nämnden.

Vad i första stycket stadgas gälle ej i fråga om fastighet, som den exproprierande tagit i besittning, innan förändringen inträffade.

64 §.

Visas före expropriationsmålets slutliga avgörande, att fastighet lider skada eller intrång, som uppkommit efter det expropriationsnämndens förrättning avslutats och ej kunnat förutses vid förrättningen men enligt 7 § skall ersättas, varde, om någon till ersättning berättigad det yrkar, målet återförvisat till nämnden för uppskattning av skadan eller intrånget.

65 §.

Bestämmelserna i denna lag äge ej tillämpning i avseende å skada eller intrång, som uppstår efter expropriationsmålets slutliga avgörande och ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens förrättning.

Om expropriationskostnad.

66 §.

Ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd njute ersättning för uppskattningen samt ordföranden därjämte för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som bestämmes av rätten, om överenskommelse ej träffas.

Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden enligt vad i 45 § andra stycket sägs, skall ersättning för det arbete, som härav föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten av särskild anledning det föreskriver.

67 §.

Den exproprierande vare pliktig gälda all av expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äge han, om han utgivit kostnad, som i 34 § första stycket avses, söka kostnaden åter av den, som därför svarar.

Om lösningsrätt till exproprierad egendom.**68 §.**

Har område, som genom expropriation fränskilts en fastighet, ej kommit till användning för det avsedda ändamålet eller områdets användande för ändamålet upphört, och är beträffande området nämnda ändamål att anse såsom övergivet, eller användes sådant område i väsentlig omfattning för annat ändamål än det avsedda, vare ägaren av den återstående fastigheten berättigad lösa området, därest han instämmer talan därom inom tio år från det expropriationen fullbordats.

I fråga om sådan lösen skall vad denna lag i övrigt stadgar i tillämpliga delar gälla; dock ankomme på rättens prövning, huru kostnad, som i 67 § avses, skall i första hand gäldas.

Om förundersökning.**69 §.**

Vill någon för ansökning om rätt till expropriation låta upprätta karta över fastighet eller eljest verkställa nödig förundersökning därå, äge Konungens befallningshavande på ansökning föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Dylik föreskrift må dock ej meddelas, om Konungens befallningshavande finner uppenbart, att expropriationsrätt för det uppgivna ändamålet ej kan komma att beviljas.

70 §.

Föranleder undersökning, som i 69 § avses, skada, skall ersättning därför gäldas av den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om överenskommelse ej träffas, bestämmas av domstol.

Innan undersökningen börjas, skall sökanden, om Konungens befallningshavande prövar nödigt, ställa pant eller borgen för ersättningsgäldande.

Om pant eller borgen.**71 §.**

Skall någon enligt denna lag ställa pant eller borgen, och är ej sådan säkerhet godkänd av den, till vars förmån den ställes, varde säkerheten prövad av Konungens befallningshavande.

Borgen må ej godkännas av Konungens befallningshavande, utan att löftesmännen förbundit sig en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

72 §.

Vad i denna lag stadgas om ställande av pant eller borgen gälle ej kronan.

---

2. Särskilda bestämmelser om expropriation av fornlämning eller naturminnesmärke.**73 §.**

Fråga om att för bevarande av fast fornlämning denna skall jämte därför erforderlig mark exproprieras må väckas endast av vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att avsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast av vetenskapsakademien.

---

3. Särskilda bestämmelser om expropriation för allmänna vägar.**74 §.**

Ansökning om expropriationsrätt för anläggning eller förändring av allmän väg skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av vägens sträckning, styrkt uppgift på ägare och innehavare av fastighet, varöver vägen skall framdragas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

75 §.

Konungen äge, utan att området för expropriationen närmare bestämmas, giva den, av vilken vägarbetet skall utföras, rätt att expropriera den mark, som härför erfordras.

76 §.

Den exproprierande äge taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Konungens befallningshavande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

77 §.

Har den exproprierande enligt medgivande av ägaren eller stadgande i denna lag tagit mark i besittning utan att ersättningen blivit bestämd av expropriationsnämnd, och kan sådan uppskattning icke lämpligen äga rum, innan den anläggning, för vilken expropriationen sker, längre fortskridit, äge rätten på framställning av part låta anstå med tillsättande av nämnd.

---

4. Särskilda bestämmelser om expropriation för järnvägar.

78 §.

Innan expropriationsrätt sökes för byggande av järnväg, äge renstakning av banlinjen rum.

Vid ansökningen foga sökanden karta och däröver upprättad beskrivning, utvisande järnvägens läge och sträckning samt i fråga om stationer, last- och hållplatser och andra platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, angivande sådant områdes läge och storlek, till vilken jordboksenhet område å landet hör, och, om område är fördelat i flera ägotalter, dessas läge och gränser. Sökanden bifoga tillika styrkt uppgift å ägare och innehavare av den mark ansökningen avser samt, om i något hänseende träffats överenskommelse, redogörelse därför.

79 §.

I fråga om de platser, där ansökningen avser mark utanför banlinjen, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

För banlinjen ge Konungen sökanden rätt att exproprieras mark å ömse sidor om den renstakade linjen intill visst avstånd från denna. Vidtages sedermera, enligt vad för byggande av järnväg må vara medgivet, ändring av banlinjens sträckning, varde avståndet räknat från den linje, som för ändringens genomförande renstakas.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området eller det bestämda avståndet från den renstakade linjen, förordne Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må äga rum.

80 §.

Sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, äge den exproprierande taga mark i besittning, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen samt sist å fjortonde dagen före nämnda dag giver ägaren underrättelse om att marken skall tagas i besittning; dock vare enligt vad i 81 § stadgas i vissa fall även nedsättande av expropriationsersättning erforderligt.

81 §.

Vägrar ägaren den exproprierande att utan gäldande av ersättning taga mark i besittning, förordne därom Konungens befallningshavande.

Finnes å området byggnad, där ägaren har sin bostad eller vars avstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller är området af väsentlig betydelse för ägarens bärgning, eller prövar Konungens befallningshavande ägaren eljest hava giltigt skäl för sin vägran, må föreskrift om markens upplåtande ej meddelas, innan, jämlikt förordnande av Konungens befallningshavande, ordföranden i expropriationsnämnder eller hans ersättare eller vid förfall för dem annan lämplig person ävensom en lantmätare och en tredje person, vilken utses bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara, efter besiktning av området avgivit förslag till expropriationsersättning samt sökanden hos Konungens befallningshavande nedsatt tre fjärdedelar av det föreslagna beloppet.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten.

82 §.

Då expropriationsersättning enligt 81 § blivit nedsatt, gälle i tillämpliga delar vad i 56 och 57 §§ samt 58 § andra stycket stadgas.

Uppgift å det nedsatta beloppet skall av Konungens befallningshavande ofördröjligen översändas till rätten eller domaren för att, om uppskattning genom expropriationsnämnd sker, tillställas nämnden.

Över Konungens befallningshavandes beslut, varigenom enligt 81 § förordnats om uppskattning eller tillträde, må klagan ej föras.

83 §.

Expropriationsnämnd må ej bestämma ersättningen lägre än till belopp, som enligt 81 § blivit hos Konungens befallningshavande nedsatt. Strider expropriationsnämnds uppskattning mot vad sålunda stadgas, varde den av rätten jämkad till överensstämmelse därmed.

84 §.

I fråga om expropriation för järnvägar skall tillämpas vad i 77 § är stadgat.

---

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder.

85 §.

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring av farled, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Prövas anledning förefinnas, att på grund av förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall bliva av nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, bestämme Konungen tillika, i vilken omfattning och under vilka förutsättningar sådan expropriation må ske.

86 §.

Vad i 77 samt 80—83 §§ är stadgat skall tillämpas beträffande expropriation för farleder.

---

6. Särskilda bestämmelser om expropriation för elektriska svagströmsledningar.

87 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av telegraf- eller telefonledning eller annan elektrisk svagströmsledning skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget med avfattning på karta av den föreslagna ledningens sträckning, styrkt uppgift å ägare och innehavare av fastighet, varöfver ledningen skall framgå eller i vars mark den skall nedläggas, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför.

88 §.

I fråga om gata, torg, allmän plats eller vattendrag inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hannområde må expropriation ej avse egendoms avstående utan endast upplåtelse av nyttjanderätt.

89 §.

Bifalles ansökning, som i 87 § sägs, må fastigheten, sedan stämning i expropriationsnålet utfärdats, genast tagas i användning av den exproprierande, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

Vad i 77 § stadgas äge motsvarande tillämpning.

90 §.

Påstår vid rätten ägaren av annan fastighet än i 88 § avses, att fastigheten lider synnerligt men och fördenskull, jämlikt 12 § första

stycket, bör lösas, men bestrides sådant av motparten, varde, om annat ej avtalas, expropriationsnämnd ej tillsatt, innan denna tvist blifvit av rätten avgjord genom laga kraft ägande utslag. Mot rättsens utslag i fråga som nu är sagd må särskild talan föras.

Vad i 12 § andra stycket stadgas äge ej tillämpning.

91 §.

Skall fastighet avstås, gälle om tillsättande av expropriationsnämnd de allmänna bestämmelserna i denna lag.

Då fastighet ej avstås utan endast nyttjanderätt upplåtes, skall nämnden, om annat ej avtalas, bestå av en av rätten utsedd ordförande samt två ledamöter, av vilka vardera parten väljer en. Valbarheten vare ej inskränkt till dem, som äro upptagna å den i 25 § omförmälda förteckning.

92 §.

Vid expropriation av nyttjanderätt till egendom, som i 88 § sägs, skall ersättning ej bestämmas för annat men än det, som då redan uppkommit. Uppstår därefter skada eller intrång, varde ersättningen därför, om överenskommelse ej träffas, bestämd av domstol.

93 §.

Är egendom, som i 88 § avses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom gas-, vatten- eller avloppsledning, spårväg, elektrisk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behövligen arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad av dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande.

Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande av ledning, vare ledningens ägare pliktig ändra eller flytta densamma, i den mån sådant är av nöden för att fastighet, där ledningen är framdragen, må kunna användas till bebyggande eller annat för fastighetens tillgodogörande viktigt ändamål, samt ändring eller flyttning kan ske utan synnerligt men för ledningen. Kostnaden för dylik åtgärd skall gäldas av fastighetens ägare.

Tvist i fråga, som nu är sagd, skall prövas av domstol.

94 §.

Upphör egendom att vara av den i 88 § angivna beskaffenhet, vare förut förvärvad rätt att hava ledning där framdragen ej längre gällande.

---

7. Särskilda bestämmelser om expropriation för linbanor.

95 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande av linbana skall åtföljas av fullständig beskrivning över det tillämnade företaget, avfattning på karta av den föreslagna banans sträckning och av den jord, som erfordras för banan, styrkt uppgift å ägare och innehavare av den fasta egendom, varöver banan skall framdragas eller som, utan att banan skall framdragas däröver, är belägen på mindre avstånd än tjugu meter från densamma, samt, om i något avseende överenskommelse träffats, redogörelse därför; dock att om banan skall framdragas inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, uppgift å ägare och innehavare erfordras allenast såvitt angår egendom, varöver banan skall framgå.

96 §.

Menighet vare ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde för linbanas framdragande avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, därest linbana skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än tjugu meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne skyldig avstå eller upplåta något, utan så är att Konungen finner annan sträckning för banan icke kunna användas utan synnerlig olägenhet.

---

8. Särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden.

97 §.

Rätt till expropriation för att vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden må, om den ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område den mark, expropriationen skall avse, är belägen.

98 §.

Har, efter det boningshus blivit till större antal uppförda å annans än husägarnas mark, för tryggande av dessas ställning sådan mark exproprierats, vare nye ägaren av marken pliktig att till en var husägare, som det begär, försälja eller upplåta det till hans hus hörande område med den jämkning, som kan erfordras för genomförande av stadsplan och tomtindelning.

Vill ej markägaren enligt vad nedan sägs upplåta sådant område till husägaren med tomträtt, därest dylik upplåtelse kan ske, och träffas ej heller mellan dem arrendeavtal rörande området, vare husägaren berättigad köpa detta för en köpeskilling motsvarande den för området utgivna expropriationsersättning och å området belöpande del av expropriationskostnaden jämte fem procent årlig ränta från expropriationens fullbordande; har husägaren, efter det expropriationen fullbordats, innehaft tomten på grund av honom förut tillkommande besittningsrätt, varde avgiften här för avräknad från köpeskillingen. Sker upplåtelse med tomträtt, varde avgiften för den upplåtelse, som först äger rum, beräknad efter den för försäljning angivna grund. Tvist om vad husägaren sålunda har att erlagga varde prövad i den ordning, som stadgas i gällande lag om skiljemän.

Vad ovan i denna § är stadgat äge ej tillämpning, med mindre husägaren inom två år från expropriationens fullbordande hos markägaren gör framställning om försäljning eller upplåtande av området.

Expropriationen medföre ej förändring i den husägaren förut tillkommande besittningsrätt till området, utan vare, om försäljning eller upplåtelse ej kommer till stånd, husägaren berättigad att under den tid, som för nämnda rätt kan återstå, fortfarande åtnjuta densamma mot fullgörande av de därför stadgade villkor.

9. Särskilda bestämmelser om expropriation av ödelagd skogsmark.

99 §.

Rätt till expropriation för att på det allmännas bekostnad åstadkomma skogsåterväxt å kronan ej tillhörig skogsmark, som är genom kalhuggnings eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark, må, om rätten ej skall utövas av kronan, icke beviljas annan än den kommun, inom vars område marken är belägen, eller skogsvårdsstyrelsen inom landstingsområdet.

100 §.

Prövar Konungen framställning om expropriationsrätt för ändamål, som i 99 § sägs, förtjäna avseende, men påstår markens ägare, att han vill själv ombesörja återväxt, give Konungen honom skälig tid därtill.

Varda nödiga åtgärder för återväxt ej vidtagna inom förelagd tid, och bifalles framställningen om expropriationsrätt, bestämme ock Konungen, därest denna rätt skall tillkomma annan än kronan, viss tid, inom vilken nye ägaren skall sörja för återväxt.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914. Dock skola stadgandena om val av ordförande och ersättare för ordförandena i expropriationsnämnder samt personer valbara till ledamöter i sådana nämnder tillämpas redan under år 1913. Av de valbara personer, som då utses, väljes en tredjedel för ett, en tredjedel för två och en tredjedel för tre kalenderår.

Genom denna lag upphäves förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov jämte de stadganden, som innefatta ändring i eller tillägg till nämnda förordning; dock skall i fråga om expropriationsmål, vari stämning utfärdats före den 1 januari 1914, vad i sagda förordning stadgas äga tillämpning, och skola, ändå att stämning ej utfärdats före nämnda dag, beträffande expropriation, vartill Konungen före samma dag lämnat tillstånd, stadgandena i 13 § första stycket och första punkten av andra stycket i omförmälda förordning tillämpas i stället för bestämmelserna i 7 § första stycket, 8, 9 och 11 §§ i denna lag. Förekommer i lag eller särskild författning hänvisning till bestämmelse, som sålunda upphäves, skall i stället motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas. Eljest göres ej genom denna lag ändring i vad lag eller särskild författning innehåller om fast egendoms avstående eller upplåtande för visst allmänt ändamål.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom skola erhålla följande ändrade lydelse:

16 §.

Kanal eller annan därmed jämförlig anläggning, vartill marken till större eller mindre del blivit förvärfvad enligt gällande bestämmelser om expropriation, må ej med inteckning enligt denna lag belastas.

24 §.

1 mom. Varder i enlighet med gällande bestämmelser om expropriation eller om ändring eller utrivning av vattenverk fast egendom avträdd och ersättningen å behörig ort nedsatt, skall vad sålunda avträtts ej vidare häfta för inteckning, som meddelats i egendomen; skolande där-om, sedan till rätten eller domaren inkommit anmälan om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet så som i 23 § sägs.

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning, som enligt lagen om dikning och annan avledning av vatten tillkommer vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvestadgan avträtts till gruvägare, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rätts-

ägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i inteckningsprotokollet som nyss sagts.

Vad sålunda stadgats skall jämväl tillämpas, där enligt gällande bestämmelser om expropriation intecknad egendom tages i besittning av den exproprierande eller allenast till en del varder till honom avträdd eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till intecknad egendom upplåtes samt i något av de fall nu sagda äro vid ersättnings fördelning betalning utfaller å huvudstol av inteckning, så ock där enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk allenast en del av intecknad egendom avträdes och vid fördelning av löseskillingen betalning utfaller å intecknings huvudstol.

36 §.

1 mom. Har egendom, som gemensamt med annan häftar för inteckning, blivit såld i den ordning utsökningslagen bestämmer, skall egendomen, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, icke vidare häfta för större del av intecknade beloppet än köparen enligt 131 § utsökningslagen kan hava fått avräkna å köpeskillingen eller som enligt 117 § 1 mom. samma lag skall innestå i egendomen; och varde därom, efter ty i 23 § sägs, anteckning gjord i inteckningsprotokollet.

Varda av gemensamt intecknade egendomar en eller flera utmätningsvis sålda, skola de övriga ej vidare häfta för vad av inteckningen kunnat utgå ur köpeskillingen för de egendomar, som sålts; skolande därom, när det visas, huru köpeskillingen fördelats och att fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, göras anteckning i inteckningsprotokollet.

2 mom. Ej heller skola i det fall, att enligt gällande bestämmelser om expropriation en eller flera av gemensamt intecknade egendomar helt eller delvis avträdas till den exproprierande eller av honom tagas i besittning eller ock nyttjanderätt eller servitutsrätt till en eller flera av gemensamt intecknade egendomar upplåtes, eller att en eller flera av gemensamt intecknade egendomar varda helt eller delvis avträdde enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk, eller att frälseränta, som gemensamt med annan fast egendom häftar för inteckning, varder inlöst för statsverkets räkning eller avlöst, de övriga egendomarna häfta för intecknat belopp, varför betalning utfallit vid ersättnings fördelning; skolande jämväl därom göras anteckning i inteckningsprotokollet enligt vad i 1 mom. andra stycket sägs.

45 §.

Har den tid, för vilken nyttjanderätten upplåtits, gått till ända, eller visas, att nyttjanderätten av annan anledning upphört, må på begäran av fastighetsägaren inteckningen dödas, även om inteckningshandlingen ej företes.

Har egendomen blivit utmättningsvis försåld utan förbehåll om nyttjanderättens bestånd, då skall, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, inteckningen vara utan verkan; skolandet därom, sedan från auktionsförrättaren inkommit uppgift om förhållandet, göras anteckning i inteckningsprotokollet, å landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden.

Vad i 24 § 1 mom. är stadgat med avseende å inteckning för fordran äge motsvarande tillämpning i fråga om inteckning för nyttjanderätt, som på grund av egendomens avträdande skall upphöra att gälla.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten.

Häriigenom förordnas, att 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är fast egendom, för vilken löseskilling blivit nedsatt, intecknad, åligge Konungens befallningshavande att, sedan egendomen blivit avträdd, därom ofördröjligen göra anmälan å landet hos domaren och i stad hos rätten. Häftar den avträdde egendomen gemensamt med annan egendom för inteckningen, eller utgör det som avträtts allenast en del av den egendom, vari inteckningen är meddelad, och har vid fördelning av löseskillingen likvid utfallit å inteckningens huvudstol, åligge ock Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen godkänts eller vunnit laga kraft, göra anmälan efter ty nyss sagts och tillika insända fördelningslängden. Har vid fördelning av ersättning, som i 67 § avses, likvid utfallit å huvudstol av intecknad gäld, vare lag samma.

Utan hinder därav att fördelning av löseskilling eller av ersättning, som i 67 § avses, ägt rum och blivit godkänd eller vunnit laga kraft, äge inteckningshavare, vars fordran icke blivit till fullo betäckt, den rätt, varom i 69 § 3 mom. förmåles.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914, men skall ej tillämpas, där egendomen blivit avträdd före nämnda dag.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har, för någon orts förseende med belysning eller drivkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande av drivkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara av större betydelse för det allmänna, Konungen prövat nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till framdragande av elektrisk starkströmsledning, skall vad för ändamålet erfordras, emot ersättning, avstås eller upplåtas.

Menighet vare dock ej pliktig att inom område, för vilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde avstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, där ledningen skall inom område, för vilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre avstånd än etthundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör jordens eller lägenhetens ägare, denne skyldig något avstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Skall enligt vad i denna § är stadgat jord eller lägenhet avstås eller upplåtas, äge vad i lagen om expropriation i allmänhet stadgas samt de i nämnda lag meddelade särskilda bestämmelserna om expropriation för elektriska svagströmsledningar motsvarande tillämpning; dock att, där jorden eller lägenheten skall användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skall äga rum med hälften av det belopp, som jämlikt de i samma lag stadgade grunder skall utgå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914.

Förslag

till

Lag

om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Härigenom förordnas, att 21 § i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning skall upphöra att gälla samt att 14—18, 22, 24, 26 och 32 §§ i samma lag skola erhålla följande ändrade lydelse:

14 §.

Skall enligt denna lag mark till staden avstås eller av staden lösas, skola i avseende härå stadgandena i lagen om expropriation i tillämpliga delar gälla, med iakttagande av vad nedan i 15—20 samt 22—24 §§ är stadgat.

15 §.

Ansökan om stämning må, där staden enligt 8 eller 12 § är skyldig lösa mark, göras såväl av staden som av markens ägare.

16 §.

Är fråga om marks avstående enligt 11 §, skola stadgandena i 76 och 77 §§ av lagen om expropriation äga tillämpning.

17 §.

Har stad sökt anstånd enligt 27 eller 28 §, varde frågan om nämnda tillsättande vilande, till dess sig visat, om anstånd varder beviljat.

18 §.

Vad i 12 § av lagen om expropriation är stadgat skall icke äga tillämpning inom det område, stadsplanen omfattar.

22 §.

Försummas vad i 48 § första stycket av lagen om expropriation är stadgat, och har ej den mark, som skall avstås, enligt medgivande av dess ägare eller stadgande i samma lag tagits i besittning av staden, skall, i händelse någon till ersättning berättigad det yrkar, frågan om markens avträdande, såvitt på hans rätt inverkar, vara förfallen.

24 §.

I fråga om mark, som i denna lag avses, skola stadgandena i 68 § av lagen om expropriation icke äga tillämpning.

26 §.

Twist, huruvida skadestånd, varom i 25 § sägs, utgå bör, prövas av rätten.

Är genom laga kraftägande dom eller parternas åsämjande avgjort, att skadestånd skall utgå, och kunna parterna ej enas om skadeståndets belopp, skall frågan härom avgöras av nämnd, tillsatt i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Ansökan om stämning i sådant fall må göras såväl av ersättningstaganden som av staden. Skadeståndet må ej sättas lägre än staden medgivit eller höjas utöver vad ersättningstaganden yrkat. Skadestånd skall utgivas inom tre månader efter det beloppet blivit bestämt. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas av staden, då skadeståndet varder satt till högre belopp än staden medgivit, men eljest av ersättningstaganden.

32 §.

Ersättning, som tomtägare enligt 31 § har att utgiva, skall, där ej parterna kunna enas om dess belopp, bestämmas av nämnd, som på enderas ansökan tillsättes i den ordning, lagen om expropriation föreskriver. Nämnden har att efter de för uppskattning av gatumark, som till staden avstås, stadgade grunder uppskatta värdet av själva marken vid tiden för

ersättningens utgivande utan hänsyn till kostnad, som staden må hava vidkänts för markens planerande och ordnande. Uppstår tvist om vidden av den gatumark, tomtägaren har att ersätta, skall särskilt värde sättas å den mark, tvisten gäller. Gottgörelse till nämnden och annan kostnad gäldas utav staden, då ersättningen varder satt till lägre belopp, än staden fordrat, men eljest av tomtägaren.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914.

---

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
lördagen den 7 september 1912.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Sandström anförde följande.

»Sedan Kungl. Maj:t den 20 mars 1908 förordnat en kommitté att verkställa revision af expropriationslagstiftningen m. m., vid hvilket uppdrags utförande kommittén särskildt skulle hafva att till behandling upptaga frågan om utsträckt tillämpning af expropriationsinstitutet, afgaf kommittén den 15 september 1910 betänkande med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag, innefattande tillägg till förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Öfver dessa förslag hafva utlåtanden inhämtats från öfverståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, hvarjämte domänstyrelsen blifvit hörd öfver viss del af förslaget till lag om expropriation. Tillfälle att yttra sig i ärendet har lämnats samtliga öfverexekutorer utom de redan

nämnda, och de hafva med få undantag afgifvit yttranden. Tillika har svenska järnvägsföreningens styrelse till Kungl. Maj:t inkommit med yttrande i ämnet.

Förslagen hafva sedermera gjorts till föremål för granskning i justitiedepartementet. Härvid har förslaget till lag om expropriation fått undergå en ganska omfattande öfverarbetning, till större delen föranledd af erinringar, som de hörda myndigheterna framställt mot detsamma. Af förslaget till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, har endast en mindre del bibehållits. Förslaget till lag, innefattande tillägg till förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, har med anledning af de ändrade förhållanden, som inträdt genom de af innevarande års riksdag antagna lagarna om ändring i vissa delar af inteckningsförordningen och om ändrad lydelse af 24 och 26 §§ i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, delvis inarbetats i förslaget till lag om expropriation och i öfrigt fått förfalla. Inom departementet har utarbetats ett förslag till lag om ändrad lydelse af 36 § i inteckningsförordningen.

Förslaget
till lag om
expropria-
tion.

1 §.

Af de ändringar, som vidtagits i förslaget till lag om expropriation, torde jag först böra nämna dem, som afse reglerna för bestämmande af expropriationsinstitutets omfattning. Enligt kommitténs förslag skall expropriation kunna äga rum, så snart Konungen pröfvar nödigt att fast egendom tages i anspråk för allmänt gagn. Kommittén har alltså ur förslaget uteslutit hvarje närmare begränsning af expropriationsändamålen och lagt frågan, huruvida expropriation i särskilda fall må ske, helt och hållet i Kungl. Maj:ts hand, endast med den inskränkning som innefattas i uttrycket allmänt gagn.

Oförnekligt är att kommitténs förslag i denna del innebär en enkel och ur formell synpunkt tilltalande lösning af den svåra lagstiftningsuppgiften, huru gränserna för expropriationsinstitutet skola uppdragas, samt att lagstiftningen i ämnet enligt förslaget skulle få en smidighet och möjlighet till anpassning efter växlande förhållanden, som skulle underlätta tillgodoseendet af nya, oförutsedda behof samt undanröja risken för att ofta nog lagändring skall finnas erforderlig för jämkande af nämnda instituts omfattning. Att, såsom kommittén framhållit, den utländska lagstiftningen inom stora rättsområden går mer eller mindre långt i samma riktning förtjänar också utan tvifvel beaktande.

Mot förslaget i berörda del hafva kraftiga invändningar framställts af en del myndigheter. Flertalet myndigheter har emellertid lämnat ifrågevarande bestämmelser utan anmärkning, och några hafva uttalat sig för desamma.

Med erkännande af förslaget nyss angifna fördelar har jag för min del icke kunnat anse det lämpligt eller ens möjligt att i detta afseende bygga lagstiftningen på den föreslagna grunden. Under nuvarande tid, då jordfrågorna intaga en så framskjuten plats och meningarna i dem så starkt bryta sig mot hvarandra, kan det säkerligen icke med framgång ifrågasättas att åt Kungl. Maj:t skulle gifvas ett till sina gränser och sin innebörd så vidsträckt och obestämdt bemyndigande att ingripa i den enskilda jordäganderätten. I den mån framställningar om expropriationsrättens utsträckande till nya ändamål hittills förekommit, har stor olikhet i uppfattningen oftast gjort sig gällande, och än mer måste antagas så blifva händelsen beträffande många och viktiga frågor inom ett område med den utomordentligt stora omfattning förslaget anger. Att skilja mellan dessa meningar skulle enligt förslaget anförtrös åt Kungl. Maj:t. Äfven om riksdagen kunde förutsättas vara benägen härtill, förefaller det mig tveksamt, huruvida icke denna uppgift mången gång skulle kunna blifva alltför svår och ansvarsfull, för att Kungl. Maj:t skulle vilja på egen hand fullgöra densamma. Expropriationen är det starkaste ingrepp i enskild rätt lagstiftningen känner. Den gifver det allmänna en makt, hvars användande för nya syften kan få den största betydelse för hela samhället. Ovisst synes därför, huruvida frågor om mera principiella utvidgningar af expropriationsrättens tillämpning någonsin skola kunna med trygghet afgöras utan båda statsmakternas medverkan; att för närvarande mera klara och bestämda riktlinjer än de föreslagna uppdragas för denna rätts utöfning torde vara nödvändigt.

Enligt min mening bör man vid den erforderliga utvidgningen af möjligheterna till expropriation följa den väg gällande expropriationsförordning angifver och alltså lämna en uppräknings af de viktigaste eller mera säregna expropriationsändamålen med förklaring tillika att expropriation må äga rum för syften jämförliga med de uppräknade.

Naturligt är att vid sådant bestämmande af expropriationsinstitutets omfattning utgå från de ändamål, som äro angifna i 1 § expropriationsförordningen och i de författningar af den 30 december 1880, den 29 juni 1900 och den 25 juni 1909, genom hvilka tillägg gjorts till nämnda förordning. Den lydelse 1 § i förslaget erhållit vid dess omarbetning i departementet öfverensstämmer därför också i väsentliga delar med förut gällande bestämmelser. Jämte det några uteslutningar ägt rum, hafva emellertid viktiga tillägg gjorts genom införande af ett flertal nya expropriationsändamål.

Det första rummet enligt förslaget liksom enligt nuvarande lagstiftning intages af försvarsändamålet. Hvad förslaget i detta afseende innehåller går ej i sak utöfver de äldre stadgandena annat än såtillvida som

genom uttrycket »skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling» beredes ökad möjlighet att medgifva expropriation af mark för skjutbana, äfven då denna icke skall förvärfvas för statsverkets räkning. Förslaget tillgodoser härigenom önsknings, som framförts i en från skytteförbundens öfverstyrelse till Kungl. Maj:t ingifven skrifvelse af den 8 januari 1908, för hvilken i kommitténs betänkande redogöres.

Närmast i ordningen nämnes det ändamål, för hvilket expropriation hittills mest anlitats och säkerligen äfven framgent kommer att i största omfattning äga rum, nämligen den allmänna samfärdselns främjande. Under begreppet »allmän väg» eller »dylikt allmänt behof» har hittills äfven järnväg måst hänföras, men att detta viktiga samfärdsmedel nu skall särskildt upptagas ligger i sakens natur. Mellan järnväg och spårväg torde någon skillnad icke kunna med bestämdhet uppdragas annat än i hvarje särskildt fall, och äfven om en anläggning finnes vara af det senare slaget, kan den utan tvifvel äga sådan allmän betydelse att, i den mån sättet för anläggningens framdragande gör expropriation användbar och behöflig, rätt därtill bör kunna medgifvas. Jämväl kanaler böra nu särskildt nämnas. Att i förslaget talas om telegraf- eller telefonanläggning i stället för »utläggning af elektriska ledningstrådar» torde icke innebära någon väsentlig skillnad i sak. Såsom kommittén framhållit, kan det visserligen tagas för gifvet att, då det nuvarande stadgandet tillkom, därmed afsågos alla slag af elektriska ledningar, men torde, sedan genom lagen den 27 juni 1902 särskilda bestämmelser meddelats om elektriska starkströmsanläggningar, tillämpning af de allmänna stadgandena knappast ifrågakomma beträffande andra elektriska ledningar än svagströmsledningar. Och bland dessa lära telegraf- och telefonledningar vara de enda, som hafva sådan betydelse för det allmänna, att särskildt stadgande om expropriation till deras förmån bör meddelas.

Att expropriation för torg eller gata i stad icke nämnes i det nya förslaget beror därpå att lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning innehåller fullständiga stadganden om skyldigheten att afstå mark till städers eller därmed jämförliga samhällens trafikleder samt endast beträffande ersättningens bestämmande och gäldande i hufvudsak hänvisar till expropriationslagstiftningen. Äfven stadgandena om expropriation för uttappning eller sänkning af sjö samt strömsrensning hafva utelämnats, enär erforderliga bestämmelser om marks afstående för dylika ändamål hafva sin plats i vattenlagstiftningen.

I fråga om expropriation för allmän byggnad öfverensstämmer förslaget med gällande förordning.

I den mån för kommunala ändamål erfordras annan mark än för torg eller gata eller byggnadsplatser, finnes ej i nuvarande lagstiftning något särskildt stadgande om expropriationsrätt. Sådan har dock beviljats t. ex. för anskaffande af kyrkogårdar och andra begravningsplatser. Enligt förslaget skall expropriation kunna förekomma, så snart det är fråga om något en kommuns eller annan dylik samfällighets allmänna ändamål. Under det att allmän expropriationsrätt för statsändamål icke upptages, föreslås alltså en sådan för kommunala ändamål. Anledningen härtill är att å ena sidan kommunernas uppgifter hafva en naturlig begränsning, som utesluter faran för mera vidtutseende ingrepp i jordförhållandena, men att dock å andra sidan ganska många och växlande syften anses falla eller kunna med fördel dragas inom ramen för de större eller mindre, borgerliga eller kyrkliga kommunernas verksamhet. Att rena förvärfvsändamål äro uteslutna följer af uttrycket »allmänna ändamål». Under denna beteckning synas i hufvudsak vara att hänföra dels fullgörande af uppgifter, som enligt gällande författningar åligga kommunerna, dels utförande af anläggningar afsedda att upplåtas till allmänt begagnande. Till företag af det senare slaget höra bl. a. anläggningar för en orts förseende med belysning eller drifkraft. Om en kommun för dylikt ändamål har behof af att exproprieras ett vattenfall, skall enligt förslagets mening sådan expropriation kunna medgifvas. Rätten att framdraga elektriska ledningar för samma ändamål grundas däremot på lagen den 27 juni 1902.

Genom sistberörda stadgande i förslaget uppfylles alltså delvis den af andra kammaren flera gånger uttryckta önskan, att vattenfall skola kunna exproprieras för det allmännas räkning. Vattenfall likställas enligt förslaget med annan fast egendom. Erfordras ett vattenfall för något af de i förslaget angifna ändamål — t. ex., utom det nyssnämnda, för att bereda en järnväg drifkraft — kan expropriation äga rum. Däremot gifver ej förslaget staten eller kommun någon allmän rätt att exproprieras vattenfall, oberoende af dylika särskilda ändamål. Meningarna torde alltmer gå i den riktningen, att de intressen det allmänna, utöfver sådana ändamål, har att bevaka med hänsyn till vattenfallen, lämpligare tillgodoses på andra vägar än genom expropriation.

Jämväl de ändamål, som härnäst upptagas i förslaget, torde komma att i många fall företrädas af kommuner. Det utmärkande för dem är emellertid, att de afse gagn för någon ort, äfven om denna icke utgör en kommun eller annan dylik samfällighet.

Bestämmelsen om expropriation för att i ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden är föranledd af riksdagens skrivelse den 30 april 1907 med anhållan, att Kungl. Maj:t

täcktes efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till åtgärder, särskildt med anlitande af expropriation, i ändamål att vid fisklägen, stationssamhällen och andra områden på landet, där en sammanträngd befolkning bor eller kan uppstå, på ett mera tillfredsställande sätt än hittills ordna förhållandena med afseende å redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark. Det sålunda angifna syftet är äfven i kommitténs förslag särskildt beaktadt. I motiveringen till de af kommittén föreslagna bestämmelserna om expropriation af mark till förmån för ägare af därå uppförda hus har kommittén framhållit, att berörda syfte skulle tillgodoses genom antagande af 1 § i kommitténs förslag. Hade å någon ort boningshus till större antal uppförts på annans mark än husägarnas, och vore dessa till följd häraf utsatta för de olägenheter, som omförmäldes i riksdagsskrifvelsen, syntes det nämligen kunna vara till allmänt gagn, att marken exproprierades för tryggande af husägarnas ställning. Likaledes kunde det allmännas intresse kräfvä, att ett samhälle, till förekommande af dylika olägenheter, tillförsäkrades äganderätten till mark, öfver hvilken byggnadsverksamheten inom samhället antoges snart komma att utbreda sig.

Hvad i förslaget stadgas om expropriation för att förse en ort med vatten eller förhindra förorenande af vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål, har motsvarighet i de den 30 december 1880 och den 29 juni 1900 utfärdade tilläggsförfattningarna till expropriationsförordningen.

Bland de förslag till utvidgning af expropriationsinstitutet, som under de senare åren gång efter annan varit föremål för riksdagens behandling, är äfven frågan om expropriationsrätt för anskaffande af vissa samlingslokaler. Senast vid innevarande års riksdag har andra kammaren bifallit en framställning om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor expropriation genom det allmännas försorg kunde medgifvas i syfte att på landet anskaffa oundgänglig tomtmark, afsedd att åt samman slutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomma samlingslokaler, samt för riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda. Hvad som framkallat önskningarna om en sådan lagstiftning är företrädesvis det icke ovanliga förhållandet, att i någon mera befolkad ort på landsbygden, särskildt vid större industriella anläggningar, jorden vidt omkring tillhör samma ägare, oftast ett aktiebolag. Uppstår bland en dylik Orts befolkning en församlings- eller föreningsrörelse, som afser — för att nämna de vanligaste fallen — öfverläggningar i allmänna frågor eller åhörande af föredrag öfver ämnen, som för befolkningen äga intresse, är det förenadt

med svårigheter att på ett tillfredsställande sätt fylla behovet af lokal för ändamålet. Då det är angeläget att denna ligger på eller nära den plats, där den hufvudsakliga delen af befolkningen har sitt arbete och sina bostäder, är man för anskaffande af mark beroende af den nyssnämnde jordägarens tillmötesgående. Att särskildt aktiebolag icke kunna förväntas i regel vara benägna att afhända sig en byggnadstomt eller dylikt område, allraminst inom bolagets öfriga ägor och i närheten af dess anläggningar, är emellertid ett känt förhållande, hvilket äfven vunnit bekräftelse genom en utredning, som är bilagd den s. k. norrlandskommitténs betänkande af den 27 oktober 1904. Däremot förekommer nog numera ofta, att stora arbetsgifvare själfva uppföra och tillhandahålla sina arbetare byggnader för sådana ändamål. Ortsbefolkningen är dock mången gång obenägen att åtnöjas med dessa lokaler, och man kan knappast med fog underkänna de skäl, som härvid äro bestämmande. Äfven om, i bästa fall, arbetsgifvaren icke söker utöfva någon långt drifven påtryckning i fråga om lokalens användning, ligger det i sakens natur, att församlings- och föreningsrätten icke kan med samma trygghet och trefnad göras gällande i en annans lokal som i en, öfver hvilken man själf bestämmer. Med de starka meningsbrytningar, som utmärka vår tid, torde det dessutom vara så godt som oundvikligt, att arbetsgifvare och arbetare icke sällan skola hysa olika uppfattning om hvad som lämpligen bör förekomma i öfverläggningar och föredrag. Skall rätten att samlas för berörda ändamål kunna fritt och fullt utöfvas inom lagens gränser, torde det vara nödvändigt att befolkningen i dylika orter skall hafva möjlighet att förvärfva behöflig mark, och det kan icke vara riktigt att låta en sådan utöfning förhindras genom ett rent yttre förhållande af angifna beskaffenhet. Att såsom ett yttersta medel anlita expropriation, då annan utväg icke finnes, synes därför vara befogadt.

I sammanhang med expropriationsrätt för samlingslokaler har inom riksdagen ifrågasatts rätt att expropriera mark för beredande af möjlighet att utöfva kooperativ verksamhet enligt 1 § i lagen om ekonomiska föreningar. Frågan gäller här isynnerhet att i orter, där fri konkurrens inom handeln med lifsmedel och andra förnödenheter uteslutes af förhållanden jämförliga med de beträffande samlingslokaler angifna, sätta en bland befolkningen bildad konsumtionsförening i tillfälle att förvärfva handelslokal. Om än särskilda åtgärder för nämnda ändamål numera icke så ofta torde vara behöfliga, synes dock ett dylikt behof, när det förefinnes, vara behjärtansvärdt.

Af nu anförda skäl och då på områden, där utvecklingen går så raskt, gränserna icke torde böra dragas alltför snävt, har i förslaget upp-

tagits stadgande om rätt att medgifva expropriation för att bereda befolkningen eller en väsentlig del däraf å en ort plats för öfverläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande af tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnadt att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte af synnerlig vikt. Begränsningen af detta stadgandes räckvidd ligger, förutom i ordet »dylikt», förnämligast däri att befolkningen eller en väsentlig del däraf i en ort skall framstå såsom bärare af det intresse, för hvilket expropriationsrätt begäres. Äger ett i och för sig synnerligen viktigt ideellt eller ekonomiskt syfte den omfattande betydelse, som härmed angifves, och kan detta syfte icke tillgodoses utan expropriation, torde det vara berättigadt att sådan får förekomma.

Vidare kan enligt förslaget expropriation äga rum för framdragande af linbana, som är behöflig för ett företag af större gagn för orten. I skrifvelse den 13 april 1904, för hvilken likaledes redogöres i kommitténs betänkande, anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t tacktes taga i öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor rätt att medelst expropriation förvärfva mark kunde medgifvas för anläggning af sådana linbanor, som kunde anses vara af större betydelse för det allmänna, samt, därest utredningen gäfvade anledning därtill, för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i angifna syfte. Kommittén har ansett äfven detta ändamål vara innefattadt under begreppet allmänt gagn och föreslagit särskilda bestämmelser om dylik expropriation. Om också här är fråga om ett syfte, som mer än något annat af de i förevarande förslag upptagna kan sägas närmast vara enskildt och endast medelbart äga allmän betydelse, synes den sålunda föreslagna expropriationsrätten kunna blifva till ganska stor nytta och icke innebära någon mera afsevärd risk.

Då en uppräknig af de särskilda expropriationsändamålen aldrig kan blifva uttömmande och rätt till expropriation torde böra fortfarande liksom hittills förefinnas för allmänna ändamål, som, utan att kunna direkt inordnas under de i lagen särskildt angifna fall, äro dessa närstående, har möjlighet härför beredts genom tillägget: »eller för annat därmed jämförligt ändamål af väsentlig betydelse för det allmänna».

I andra stycket af det nya förslagets 1 § hafva införts bestämmelser om expropriation för en del ändamål, som äro bundna vid vissa mera säregna slag af fastigheter.

I hvad dessa stadganden angå expropriation af fast fornlämning med tillhörande mark, innebära de en utvidgning af nuvarande expropriationsmöjligheter. Sedan riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 20 maj 1911 anhållit om utredning, huru vården af rikets forn-

saker borde ordnas för att motsvara sitt ändamål, har på grund af remiss vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien den 3 innevarande september afgifvit utlåtande i denna fråga och därvid öfverlämnat ett genom akademiens försorg uppgjordt förslag till lag angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande jämte motiv. I nämnda motiv anföres att, då det numera enligt den allmänna uppfattningen finnes vissa fornlämningar, som vore af den betydelse för hela landet att de måste anses omistliga, det vore nödvändigt att det finnes ett medel att tillgripa för att rädda ett sådant hotadt fornminne, om öfriga bestämmelser i förslaget tilläfsventyrs skulle visa sig otillräckliga. Ett dylikt medel vore expropriation, och borde akademien äga rätt att hos Kungl. Maj:t föreslå expropriation af ett med undergång hotadt omistligt fornminne jämte så mycket af den kringliggande jorden som ansåges nödvändigt för dess effektiva skydd. I anslutning härtill har akademien i sitt utlåtande hemställt, att berörda fråga måtte vinna behörigt beaktande vid utarbetande af ny expropriationslagstiftning. Någon betänklighet att medgifva den sålunda föreslagna expropriationsrätten torde icke möta.

Stadgandena om expropriation af jordområde för dess afsättande såsom naturminnesmärke och af nyttjanderätt eller servitutsrätt å område afsatt till nationalpark öfverensstämma med lagen den 25 juni 1909 innefattande tillägg till expropriationsförordningen.

Bestämmelsen om expropriation af flygsandsfält är hämtad från 1 § af samma förordning.

En nyhet i förhållande till nuvarande lagstiftning är stadgandet att skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark, kan exproprieras, om skogsåterväxt därå pröfvas böra åstadkommas på det allmännas bekostnad. Dylik expropriationsrätt, hvartill förslag några gånger framstälts i riksdagen och en gång vunnit andra kammarens bifall, var förutsatt af kommittén, som jämväl föreslog särskilda bestämmelser om nämnda rätt. Domänstyrelsen har i sitt utlåtande förklarat sig anse, att ifrågavarande expropriationsrätt kan komma att äga afsevärd betydelse för vårt lands skogshushållning, samt hemställt, att de föreslagna särskilda bestämmelserna måtte med vissa förändringar få ingå i den expropriationslag, som kunde komma att utfärdas.

Ett förslag, som till syftet i vissa afseenden står nära förenämnda bestämmelse om rätt till expropriation för åstadkommande af tryggade bostadsförhållanden, är det af den s. k. torpkommissionen i dess betänkande den 6 maj 1911 framlagda förslaget till lag om lösningsrätt för innehafvare af vissa på fyrtionio år eller längre tid afsöndrade lägheter. Det skulle kunna ifrågasättas, att det ändamål, som afses med

nämnda förslag, borde upptagas bland dem, som kunna föranleda expropriation, och att förslaget i öfrigt borde inarbetas i den nya expropriationslagen. Berörda lösningsrätt har emellertid icke anordnats såsom en expropriationsrätt, beroende på tillstånd af Konungen i hvarje fall, utan bundits vid vissa på förhand fastslagna förhållanden, hvilkas tillvaro i det särskilda fallet skall utrönas genom landtmäteriförrättning. Förslaget kan därför icke ingå i expropriationslagstiftningen utan fullständig omläggning, och att vidtaga en sådan finner jag mig åtminstone för närvarande icke hafva anledning till. Jag delar för öfrigt den af expropriationslagskommittén uttalade meningen, att vissa förhållanden, som kunna föranleda behof af expropriation, genom sitt sammanhang med andra lagstiftningsuppgifter eller eljest äro af så säregen natur, att de lämpligen regleras genom speciallagstiftning. Till detta område har kommittén räknat norrlandskommitténs förslag till lag angående vissa åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna af lämpliga odlingslägenheter. Sistnämnda lagförslag har äfven nu lämnats åsido. På samma sätt har förfarits med en del andra under de senare åren väckta jordfrågor, hufvudsakligen afseende tvångsafflösning i vissa fall af äganderätten till bebyggda jordbrukslägenheter på annans mark. Dessa frågor hänga nära tillsammans med torpkommissionens och norrlandskommitténs nyssberörda förslag och böra lämpligen behandlas i sammanhang med dessa.

4 §.

4 § i förslaget har undergått väsentliga förändringar. Dels har det af kommittén föreslagna andra stycket af densamma utelämnats, ett förhållande, till hvilket jag torde få återkomma vid redogörelse för de nu i förslaget införda särskilda bestämmelserna om expropriation för vissa kommunikationsanläggningar. Dels hafva i paragrafen införts två nya stycken. Båda dessa innehålla regler, som i och för sig kunna anses självklara men hvilka det dock icke torde sakna betydelse att uttryckligt fastslå, särskildt då expropriationsrätten nu väsentligt utvidgas och detta äfven till områden, där expropriationen endast medelbart skall tillgodose ett allmänt intresse.

Ofta nog kan förhållandet vara, att det med en expropriationsansökning afsedda området icke är det enda, som lämpar sig för expropriationsändamålet. Sådant torde mera sällan framgå af ansökningen, men däremot ligger det nära till hands att jordägaren, då han höres öfver denna, gör invändning om att något annat honom eller måhända en annan jordägare tillhörigt område, som är tjänligt för ändamålet, kan tagas i anspråk med mindre olägenhet för ägaren. Särskildt då det gäller att exproprieras en del af en fastighet för ett syfte, som är ägnadt att vålla ägaren skada eller obehag, är det för honom af vikt att expropriationsområdet icke lägges för nära hans bostad, trädgård eller andra särskildt

ömtaliga delar af den återstående fastigheten. Kan sådant förhållande visas, är det otvifvelaktigt förtjänt af beaktande. Sökanden har icke befogadt anspråk på att erhålla just det af honom begärda och i regel enligt hans mening tjänligaste området, ifall dess afstående eller upplåtande skulle medföra särskild olägenhet för ägaren och ett annat område, som likaledes motsvarar ändamålet, står till buds. Ansökningen bör i dylikt fall afslås. Någon fordran på att dessa frågor alltid skulle undersökas vid pröfning af expropriationsansökningar kan dock icke lämpligen uppställas, utan får det ankomma på part, som vill åberopa sådant förhållande, att förebringa utredning därom.

Liksom beträffande området kunna i fråga om sättet för den afsedda anläggningens utförande olika möjligheter föreligga, och jämväl härutinnan bör uppenbarligen tillses, att expropriationsändamålet må utan oskäligh kostnad för den exproprierande vinnas med minsta olägenhet för annan, hvars rätt är i fråga.

Enligt hvad i kommittébetänkandet nämnes, har inom kommittén framkastats tanken, att för Konungen skulle stadgas rätt eller möjligen skyldighet att i samband med beviljande af expropriation föreskrifva sådana villkor för den exproprierade egendomens användande, att det allmänna gagn, som åsyftades med expropriationen, blefve betryggadt. Kommittén har emellertid ansett Konungens rätt att i mån af behof meddela dylika bestämmelser såsom själfklar icke erfordra bekräftelse i lag och ett stadgande om skyldighet i berörda afseende icke böra ifrågakomma. I den senare delen instämmer jag med kommittén, men däremot har jag af förut anförda skäl trots det lämpligen kunna uttryckligt angifvas att, om särskilda bestämmelser finnas erforderliga för att trygga expropriationsändamålets vinnande, Konungen tillkommer att meddela sådana bestämmelser.

Träffas mellan parterna öfverenskommelse, att den exproprierande skall vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande af skada, skall enligt 6 § andra stycket i kommitténs förslag expropriationsersättningen undergå motsvarande jämkning. Järnvägsstyrelsen har nu ifrågasatt, att expropriationsnämnden skall få taga hänsyn till en utfästelse af den exproprierande att t. ex. bygga en vägbro eller utföra en vattenafledning, äfven om jordägaren yrkar ersättning för hela den skada, som därförutan skulle uppstå. En dylik utvidgning af bestämmelsens räckvidd synes mig lämplig. Det samma bör gälla, om den exproprierande af annan anledning, t. ex. en af myndighet vid fastställande af plan för anläggningen eller därefter meddelad föreskrift, är skyldig att vidtaga skyddsåtgärd.

Beträffande ersättning för upplåtelse af särskild rätt eller för skada genom expropriation stadgas i kommitténs förslag dels i 6 § tredje stycket,

6 §.

att för upplåtelse på obestämd tid eller skada, hvars varaktighet ej kan bestämmas, ersättningen skall utgå såsom årlig afgift, dels i 44 § tredje stycket, att för öfriga fall rätten skall bestämma, huruvida ersättningen skall utgå på angifna sätt eller på en gång. Det förra stadgandet har motiverats därmed att, då man icke kan beräkna upplåtelses eller skadas varaktighet, tydligen icke finnas nödiga förutsättningar för bestämmande af skälig ersättning en gång för alla. Hvad sålunda anförts är obestriddligen teoretiskt riktigt, men ur praktisk synpunkt lär det knappast vara nödigt att uppdraga en sådan skillnad som den angifna, då tiden för en upplåtelses eller ett inträngs fortvaro sällan torde vara så fullkomligt obestämmd, att uppskattning till ett skäligt medelvärde skall vara omöjlig; kan man ej alls beräkna, när upplåtelsen eller intränget skall upphöra, torde för öfrigt det rätta oftast vara att bestämma ersättningen såsom om den gällde all framtid. Tillräcklig anledning att bibehålla ifrågavarande stadgande finnes därför icke enligt min mening, och detta så mycket mindre som det synes önskvärdt att starkt begränsa de fall, då ersättningen utgår såsom årlig afgift, eller om möjligt låta den alltid utgå en gång för alla. Den förstnämnda formen skulle väl egentligen äga berättigande, om upplåtelse gäller en lång framtid, under hvilken man emotser förändringar, hvilkas innebörd det är svårt att på förhand bedöma. Liknande svårigheter kunna emellertid förefinnas vid äganderättsexpropriationer; äfven vid dem förekommer ofta att man måste vid ersättningens bestämmande bygga på mer eller mindre ovissa beräkningar om framtida förhållanden. Och just vid långvariga upplåtelser framträda med särskild styrka olägenheterna af ersättningens bestämmande såsom årlig afgift. Är det fråga om ett servitut, blir den härskande fastigheten pliktig erlägga afgäld till den tjänande, och att skapa nya afgälder för all framtid eller längre tid bör helst undvikas. Sker expropriation för annans räkning än statens eller någon kommuns, kan dessutom otrygghet för ersättningens utgående i en mera aflägsen framtid ofta göra sig gällande, och någon lämplig form att ställa säkerhet annat än för kortare tid torde vara svår att finna. Då alltså något verkligt hinder icke torde möta att låta ersättningen äfven för upplåtelse eller inträng alltid utgå en gång för alla och afsevärda olägenheter härigenom undvikas, har i det nya förslaget denna form stadgats för bestämmande af all expropriationsersättning. I sammanhang härmed hafva uteslutits omförmälda bestämmelser i 44 § tredje stycket och vissa däraf beroende stadganden i kommitténs förslag.

9 §.

Hvad 9 §, i öfverensstämmelse med 15 § i gällande förordning, innehåller därom att ersättning i visst fall icke skall utgå för kostnad, som nedlagts å fastigheten, »efter det fråga om expropriation blifvit väckt»,

har på något håll föranlett det missförstånd, att härmed skulle afses tiden efter expropriationsmålets instämmande. Någon förändring i paragrafens lydelse synes mig emellertid icke erforderlig, utan har jag endast velat påpeka, att enligt förslaget mening den afgörande tidpunkten ligger längre tillbaka. Atminstone då ansökning om expropriationsrätt ingifvits till Kungl. Maj:t, måste fråga om expropriationen anses vara väckt.

I öfverensstämmelse med den ståndpunkt innevarande års riksdag i ett jämförligt fall intagit torde det böra anses tillräckligt att de kungörelser, som skola utfärdas enligt den föreslagna lagen, endast en gång uppläsas i kyrkan och införas i tidningarna. 12 §.

Om expropriation afser blott att frigöra en fastighet från en nyttjande- eller servitutsrätt eller annan särskild rätt och denna icke är intecknad i fastigheten, synes det vara obehöfligt att belasta inteckningsprotokollet och intecknings- eller fastighetsboken med anmärkning om expropriationsmålets instämmande.

På grund af stadgandet i 11 § andra stycket skall det kunna förekomma, att frågan om expropriation af en fastighet instämnes till annan rätt än den, inom hvars domvärjo fastigheten är belägen. För att i sådant fall målet skall blifva antecknad i inteckningsprotokollet och intecknings- eller fastighetsboken bör det åligga den, som utfärdat stämningen, att ofördröjligen därom göra anmälan hos den rätt, i hvars protokoll anteckning skall äga rum.

I kommitténs motivering uttalas, att det enligt förslaget skall stå öppet för part, som ej kan eller vill komma tillstådes vid målets handläggning inför rätten, att när som helst under tiden härför lämna rätten skriftlig uppgift, hvem han utser till ledamot af expropriationsnämnden. Det synes dock vara lämpligt, att vanliga processuella former iakttagas vid en så viktig åtgärd som tillsättande af nämnd, och att alltså part, som vill begagna sin rätt att utse ledamot, skall komma tillstådes själf eller genom ombud. För att gifva uttryck häråt har nu i 18 § införts bestämmelse, att nämnd skall tillsättas »inför rätten». 18 §.

Beträffande kommitténs förslag, att antalet till ledamöter i expropriationsnämnder valbara personer inom hvarje län skall utgöra tjugufyra — om icke stad, som ej deltagar i landsting, finnes inom länet — har Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Älfsborgs län erinrat, att detta antal vore för knappt tilltaget för nämnda län med dess stora utsträckning och den skiljaktighet i förhållandena, som ägde rum mellan länets olika delar. Det syntes vara lämpligt att fördubbla antalet. En liknande erinran har framställts af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län. För att de olika landsdelarnas behof må blifva med säkerhet tillgodosedt före- 20 §.

slås nu att — med bibehållande af den i kommittéförslaget angifna proportionen mellan land och stad — tjugufyra personer skola utses af lagtima landsting, tolf af stadsfullmäktige i stad, som ej deltagar i landsting, och af Kungl. Maj:ts befallningshafvande så många som motsvara dem landstinget och stadsfullmäktige utsett. Tillika har meddelats bestämmelse för det fall att inom ett län finnas två landsting. Vidare har, i enlighet med önsknings af några myndigheter, uttryck gifvits åt den äfven af kommittén förutsatta skyldigheten för vederbörande valmyndigheter att, i den mån det är möjligt, tillse att länets olika delar och de särskilda slag af sakkunskap, som för expropriationsnämnder inom länet äga den största betydelsen, blifva behörigen företrädde bland de valbara.

I anledning af invändningar, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län framställt mot kommitténs förslag, att för Stockholms stad och län skulle af Kungl. Maj:t utses gemensam ordförande i expropriationsnämnder, har detta förslag ändrats så att särskild ordförande utses för staden och länet, för den förra af öfverståthållarämbetet och för det senare, liksom i öfriga län, af Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Staden och länet skola enligt det nya förslaget utgöra en enhet blott i fråga om utseende af personer valbara till ledamöter i expropriationsnämnder. Antalet af sådana personer inom valområdet har, i öfverensstämmelse med förökningen af antalet valbara på andra håll, bestämts till nittiosex.

22 §. Med de i 22 § andra stycket af kommitténs förslag angifna grunder, på hvilka en person kan undandraga sig att vara ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara, har nu likställts det förhållandet att han sex år innehaft dylikt uppdrag.

27 §. Jäfsbestämmelserna i förslaget 27 § äro, såsom kommittén framhållit, affattade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motsvarande stadganden i 4 § af lagen om skiljemän. Dock har det i sistnämnda lagrum intagna jäfvet mot den, som vittnat i saken, utbytt mot jäf i fråga om den, som yttrat sig i saken såsom sakkunnig, en förändring, till stöd för hvilken kommittén anført att, om en person inför domstolen icke afgifvit något omdöme i en angelägenhet, som rör expropriationsmålet, utan endast lämnat upplysningar om faktiska förhållanden, sistnämnda omständighet icke bör utgöra grund för hans jäfvande, så mycket mindre som just hans kändom om dessa förhållanden kanske gör hans deltagande i värderingen särskildt önskvärdt. Skillnaden mellan ett vittne och en sakkunnig torde emellertid med det nu tillämpade rättegångsförfarandet vara alltför sväfvande för att de lämpligen skulle kunna ställas i motsats till hvarandra, och

äfven det förhållandet att en person vittnat i saken synes därför böra upptagas såsom anledning till jäf.

Från den i 29 § meddelade regeln att, då såväl ledamot i expropriationsnämnd som hans ersättare har laga förfall eller funnits jäfvig, ny ledamot skall utses, enligt hvad eljest för val till nämnden gäller, föreslår kommittén det undantag att, om val af ny ledamot skall ske efter det målet öfverlämnats till nämnden, rättens ordförande på landet skall äga den befogenhet, som eljest tillkommer rätten. Anledningen till detta undantag är att kommittén, enligt hvars afsikt part skulle äga att välja ny ledamot utan att därför behöfdes sammanträde inför rätten, velat bereda möjlighet att äfven beträffande de af rätten utsedda personerna få nämnden kompletterad, utan att rättens nästa sammanträde skulle behöfva afvaktas. Den nu i 18 § införda regeln att nämnden skall utses inför rätten torde emellertid böra vidhållas, äfven om det skulle inträffa att både ledamot och hans suppleant hade förhinder och komplettering af nämnden alltså erfordrades. Berörda undantagsbestämmelse har därför uteslutits ur förslaget.

Under det att i 29 § afses det fall att en person, som skulle tillhöra en expropriationsnämnd, icke ingår däri eller lämnar nämnden, meddelas i 30 § bestämmelser om förfarandet, då ordförande eller ledamot, utan att hafva afgått ur nämnden, förfallolöst uteblifver från sammanträde. Hvad i den senare paragrafen nu föreslås skiljer sig från kommitténs förslag hufvudsakligen i två hänseenden. Sålunda har stadgats att ersättaren, om han är tillstädes, skall inträda i nämnden. Tillämpning af denna bestämmelse torde särskildt kunna föranledas därigenom att ordförande eller ledamot, som, utan att kunna visa laga förfall, har svårt för att deltaga i nämndens arbete, själf inkallar ersättaren. Infinner sig denne vid förretningens början, uppstår icke någon ökad kostnad genom den ordinaries utevaro. Vidare har föreskrifvits att, då uppskof förorsakas af en persons frånvaro utan anmaldt laga förfall, det skall ankomma på de tillstädesvarande, huruvida den ordinarie eller i hans ställe ersättaren skall inkallas till nästa sammanträde.

Någon bestämmelse för den händelse att uteblifven ordförande eller ledamot har laga förfall finnes icke i kommitténs förslag och har ej heller nu ansetts behöflig. Att han då icke kan drabbas af någon påföljd för sin utevaro ligger i sakens natur, liksom ock att, om förfallet är för de tillstädeskomna känt, de icke skola vidtaga annan åtgärd än att uppskjuta sammanträdet för att den uteblifne må få tillfälle närvara.

Den i 31 § af kommitténs förslag innefattade bestämmelsen att, om ordföranden eller ledamot på grund af jäf eller af annan anledning afgått

ur nämnd, åtgärd, som dessförrinnan vidtagits af nämnden, skall vara utan verkan, torde lämpligen undergå den jämkning att endast beslut om expropriationsersättnings belopp förklaras ogiltigt och äfven detta blott om afgången ur nämnden skett af skäl, som rubbar förtroendet till den afgångnes tidigare medverkan vid förrättningen.

33 §.

Om inför nämnden yrkanden framställas eller utfästelse göres af part eller annat förhållande af betydelse för sakens slutliga handläggning vid rätten förekommer, måste uppenbarligen detta förhållande antecknas till protokoll. Kommitten har också förutsatt, att protokoll kan komma att föras inför nämnden, enligt hvad särskildt framgår af den i kommittéförslagets 40 § meddelade bestämmelsen om godtgörelse till ordföranden för protokollsföring. Det torde emellertid, såsom några myndigheter framhållit, vara lämpligt stadga, att genom ordförandens försorg alltid skall föras protokoll, som sedan öfverlämnas till rätten.

36 §
(35 § i kommitténs förslag).

De i första stycket af 36 § nu införda bestämmelserna om uppskattning af särskild rätt till fastighet, som exproprieras, och af fastigheten till dess genom dylik rätt förminskade värde afvika från grunderna för kommittéförslaget endast i det hänseendet att från uppskattning undantagits särskild rätt, som jämlikt utfästelse af den exproprierande lämnas orubbad. Enligt kommittéförslaget skulle exproprierad egendom öfvergå till nye ägaren fri från all rätt, som i afseende därå förut tillkommit annan, naturligtvis med undantag af rättigheter, som på grund af öfverenskommelse mellan parterna skulle äga bestånd, och följaktligen skulle, med nämnda undantag, all särskild rätt utom intecknade fordringsrätter värderas af nämnden. Det nya förslaget däremot låter det förhållandet, att en särskild rätt jämlikt utfästelse af den exproprierande lämnas orubbad, äfven utan motpartens godkännande vara tillräcklig förutsättning för rättighetens fortbestånd. Huruvida rättigheten verkligen har samma värde efter expropriationen eller kanhända trots utfästelsen måste antagas lida intrång tillkommer nämnden att bedöma. I senare fallet skall gifvetvis ersättning för intrånget bestämmas.

En uyhet i förhållande till kommitténs förslag innebär äfven det i samma stycke meddelade stadgandet att, om fastighet, som svarar för fordran, tillika besväras af annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, nämnden skall uppskatta jämväl det värde fastigheten utan sådant besvär skulle äga. Detta stadgande sammanhänger därmed att, enligt hvad som framgår af bestämmelse i 49 §, fordringsägaren i nämnda fall skall äga rätt till betalning intill ett belopp motsvarande det sålunda bestämda högre fastighetsvärdet.

Såsom kommittén i motiven till 38 § anført, torde i fråga om nämndens hufvudsakliga beslut — de, som angå bestämmande af ersättningssummor — någon svårighet vid röstberäkningen icke kunna uppstå. Då den mening, som ville bestämma ett högre belopp, i sig inbegrepe jämväl den, som stannade vid en lägre siffra, måste nämligen de olika meningarna i dylika fall alltid kunna jämkas till hvarandra så, att ett visst belopp funnes vara godkändt af flertalet röstande. I enlighet härmed hade man enligt kommitténs afsikt haft att tillämpa bestämmelsen att, om vid omröstning till beslut inom nämnden äro olika meningar, den skall gälla, som biträdes af flera röstande än någon annan. Denna bestämmelse har emellertid missuppfattats af en del myndigheter, och det synes därför vara lämpligt att uttryckligt angifva hvad den i nämnda hänseende innebär.

Då expropriationsmål, som förklarats hvilande, skall ånyo företagas vid rätten, åligger det enligt kommitténs förslag rätten eller domaren att låta kungörelse härom minst fjorton dagar förut uppläsa i kyrkan och införas i tidningarna. Härutöfver har nu stadgats att tillkännagifvande skall med posten sändas till den exproprierande. Detta stadgande har särskildt föranledts af en, såsom 54 § i det nya förslaget utvisar, nu företagen begränsning af den tid, inom hvilken expropriationsanspråk skall kunna återkallas.

Befogenhet att jämkas expropriationsnämndens uppskattning torde böra tillkomma rätten, endast då uppskattningen strider mot stadgandet, att ersättning ej må bestämmas lägre än hvad den exproprierande i målet erbjudit eller högre än motparten begärt. Är det däremot fråga om tillämpning af bestämmelsen, att ersättning ej må till förfång för innehafvaren af in-tecknad eller därmed likställd fordran sättas lägre än till fastighetens värde, äfven om ägaren mindre begärt, kan jämkning af uppskattningen ej få vidtagas af rätten. Att bestämma »fastighetens värde» tillhör nämligen ej rätten. Häraf följer dock icke, att i hvarje fall möjlighet till ändring måste anses utesluten, om nämnden ej ställt sig berörda stadgande till efterrättelse. Skulle af nämndens protokoll eller andra handlingar uppenbart framgå, att så är förhållandet, får domstolen för rättelses vin-nande tillämpa bestämmelsen i andra stycket af 42 § och alltså återförvisa målet till nämnden.

I fråga om sättet för expropriationens fullbordande har kommittén, då det icke gäller in-teckningshafvares rätt, låtit den exproprierande välja mellan att inom viss tid till den ersättningsberättigade erlægga eller hos öfverexekutor nedsätta expropriationsersättningen. Ehuru med hänsyn till parternas bekvämlighet kunde vara önskvärdt att behålla denna valfrihet,

har jag icke funnit sådant låta sig göra, enär det på grund af expropriationens rättsverkningar måste anses nödvändigt att för dess fullbordande bestämma en form, genom hvilken till upplysning för framtida intressenter blir veterligt, att och när expropriationen fullbordats. Härför erfordras en åtgärd i förhållande till offentlig myndighet, och det lämpligaste i detta afseende synes vara att stadga deposition af ersättningen såsom den enda formen.

Att mottaga och fördela medel, som den exproprierande nedsätter, äfvensom att omhändertaga säkerhet, som af honom ställes, har enligt kommitténs förslag ålagts öfverexekutor, under det att motsvarande åligganden för närvarande tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Mot denna förändring hafva några öfverexekutorer framställt erinringar, under anförande hufvudsakligen, att enligt förslaget samma expropriation ofta skulle komma att i nämnda hänseenden handläggas af flera myndigheter, hvilket vore olämpligt, samt att berörda åligganden så mycket hellre borde bibehållas hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som denna myndighet äfven i öfrigt hade befattning med expropriationer och i vissa afseenden bättre än andra öfverexekutorer lämpade sig för samma åligganden. Anledningen till kommitténs förslag torde vara, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande endast såsom öfverexekutor har hand om sådan fördelning af köpeskilling för utmätningsvis såld fast egendom, till hvilken i förslaget hänvisas såsom grund för expropriationsersättningens fördelning. Det torde emellertid icke möta något hinder att Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet verkställer dylik fördelning äfven för område, där nämnda myndighet icke är öfverexekutor, och då det är förenadt med vissa praktiska fördelar att låta ifrågavarande åtgärder fortfarande ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshafvande, har kommitténs förslag nu ändrats i denna del.

46 §
(49 och 50
§§).

Särskild rätt till fastighet, som exproprieras, skall, såsom förut nämnts, enligt det nya förslaget äga bestånd efter expropriationen, om jämlikt utfästelse af nye ägaren rättigheten lämnas orubbad. Det synes vara önskvärdt att jämväl i detta afseende vidhålla grundsatsen, att expropriationen icke skall sträckas längre än nödigt är. För den exproprierande kan det äga den största betydelse att icke nödgas inlösa alla särskilda rättigheter till ett exproprieradt område. En dylik rätt, t. ex. en vägrätt, kan under vissa förhållanden hafva större värde än själfva området. Äro omständigheterna sådana, att hvarken expropriationen eller områdets användande för expropriationsändamålet behöfver göra intrång å rättigheten och den exproprierande utfäster att lämna densamma orubbad, torde icke finnas tillräcklig anledning att göra rättighetens fortbestånd be-

roende af rättighetshafvarens medgifvande. En bestämmelse i enlighet härmed innefattas i 46 § andra stycket i det nya förslaget. I öfrigt öfverensstämma stadgandena i samma paragraf med bestämmelserna i 49 och 50 §§ af kommitténs förslag.

47 § i det nya förslaget skiljer sig från 48 § i kommitténs förslag särskildt däri, att från regeln om expropriationsrättens förverkande genom försummelse att inom föreskrifven tid erlagga expropriationsersättningen gjorts undantag för det fall att den exproprierande fått tillträda fastigheten. Ett sådant undantag var af kommittén föreslaget för den händelse att tillträde i förväg ägt rum enligt de af kommittén föreslagna bestämmelserna om tidigare tillträde af egendom. Dessa bestämmelser hafva i det nya förslaget motsvarighet endast beträffande järnvägs- och farledsanläggningar. Berörda undantag synes emellertid lämpligen kunna gälla, så snart fastigheten tillträds, oafsedt om det skett enligt stadgande i lagen eller på grund af jordägarens medgifvande.

Vidare har meddelats bestämmelse att, då den exproprierande förverkat sin expropriationsrätt, hans motpart skall äga att i inteckningsprotokollet samt intecknings- eller fastighetsboken få införda motanteckningar till förut gjorda anteckningar om expropriationsmålets instämmande.

Kommittén har ansett det enligt dess förslag lika väl som enligt gällande rätt utan särskildt stadgande vara gifvet att, om expropriationsersättning betalas efter förfallodagen, den exproprierande är skyldig erlagga sex procent årlig ränta å det ogulda beloppet från nämnda dag. En bestämmelse härom torde emellertid icke böra saknas. Har tillträde fått ske före förfallodagen, bör räntan räknas från tillträdesdagen.

Under det att inteckningshafvare och med dem likställda fordringsägare enligt förslaget icke hafva något själfständigt anspråk mot den exproprierande utan få nöja sig med att njuta del af expropriationsersättningen för fastigheten, skall i regel ersättningen för andra särskilda rättigheter utgå oberoende af ersättningen för fastigheten. Om denna regel tillämpades utan undantag, skulle emellertid däraf kunna följa att t. ex. en servitutsrätt, som hade sänre rätt än en inteckning, blefve fullt godtgjord, medan fastighetens genom servitutet förminskade värde icke försloge till betalning af inteckningen. Det riktiga synes vara att i ett sådant fall inteckningshafvaren får betalning intill det belopp, som motsvarar fastighetens värde utan servitutet. Men då den exproprierandes betalningsskyldighet icke bör ökas därigenom att fastigheten är intecknad, måste servituthafvarens ersättning minskas med det belopp, inteckningshafvaren uppbär utöfver hvad som i vanliga fall skulle hafva utgjort expropriations-

ersättningen för fastigheten, d. v. s. utöfver det värde fastigheten äger i dess af servitutet besvärade skick. I enlighet härmed har, såsom jag vid 36 § nämnt, där införts stadgande om uppskattning i berörda fall jämväl af fastighetens värde utan servitutet, och har vidare i 49 § stadgats skyldighet för Kungl. Maj:ts befallningshafvande att vid ersättningens utbetalning på nu angifvet sätt jämkas mellan in-teckningshafvaren och innehafvaren af den andra särskilda rättigheten.

I 49 § har tillika, utöfver hvad 47 § i kommitténs förslag innehåller, meddelats bestämmelse, huru med expropriationsersättningen skall förfaras, om exproprierad fastighet innehafts såsom fideikommiss.

50 §
(47 §).

Den i 47 § af kommitténs förslag intagna bestämmelse, enligt hvilken medel, som nedsättas hos öfverexekutor, alltid skola genom hans försorg insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta, torde, såsom särskildt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Örebro län påpekat, kunna medföra svårigheter i tillämpningen. I stället för nämnda bestämmelse har därför i 50 § af det nya förslaget meddelats ett stadgande, som i hufvudsak motsvarar hvad för liknande fall är föreskrifvet bl. a. i 138 § utsökningslagen (160 § enligt den af innevarande års riksdag antagna ändring af vissa delar af samma lag).

51 §.

Genom stadgande i 51 § första stycket af det nya förslaget har det ålagts Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, oafsedt om fastighet, som utgör föremål för expropriation, är in-tecknad eller icke, ofördröjligen göra annälan på landet hos domaren och i stad hos rätten, så snart genom expropriationsersättnings nedsättande eller, i visst fall, uttagande expropriationen fullbordats. Denna annälan skall föranleda vissa anteckningar i in-teckningsprotokollet samt in-tecknings- eller fastighetsboken. Sålunda skola, enligt bestämmelse i samma stycke, anteckningar göras om att fastigheten exproprierats eller om särskild rätt till fastigheten, som genom expropriationen förvärfvats. Att sådana anteckningar böra verkställas torde följa redan däraf att expropriationsmålets instämmande antecknats. Anteckningen om att särskild rätt uppkommit har dessutom det viktiga syftet, att upplysning om nämnda förhållande för framtiden skall finnas tillgänglig hos domaren och rätten samt ingå i gravationsbevis. Ytterligare stadgande om anteckning finnes i första momentet af 24 § in-teckningsförordningen enligt dess af innevarande års riksdag antagna lydelse. Där stadgas nämligen att, sedan till rätten eller domaren inkommit annälan om behörig nedsättning af löseskillingen för exproprierad fastighet, i in-teckningsprotokollet skall antecknas att fastigheten ej vidare häftar för fordringsin-teckning, som däri meddelats. Att samma regel skall äga motsvarande

tillämpning i fråga om inteckning för nyttjanderätt framgår af den samtidigt antagna nya lydelsen af 45 § inteckningsförordningen.

Bestämmelserna i 51 § andra stycket utgöra endast ett återgifvande och i visst afseende en utveckling af stadganden i 26 § af gällande expropriationsförordning enligt dess samtidigt med nyssnämnda lagändringar antagna lydelse.

Den väsentliga skillnaden i sak mellan det nya förslaget 52 § och 56 § i kommittéförslaget består däri att ur den senare uteslutits stadgandet om rätt för vissa inteckningshafvare att, efter det öfverenskommelse om expropriationsersättning fastställts af rätten, påkalla ersättningens bestämmande af expropriationsnämnd. Beträffande detta stadgande har järnvägsstyrelsen anført, att värdet af den närmast därförut införda mycket lämpliga bestämmelsen syntes till stor del upphävas genom berörda stadgande. Oförnekligt är att stadgandet i viss mån förminskar betydelsen af paragrafens öfriga bestämmelser, och då äfven utan detsamma inteckningshafvares rätt torde vara väl tryggad, har jag funnit öfvervägande skäl tala för att låta stadgandet utgå.

52 §
(56 §).

För att syftet med en bestämmelse om rätt att återkalla expropriationsanspråket skall vinnas, måste otvifvelaktigt denna rätt utsträckas till en tid, då den exproprierande kan bedöma, hvilka kostnader expropriationens genomförande skall föranleda. Att härvid gå så långt som kommittén föreslagit och låta rättigheten till återkallelse äga bestånd intill en månad efter det domstolens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft synes dock knappast vara nödvändigt. Då expropriationsnämndens uppskattning blifvit känd af den exproprierande, har han i de flesta fall tillräcklig grund att bedöma, om anledning till återkallelse finnes; endast undantagsvis kunna frågor, som utöfva något väsentligt inflytande på hans ersättningsskyldighet, då vara oafgjorda. Kännedom om uppskattningen står emellertid den exproprierande till buds vid domstolens återupptagande af målet eller på hans begäran dessförinnan, sedan uppskattningshandlingarna inkommit till rätten eller domaren. Äfven om den tid, som därefter förflyter före utslagets meddelande, icke kan antagas i regel blifva särdeles lång, synes den dock böra innebära tillräckligt rådrum för den exproprierande att fatta sitt beslut. Behöfver han af någon anledning längre tid, lär uppskof i målet icke förvägras honom. Det torde därför låta sig göra att såsom yttersta gräns för återkallelse uppställa den tid, då domstolen meddelar utslag i målet. Härigenom undvikes jämväl den oegentlighet, som, äfven om utslag i expropriationsmål är i viss mån af säregen beskaffenhet, möjligen kan anses vidlåda kommitténs förslag att låta den

54 §
(59 §).

exproprierande genom återkallelse göra verkan af ett laga kraftvunnet utslag om intet.

Såsom en förutsättning för nämnda begränsning af återkallelserätten bör emellertid beredas skälig säkerhet att den exproprierande får kännedom om tiden för domstolens sammanträde, och i 40 § har därför, såsom jag redan nämnt, införts bestämmelse att den exproprierande skall erhålla särskild kallelse till sammanträdet.

Om ifrågavarande rätt sålunda inskränkes till en tid, då domstolen ännu ej skilt målet från sig, synes återkallelsen lämpligen få göras genom anmälan hos rätten eller domaren, med skyldighet för den exproprierande att tillika gifva motparten och, om nämnden har saken under behandling, nämndens ordförande del af återkallelsen.

Då expropriationsmålet är antecknad i inteckningsprotokollet samt intecknings- eller fastighetsboken, bör en motsvarande anteckning göras äfven om återkallande af expropriationsanspråket.

Enligt kommitténs motivering är med dess förslag åsyftadt att återkallelse icke skall få göras i fråga om någon del af en fastighet, som innefattas under expropriationsanspråket, utan måste gälla hela fastigheten. Vattenfallsstyrelsen har ansett giltig anledning härtill knappast förefinnas. Om den exproprierande under arbetets fortgång, såsom ofta förekomme, funne sig icke behöfva taga i anspråk så stor del af fastigheten som han från början beräknat, skulle, i strid mot den allmänna grundsatsen rörande expropriationens omfattning, företagaren tvingas att fullfölja sitt anspråk i hela dess vidd, såvida han icke föredroge att återkalla sin talan och uttaga ny expropriationsstämning för förvärfvande af en del af det område, som afsetts med den första stämningen. Ehuru rätt till återkallelse i fråga om en del af en fastighet medför den olägenheten att, om återkallelsen göres efter det expropriationsnämndens förrättning afslutats, ny uppskattning oftast torde blifva behöflig, synes det vara förenadt med öfvervägande praktiska fördelar att medgifva sådan rätt, och då dessutom vissa af kommittén anförda skäl mot ett dylikt medgifvande icke äga samma betydelse enligt det nu föreliggande förslaget, har jag låtit i andra stycket af 54 § införa bestämmelse att återkallelse må gälla hela fastigheten eller någon del däraf.

56 §
(62 §).

Jämväl rätten att begära ny uppskattning, om exproprierad egendoms värde väsentligt förminskats efter expropriationsnämndens förrättning, har i det nya förslaget till tiden begränsats och förklarats gälla endast till dess expropriationsmålet slutligen afgjorts. Att, såsom kommittén föreslagit, låta sådant yrkande framställas intill tre månader från nämnda tid skulle bl. a. medföra den olägenheten att expropriationsersättningen

icke gärna kunde få utbetalas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, innan dessa tre månader förflutit.

I det nya förslaget har vidare införts bestämmelse att ifrågavarande rätt ej gäller, om fastigheten fått tillträdas af den exproprierande, innan förändringen i värdet inträffade.

Då de grunder, efter hvilka ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd skola åtnjuta ersättning för uppskattningen, torde böra bestämmas i administrativ ordning, hafva de af kommittén föreslagna bestämmelserna i detta ämne utbyts mot en hänvisning till hvad därom särskildt kan blifva stadgadt. 59 §
(40 §).

Om expropriationsnämnden förfarit felaktigt och målet af sådan anledning återförvisats till nämnden, torde denna i regel icke böra åtnjuta ersättning för det arbete, som däraf föranledes. Stadgande härom har nu meddelats.

I fråga om rätt att återförvärfva exproprierad men ej för expropriationsändamålet använd egendom har kommittén ej föreslagit annat än en förköpsrätt till exproprierad fastighetsdel, som blir obehöflig för nämnda ändamål och därför säljes. Beträffande denna rätt, som tillagts hufvudfastighetens ägare, skulle tillämpas hvad eljest enligt lag gäller om lösningsrätt. 61 §
(66 §).

Hvad sålunda föreslagits torde emellertid icke i önskvärd omfattning tillgodose behovet af återlösningsrätt. Med utvidgning af expropriationsinstitutet till ett flertal ändamål, som kunna företrädas äfven af enskilda personer och sammanslutningar, följer oförnekligen en viss risk, att de förutsättningar, på hvilka tillståndet till expropriation grundats, icke alltid skola uppfyllas. I samband med nämnda utvidgning synes det därför vara lämpligt stadga en ganska vidsträckt rätt att återförvärfva det exproprierade.

Från 29 § i gällande expropriationsförordning synes härvid böra upptagas det fall att afträdd egendom ej kommer till användning för det uppgifna ändamålet. Af större praktisk betydelse torde, såsom kommittén påpekat, den möjligheten vara att fastigheten visserligen en tid användes för berörda ändamål men denna användning sedermera upphör. I båda de nämnda fallen synes, om den bristande användningen ej är blott tillfällig utan innebär ett öfvergifvaude af ändamålet, återlösningsrätt vara på sin plats, och detta oafsedt om egendomen skall säljas eller icke. Det torde äfven vara befogadt att utsträcka samma rätt till ytterligare ett fall. Om fastigheten visserligen användes för det afsedda ändamålet men därjämte i väsentlig omfattning för annat ändamål, kan häri ligga ett kringgående af underförstådda eller måhända uttryckligt angifna villkor

för expropriationen. Dylika missbruk torde lättare förhindras, om lösningsrätt finnes.

Den för återlösningsrätt nu stadgade tidsbegränsningen af tio år synes böra bibehållas.

Det nya förslaget öfverensstämmer med kommitténs förslag däri, att lösningsrätt skall finnas endast då en del af en fastighet exproprierats samt att rättigheten alltid skall vara förenad med hufvudfastigheten. Såsom kommittén anført synes nämligen ett större och mera varaktigt intresse af expropriationens återgång egentligen finnas, då expropriationen afsett en fastighetsdel, som genom form och belägenhet naturligt tillhör hufvudfastigheten. Af mindre vikt torde vara att återgång sker, när en hel fastighet exproprierats. Expropriationen innebär då endast en rubbning af personliga äganderättsförhållanden, och denna får i allmänhet antagas vara utjämnad genom expropriationsersättningen, särskildt efter någon tids förlopp.

Enligt expropriationsförordningen skall återlösningssumman i händelse af tvist bestännas af expropriationsnämnd, dock ej till högre belopp än det, för hvilket fastigheten afträds. Den sålunda angifna hufvudregeln, att ifrågavarande lösen likställas med expropriation, torde böra bibehållas och utsträckas därhän att stadgandena om expropriation skola, äfven utöfver löseskillingens bestämmande, i tillämpliga delar gälla. Den nuvarande begränsningen af löseskillingens belopp synes däremot ingifva betänkligheter med hänsyn till möjligheten att området, då det återlöses, är besväradt af in-teckning. Bestäm-melsen i denna del har därför icke upptagits i det nya förslaget. Från de allmänna expropriationsreglerna har gjorts det undantag att på rättens pröfning skall ankomma, huru kostnaden för rättegången och expropriationsnämndens förrättning skall gäldas. Det torde nämligen icke vara billigt att alltid låta denna kostnad drabba den lösande.

62 §
(67 §).

Kungl. Maj:ts befallningshafvandes rätt att bereda en person tillträde till en fastighet för kartläggning eller annan förundersökning för expropriation har enligt 67 § i kommitténs förslag bundits vid det förbehåll, att tillträde förvägrats af fastighetens ägare eller innehafvare. Häremot hafva järnvägsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anmärkt att, då någon ville verkställa undersökning för ett större företag, Kungl. Maj:ts befallningshafvande borde kunna lämna honom allmänt tillstånd därtill för hela den trakt, i hvilken undersökningen skulle göras. En sådan förändring har syns mig af praktiska skäl vara lämplig, och berörda förbehåll har därför utelämnats vid affattande af 62 § i det nya förslaget.

Äfven den af kommittén föreslagna bestämmelsen, att växande träd ej må för undersökningen fällas, med mindre Kungl. Maj:ts befallningshafvande det särskildt medgifvit, har fått utgå. Det torde vara svårt att på förhand afgöra, huruvida och i hvilken mån växande träd böra få fällas. Uppstår tvist, huruvida en person i detta afseende öfverskridit sin befogenhet, får tvistens afgörande bero på pröfning, om hans förfarande faller inom gränserna för »erforderligt tillträde». Att härunder icke innefattas rätt till dylik åtgärd i större omfattning än den är verkligt behöflig ligger i sakens natur.

I enlighet med hvad flera myndigheter hemställt har i det nya förslaget närmare än i kommittéförslaget angifvits, huru säkerhet, som skall ställas, bör vara beskaffad och huru densamma skall pröfvas. De föreslagna stadgandena om borgens beskaffenhet äro strängare än de motsvarande bestämmelserna i 48 § utsökningslagen såtillvida, som enligt förslaget för alla fall fordras att löftesmännen skola förbinda sig ej blott en för alla och alla för en utan äfven såsom för egen skuld. 64 §.

Beträffande expropriation för naturminnesmärke har i det nya förslaget införts bestämmelse att fråga om sådan expropriation må väckas endast af vetenskapsakademien. Detta stadgande öfverensstämmer med hvad som för närvarande gäller enligt lagen den 25 juni 1909 innefattande tillägg till expropriationsförordningen. Någon anledning att frångå nämnda bestämmelse torde icke förefinnas, liksom ej heller torde hafva framträdtt något behof af att nu i annat afseende utvidga rätten till expropriation för berörda eller liknande ändamål. Befogenheten att väcka förslag om expropriation af fornlämning synes lämpligen erhålla en begränsning motsvarande den som gäller för expropriation af naturminnesmärke, och torde nämnda befogenhet böra tillerkännas vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, såsom äfven föreslagits i den förut berörda framställningen i ämnet. 66 §.

Kommittén har icke föreslagit några särskilda bestämmelser för andra *anläggningar till samfärdsels främjande* än elektriska svagströmsledningar och linbanor. I fråga om allmänna vägar, järnvägar och farleder äro de allmänna bestämmelserna i kommittéförslaget afsedda att gälla utan vidare. Det förefaller dock, som om vissa i förslagets allmänna afdelning införda stadganden i själfva verket äro att anse såsom särskilda bestämmelser för kommunikationsanläggningar, när dessa stadganden synas hafva intagits i förslaget åtminstone hufvudsakligen för dylika anläggningars skull och knappast äro behöfliga vid expropriation för andra ändamål. Sådana stadganden äro de, som innefattas i 4 § andra stycket, 51—55 §§ samt 58 § i förslaget. De afse i hufvudsak bestämmande af expropriationsområdet och villkoren för att den exproprierande må tillträda detta.

Ehuru genom dessa stadganden ganska väsentliga lättnader beredts den exproprierande vid jämförelse med de allmänna fordringarna i nämnda hänseenden, synes det dock särskildt hos de myndigheter, som hafva hand om allmänna arbeten, vara en enhällig uppfattning att utförande af desamma skulle i synnerligt hög grad försvåras genom kommittéförslagets antagande. Då de framställda betänkligheterna enligt min mening äro i mångt och mycket befogade, har jag för berörda kommunikationsanläggningar låtit utarbета särskilda bestämmelser, som dels återgifva det väsentliga i förenämnda af kommittén föreslagna stadganden dels därutöver innebära eftergifter i olika hänseenden. I sammanhang härmed hafva de för dylika anläggningar särskildt afsedda bestämmelserna i kommittéförslagets allmänna del utelämnats.

67 och 68 §§.

Hvad allmänna vägar beträffar, synes det utan afsevärd risk för jordägaren kunna stadgas att, liksom enligt nuvarande rättstillämpning, Konungen må utan närmare bestämmande af expropriationsområdet gifva den, af hvilken vägarbetet skall utföras, rätt att exproprieras härför erforderlig mark samt sådan expropriationsrätt utan vidare skall följa af Konungens fastställelse å plan för anläggning eller förändring af allmän väg. Stadganden om villkoren för dylik fastställelse hafva tydligen icke sin plats i denna lag. Beträffande åter villkoren för att utan samband med fastställelse å plan vinna expropriationsrätt torde, då området icke skall närmare bestämmas, anledning saknas att å den karta, som skall biläggas ansökningen, ställa större anspråk än att vägens sträckning skall angifvas.

69 §.

Vidare torde kunna medgifvas, att den exproprierande må taga marken i besittning, så snart stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte ränta. Expropriation för ifrågavarande ändamål kan knappast komma att gälla mark af den beskaffenhet och omfattning, att ersättningens erläggande först någon tid efter besittningstagandet kan befaras medföra någon verklig olägenhet för jordägaren.

70 §.
(58 §).

58 § i kommitténs förslag innehåller bestämmelser om uppskof med tillsättande af expropriationsnämnd för två fall. Dels stadgas nämligen att parterna äga öfverenskomma om sådant uppskof. Dels föreskrifves, att rätten kan på framställning af part låta anstå med tillsättande af nämnd, dock endast om den exproprierande fått i förväg tillträda egendomen och uppskattning icke lämpligen kan ske, innan anläggningen blifvit i sin helhet eller åtminstone delvis utförd. Den förra bestämmelsen, hvars tillämpning skulle kunna ifrågakomma vid alla slag af expropriation, synes emellertid knappast vara behöflig. Om af någon anledning båda parterna

önska uppskof med nämnds tillsättande och göra framställning därom hos rätten, kommer säkerligen utan särskildt stadgande sådant uppskof att beviljas för skälig tid. Nämnda bestämmelse har därför helt och hållet utesluts ur det nya förslaget. Beträffande åter rätt för domstol att på yrkande af endera parten uppskjuta tillsättande af nämnd, var denna rätt icke afsedd att gälla annat än då den exproprierande fått tillträda egendomen, och kan densamma, såsom kommittén framhållit, ej heller äga betydelse för andra fall. Syftet för uppskofvet skall ju vara, att genom anläggningens utförande säkrare grund för värderingen skall vinnas. Stadgande om möjlighet att före expropriationsersättningens erläggande få tillträda fastigheten — antingen enligt bestämmelser, motsvarande de i kommittéförslagets 51—54 §§ upptagna, eller på andra villkor — föreslås nu endast beträffande särskilda slag af företag, och i anledning häraf synes en liknande begränsning böra göras af domstols befogenhet att besluta uppskof. Om den exproprierande fått tillträda egendomen icke på grund af bestämmelse i lag utan efter medgifvande af motparten, torde nämligen häraf icke böra följa, att den exproprierande skall kunna yrka uppskof med ersättningens bestämmande.

De i 69 § af kommitténs förslag meddelade bestämmelserna, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande skall kunna föreskrifva upplåtelse af egendom dels att under viss kortare tid användas till upplagsplats eller för liknande ändamål dels för hämtning af fyllnadsämnen eller dylikt, hafva likaledes nu begränsats att gälla endast beträffande särskilda slag af företag, nämligen anläggning af allmänna vägar, järnvägar och farleder. Då de innebära ett undantag från regeln, att blott Konungen kan medgifva expropriationsrätt, böra de icke erhålla vidsträcktare giltighet än som kan anses påkalladt af ett större praktiskt behof, och ett sådant torde icke föreligga i andra fall än de angifna. Nämnda bestämmelsers räckvidd har nu tillika inskränkts i det afseendet att rätt till hämtning af grus icke skall kunna beviljas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande. Sådan rätt bör skäligen likställas med befogenhet att exproprieras grustag med äganderätt, då marken är så godt som värdelös, sedan grustaget blifvit uttömdt, och, såsom Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län påpekat, är rätten till grustag af alltför stor ekonomisk betydelse för att särskildt lindriga villkor skulle vara på sin plats.

I det nya förslaget har ej upptagits den af kommittén föreslagna bestämmelsen, att tvist om ersättningen för ifrågavarande upplåtelser skall prövas af domstol. Häraf följer att rörande ersättningens bestämmande skola gälla samma regler som vid annan expropriation. I allmänhet torde

71 §.
(69 §).

dylika upplåtelser lämpligen uppskattas af expropriationsnämnd i sammanhang med värderingen af den exproprierade marken.

72 §.

Frågan, i hvad mån undantag med hänsyn till kommunikationsanläggningar böra göras från de allmänna expropriationsbestämmelserna, berör, såsom jag förut antydtt, särskildt reglerna för bestämmande af expropriationsområdet och villkoren för att detta må tillträdas af den exproprierande. Det torde vara lämpligt att redogöra för hvad järnvägsstyrelsen anmärkt mot kommitténs förslag i dessa delar. I hufvudsak liknande synpunkter hafva framhållits af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, styrelsen för svenska järnvägsföreningen samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län. Äfven de bland öfriga myndigheter, som i något afseende inlåtit sig på denna sida af frågan, hafva i allmänhet anslutit sig till samma ståndpunkt.

Hvad först angår kommitténs förslag, att fullständig karta öfver det afsedda expropriationsområdet skall bifogas ansökningen om expropriationsrätt, har järnvägsstyrelsen anfört följande. Erfarenheten från järnvägsbyggnader gäfvade vid handen, att kommittén alltför mycket underskattat svårigheterna för expropriationskartans utarbetande på förhand, då den fordran uppställdes att ej blott alla gränser för det blifvande järnvägsområdet skulle vara definitiva utan äfven alla sådana områden, som måste exproprieras för vägomläggningar, vattenafledningar m. m., redan å det förberedande stadiet skulle vara fullt bestämda. Renstakningen, i samband med hvilken det enligt kommitténs mening borde vara möjligt att bestämma järnvägsområdet, bestode endast i en fixering af spårets midtlinje och fastställande af balanslinjens läge, hvadan det syntes blifva ganska vanskligt att på endast denna grundval fastställa gränserna mellan järnvägen och jordägarens återstående mark. Kartläggningen kunde ej utföras af landtmätare, förrän det för järnvägen behöfliga området af järnvägsbyggaren utmärktes å marken, men härför erfordrades ej blott att linjen vore renstakad utan äfven att vidlyftiga och tidsödande sektioneringsarbeten blifvit utförda. Under alla förhållanden kunde dock gränserna i regel icke blifva annat än approximativt bestämda vid en dylik förrättning. Innan arbetena å järnvägsbygget framskridit tämligen långt, kunde för öfrigt de behöfliga områdena ej bestämmas, när stationsplaner sällan vore på förhand uppgjorda, lägen för banbevakningsbostäder icke vore bestämda samt storleken af behöfliga upplagsplatser och sidotag icke vore kända m. m. Härtill komme, att landtmätarna i allmänhet vore så öfverhopade med arbete, att det ofta dröjde lång tid, innan expropriationskartan med beskrifning kunde erhållas. En dyrbar tid skulle sålunda gå förlorad, om påbörjande af järnvägsbyggnadsarbetet måste uppskjutas, till

dess karta och beskrifning hunnit upprättas och Kungl. Maj:t i detalj bestämt, hvilken mark finge exproprieras.

Beträffande därefter frågan om rätt att under anläggningens fortgång taga i anspråk mark, som ej blifvit bestämd på förhand, har järnvägsstyrelsen framhållit, att enligt kommitténs förslag gifvetvis afsevärda uppehåll i arbetet skulle förorsakas, därest på grund af oförutsedda omständigheter sådan mark blefve behöflig. Trots noggranna undersökningar och beräkningar vid planens uppgörande kunde det under ett järnvägsbyggnadsarbets utförande visa sig nödvändigt att framdraga järnvägslinjen något annorlunda än från början beräknats, hvilket kunde föranleda att på vissa platser erfordrades mera och på andra mindre mark än som förut antagits. Att för sådant fall behöfva inlåta sig på proceduren med kartläggning samt ny ansökning till Kungl. Maj:t måste gifvetvis vålla afsevärdt uppehåll i byggnadsarbetets jämna gång. Det i 4 § föreslagna stadgandet om eventuell rätt att utsträcka expropriationen till områden utanför det af Konungen bestämda talade blott om smärre utvidgningar men icke om de ofta förekommande fall, då på grund af under byggnaden inträffade ras och sidoförskjutningar, banksjunkningar eller andra oförutsedda tilldragelser ganska afsevärda tillökningar måste göras i området eller till och med ändringar eller flyttningar af linjens sträckning visade sig nödiga. Då enligt förslaget ingen jord finge tagas i anspråk, förrän expropriationslösen vore betald, skulle, i fall ändring af linjen blefve behöflig, järnvägsbyggaren nödgas förvärfva och utgifva lösen för annan och mera mark än som för företaget vore erforderlig. Jämväl borde anmärkas att, då gränserna på den på förhand uppgjorda kartan icke kunde blifva annat än på en slump uppdagna, den af kommittén föreslagna ordningen komme att drifva sökanden till att tilltaga området större än hvad enligt gällande regler vore fallet, för att tillförsäkra sig rörelsefrihet. Så noggranna förundersökningar som förslaget gjorde nödvändiga jämte landtmäteriförrättningar och sammanträden med sakägarna måste dessutom leda till högst betydande kostnader. För själfva markförvärfvet skulle med järnvägsområdenas bestämmande på förhand onekligen drygare kostnad vara att förvänta än om möjlighet funnes att vidtaga sådana ändringar i järnvägslinjens sträckning som betingades däraf, att vissa jordägare erbjöde mark för betydligt lägre pris än som ifrågakommit för den ursprungliga sträckningen. Hvad särskildt anläggningen af enskilda järnvägar beträffade torde de höjda kostnaderna mången gång komma att göra en eventuell sökande betänksam och verka tillbakahållande på initiativet. De föreslagna stadgandena skulle under vissa förhållanden verka skadligt ej blott för järnvägsbyggaren utan ock för ortsbefolkningen och därmed äfven för

det allmänna. Talrika exempel finnes på att under järnvägsarbetets fortgång från ortsinvånarna framkomme petitioner om annan sträckning af linjen än den ursprungliga, i många fall innefattande så väsentliga ändringsförslag, att det ej kunde vara tal om smärre ändringar i den ursprungliga planen. Med förslaget bestämmer skulle det ej vara möjligt att tillmötesgå berättigade kraf på linjens ändring utan att järnvägsägare finge vidkännas kostnad för mark, som redan exproprierats, men som vid linjens ändring befunnes obehöflig. Dessa kostnader kunde tänkas stiga till så betydliga belopp, att trots det ortsbefolkningen eller landsändan hade stort intresse af att få ändringen genomförd, järnvägsbyggaren ändå nödgades fasthålla vid den ursprungliga planen.

Mot kommitténs förslag, att i regel expropriationsområdet icke skulle få tillträdas, innan expropriationsersättningen blifvit betald, har järnvägsstyrelsen funnit ungefär samma invändningar kunna framställas som mot de föreslagna grunderna för expropriationsrådets bestämmande. Olägenheter och intrång, som vållades af järnvägsbyggnad, vore för öfrigt mången gång icke på förhand kända, och att rent teoretiskt bestämma dem syntes i de flesta fall icke låta sig göra. Det tidigare tillträde, hvartill möjlighet skulle beredas enligt 51 och följande §§ i förslaget, kunde vinnas endast genom en procedur, som blefve tämligen besvärlig och tidsödande. För tillgodoseende af jordägarnas intressen hade i förslaget uppställts större fordringar än som kunde anses påkallade af förhållandena. Det vore att märka att vid expropriation för järnväg i regel endast toges i anspråk mindre väsentliga delar af en jordägars fastighet. Undantagsvis kunde dock ersättning böra utgå före besittningstagandet. I hvilka fall anledning här till förefunnes kunde lämpligen prövas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

Enligt hvad järnvägsstyrelsen ytterligare anfört, torde väl rent teoretiskt sedt någon skillnad ej böra göras mellan järnvägsexpropriation och annan expropriation, och i en del andra länders lagstiftning syntes dylik skillnad ej heller vara uppdragen, men hvad som i ett stort kulturland med rikare resurser och andra naturförhållanden möjligen lämpade sig skulle i vårt land sannolikt komma att verka hämmande på förverkligandet af nya järnvägsföretag behöfliga för orterna eller landet i dess helhet.

Järnvägsstyrelsen har, till vidare utveckling af sin åsikt i frågan, uppgjort förslag till särskilda bestämmelser om expropriation för järnväg. Detta förslag är i nu förevarande delar byggdt på följande hufvudgrunder. Har Konungen fastställt definitiv plan för ny statsbana eller beviljat koncession å enskild järnväg enligt därför ingifven plan, följer härmed rätt till expropriation af fast egendom, som erfordras för järnvägens utförande

enligt planen med däri af Konungen medgifna modifikation. Rätt till expropriation må inträda tidigare än nu sagts, därest Konungen för särskildt fall så förordnar. Efter det expropriationsrätt vunnits samt, hvad enskild järnväg beträffar, Konungen lämnat tillstånd till järnvägsarbetets påbörjande och den exproprierande hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande ställt borgen för expropriationsersättningen, må marken omedelbart tillträdas. Från sistnämnda regel göres dock följande undantag. Skall jordägare afstå hela eller större delen af den fastighet, hvaraf han har sin bärgräning, eller åkerareal i väsentlig mån honom fränhändas eller boningshus eller annan byggnad af väsentlig betydelse för ägaren tagas i anspråk eller betydande skada eller olägenhet någon tillskyndas, och kunna parterna ej träffa uppgörelse i ersättningsfrågan, må på ansökan af den, mot hvilken expropriationen riktas, Kungl. Maj:ts befallningshafvande meddela förbud för den exproprierande att taga området i besittning och påbörja arbetet å detsamma, innan tre personer, tillsatta enligt bestämmelsen i 51 § af kommitténs förslag, verkställt provisorisk uppskattning af egendomen samt den exproprierande hos öfverexekutor nedsatt tre fjärdedelar af det uppskattade beloppet och ställt säkerhet för den ytterligare ersättning han på grund af expropriationsnämndens uppskattning kan blifva skyldig utgifva jämte ränta från tillträdesdagen.

Att äfven jag finner de framställda betänkligheterna mot kommitténs förslag i denna del vara i flera afseenden befogade har jag förut nämnt. Å andra sidan har jag dock trott det vara möjligt och önskvärdt att uppställa i någon mån strängare regler för järnvägsexpropriationer än de hittills tillämpade. Det synes mig nämligen som om de af kommittén så starkt framhållna samt utan tvifvel riktiga och betydelsefulla principerna, att expropriationsområdet skall bestämmas af myndighet och ej af den exproprierande samt att jordägaren ej bör få blifva lidande genom markens afhändande utan omedelbar betalning, böra kunna tillgodoses i större utsträckning än för närvarande utan att dylika allmänna anläggningars genomförande i afsevärd grad förtynges.

Det nya förslaget skiljer sig från nu tillämpade regler till en början däri, att expropriationsrätt ej utan vidare skall följa af beslut om en statsbanas utförande eller meddelas i samband med koncession å en enskild järnvägsanläggning. För expropriationsrätts erhållande skall erfordras särskild ansökning hos Konungen, och en förutsättning för dylik ansökning skall, såsom äfven kommittén åsyftat, vara att renstakning af banlinjen ägt rum. I sammanhang med renstakningen torde planerna för järnvägsanläggningen vinna sådan stadga, att behovet af mark kan i sina hufvuddrag pröfvas med ganska stor säkerhet; och på samma gång härigenom

möjliggöres att i hvarje särskildt fall bestämma skäligen gränser för expropriationsrätten, torde det äfven för järnvägsbyggaren icke vara utan fördelar, att genom renstakningens framskjutande till detta tidiga skede af förfarandet järnvägsarbetets påbörjande blir mera omsorgsfullt förberedt. Jag vill nämna, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Jämtlands län funnit det vara i sin ordning att rätten till expropriation göres till föremål för särskild framställning, samt att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ledamot för ärenden rörande enskilda järnvägar enligt en vid styrelsens utlåtande fogad reservation ansett expropriationsrätt för enskild järnvägsanläggning böra meddelas af Kungl. Maj:t på särskild ansökning samt först i den mån renstakning af järnvägen eller delar där af utförts.

Enligt det nya förslaget göres i vissa hänseenden skillnad mellan å ena sidan banlinjen samt å andra sidan stationer, last- och hållplatser samt andra platser, där mark utanför banlinjen tages i anspråk. Det är beträffande banlinjen de största svårigheterna möta att på förhand bestämma expropriationsområdet. Det låter sig icke göra att i de vidsträckta utmarker, där järnvägarna i vårt land till största delen framgå, verkställa så noggranna förundersökningar för banlinjens framdragande, att icke terrängförhållandena ofta skola påkalla antingen någon jämkning af linjens sträckning eller ock en opåräknad utvidgning af banområdet. Beträffande åter de platser, där större områden skola upptagas af stationer eller dylika anläggningar, torde något verkligt hinder icke möta att i hufvudsak vidhålla anspråket på att expropriationens omfattning skall bestämmas i förväg.

I öfverensstämmelse härmed stadgas i det nya förslagens 72 §, att den karta, som skall bifogas expropriationsansökningen, jämte åtföljande beskrifning skall utvisa dylika större områdens läge och storlek, till hvilken jordeboksenhet de höra och, om de äro fördelade i flera ägolotter, dessas läge och gränser, men att beträffande järnvägen i öfrigt endast läge och sträckning behöfva angifvas.

73 §

Hvad därefter angår omfattningen af den expropriationsrätt Konungen skall meddela, synes, såsom jag nyss nämnt, i fråga om de platser, där mark utanför banlinjen afses, expropriationsrätten böra i hufvudsak begränsas till områden, som bestämmas af Konungen.

För banlinjens framdragande måste den exproprierande erhålla större frihet. Man torde icke böra uppställa strängare villkor än att Konungen bestämmer visst afstånd å ömse sidor om den renstakade linjen, intill hvilket den exproprierande sedermera äger att efter eget godtfinnande taga all marken eller större eller mindre del där af i anspråk. Detta afstånd bör motsvara hvad som efter sakkunnig pröfning i olika fall anses

vara erforderligt för banlinjen, då icke särskilda förhållanden föranleda ett större och mera ovisst behof.

Att bestämma i hvad mån jämkning af en renstakad linje skall vara tillåten faller utanför området för denna lag. Enligt resolutionerna om koncession å enskilda järnvägar gäller för närvarande, att vid järnvägsanläggnings utförande koncessionsinnehafvaren äger att i afseende å banans läge göra smärre afvikelser från den fastställda sträckningen under vissa villkor och i den omfattning, som det enligt den för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gällande instruktion tillkommer denna styrelse att medgifva. Instruktionen innehåller härom, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen må tillåta eller föreskrifva sådana mindre ändringar i fastställda planer, som leda till förbättring. Har i enlighet härmed en jämkning i sträckningen vidtagits, bör tydligen det af Konungen bestämda afståndet få räknas från den nya linjen.

De i 4 § andra stycket af kommitténs förslag innefattade stadgandena om att Konungen må vid meddelande af expropriationsrätt gifva den exproprierande befogenhet att utsträcka expropriationen till smärre områden utanför det af Konungen bestämda hafva i fråga om järnvägar motsvarighet i 73 § tredje stycket af det nya förslaget. I desamma har emellertid vidtagits särskildt den förändringen, att begränsningen till smärre områden utesluts. Såsom myndigheterna påpekat, torde behovet af expropriationens utsträckande icke sällan kunna afse områden, som knappast äro »smärre». Förslaget åsyftar dock ingalunda att ifrågavarande befogenhet skall lämnas utan begränsning. En sådan ligger redan däri, att annan mark icke får tagas i anspråk än den, till hvilken det på grund af förhållanden, som icke kunnat med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande finnes nödigt att utsträcka expropriationen. Härutöver tillkommer det Konungen att i hvarje särskildt fall föreskrifva villkor. På detta sätt torde komma att bestämmas, för hvilka ändamål utvidgning af expropriationen får äga rum, samt huru förslag till utvidgning skola prövas å det allmännas vägnar eller eljest tillsyn utöfas därå att utvidgningsrätten icke missbrukas; i den mån det finnes möjligt och erforderligt, kan äfven stadgas viss areal, utöver hvilken utvidgningen icke får sträckas.

Rätt till dylik utvidgning af expropriationen torde, såsom äfven kommittén åsyftat, i regel komma att meddelas för järnvägsanläggningar. Densamma synes nämligen blifva behöflig vid så godt som alla sådana företag, hvilka icke gälla endast förökning af ett stationsområde eller något liknande. Bland ändamål, för hvilka ifrågavarande rätt särskildt kan erfordras, må nämnas anskaffande af mark till skärningar, bankar,

vägars anläggning eller förändring, diken, vattenaflopp och sidotag. Mark till last- och hållplatser eller banvaktslägenheter torde ock kunna inbegripas under berörda expropriationsrätt, i den mån dylika områden icke låta sig på förhand bestämma eller den exproprierande har rätt att utan Konungens medgifvande jämka de från början meddelade bestämmelserna. Jämnväl beträffande stationsområden synes sådan expropriation kunna ifrågakomma, åtminstone såtillvida som jämkning af banlinjen utanför stationsområdet kan göra någon mindre förökning af detta behöflig.

74 §. Såsom villkor för att expropriationsområdet må tagas i besittning uppställer förslaget, jämte det att expropriationsmålet skall vara instämt och jordägaren skall hafva erhållit tillsägelse minst fjorton dagar förut, i princip endast den fordran att, liksom för närvarande, den exproprierande skall hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande ställa säkerhet för expropriationsersättningen. Dock skall under vissa förutsättningar jordägaren hafva rätt till någon betalning i förskott.

75 §. Redan kommittén har erinrat om att, ehuru förlusten af den exproprierade egendomen stundom vore ytterst kännbar för ägaren, förekomme äfven ofta att expropriationsområdet icke hade denna betydelse. Vid expropriation för en järnväg toges ju i allmänhet endast ett mindre område i anspråk från hvarje jordägare, och om detsamma tillhörde utmarken eller eljest ej hade särskildt högt värde, vore det ej för jordägaren någon större olägenhet att afstå området utan omedelbar betalning, när han hade visshet att efter någon tid erhålla full ersättning jämte ränta. Kommittén ansåg det dock vara omöjligt att i lag uppdraga någon gräns mellan de fall, då besittningstagande utan betalning måhända skulle kunna medgifvas, och de fall, då det icke kunde medgifvas. Om man ville bereda trygghet mot att sakägarna utsattes för obehöriga svårigheter, syntes alltså enda utvägen vara att icke i något fall eller åtminstone endast i vissa mera säregna undantagsfall låta tillträdet gå före betalningen, naturligtvis under förutsättning att icke godvillig öfverenskommelse träffats.

Mot kommitténs uppfattning i sistnämnda afseende har järnvägsstyrelsen anmärkt, att erfarenheten från gångna tiders järnvägsbyggande syntes visa, att de fall, då besittningstagande utan föregående betalning icke borde medgifvas, utan svårighet kunde inskränkas till ett jämförelsevis obetydligt antal, i hvilka särskilda skäl för tidigare betalning vore för handen. Kungl. Maj:ts befallningshafvande kunde lämpligen blifva pröfvande myndighet i dessa frågor. Enligt järnvägsstyrelsens förut omnämnda förslag skall Kungl. Maj:ts befallningshafvande i dylika fall på ansökning af jordägaren meddela förbud för den exproprierande att taga området i

besittning, innan provisorisk uppskattning af expropriationsersättningen ägt rum och viss del däraf nedsatts hos öfverexekutor.

Då den sålunda anvisade utvägen syntes mig vara användbar, har jag låtit i det nya förslaget intaga bestämmelser i denna riktning. Dock har det förefallit mig obilligt att jordägaren för att freda sin mark skulle behöfva påkalla Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ingripande. Det torde snarare böra läggas på den exproprierande att, om jordägaren icke vill afstå marken utan föregående betalning, begära Kungl. Maj:ts befallningshafvandes pröfning, huruvida sådant fall föreligger, att denna vägran är berättigad.

Om Kungl. Maj:ts befallningshafvande finner jordägaren böra erhålla betalning i förskott, skall, såsom äfven järnvägsstyrelsen föreslagit, provisorisk uppskattning ske genom tre personer tillsatta enligt bestämmelserna i 51 § i kommitténs förslag.

Den ersättning, som skall deponeras hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande för att tillhandahållas jordägaren, har, i enlighet med järnvägsstyrelsens hemställan, inskränkts till tre fjärdedelar af det belopp uppskattningsmännen föreslagit. Med denna begränsning synes det vara antagligt, att den provisoriska ersättningen så godt som aldrig skall öfverstiga hvad som under alla förhållanden bör tillkomma jordägaren, och genom betalning af nämnda belopp torde å andra sidan all mera kännbar olägenhet för honom undanröjas.

I det nya förslaget 76 § hafva sammanförts bestämmelser, som äga motsvarighet i 51 § fjärde stycket, 52 § och 53 § första stycket af kommitténs förslag. 76 §.

Att, såsom kommittén i 53 § andra stycket föreslagit, den exproprierande ej skall återfå något af det efter provisorisk uppskattning föreslagna beloppet, äfven om ersättningen sedermera af expropriationsnämnd bestämmes till lägre belopp, har från flera håll rönt gensagor. Stadgandet äger säkerligen mycket ringa praktisk betydelse, sedan depositionen inskränkts till tre fjärdedelar af det uppskattade beloppet. En viss billighet synes dock ligga i att låta den exproprierande, som påkallat tillämpning af detta extra ordinarie förfarande, hellre än hans motpart — i dylika fall oftast en person i små villkor — bära risken för att uppskattningsmännen misstagit sig till den grad, att återbäring skulle kunna komma i fråga. 77 §.

Syftet för ifrågavarande bestämmelse torde emellertid lämpligare vinnas på det sätt, att expropriationsnämndens frihet i uppskattningen begränsas, liksom i vissa andra fall förekommer, och det hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande nedsatta beloppet förklaras vara det minsta, till hvilket den slutliga expropriationsersättningen må bestämmas.

79 §.

I farledernas intresse har särskildt vattenfallsstyrelsen beträffande kommittéförslaget gjort erinringar och framställt ändringsförslag, som i sina hufvuddrag öfverensstämma med de förut angifna. Om också behovet af lindringar i de allmänna expropriationsreglerna knappast torde vid farledsanläggningar framträda lika tydligt och starkt som vid väg- och järnvägsanläggningar, anser jag mig böra tillstyrka, att man äfven i fråga om de förra skall i väsentlig mån tillmötesgå de sålunda från sakkunnigt håll framförda önskningarna. I förbigående vill jag, i anledning af en af vattenfallsstyrelsen uttalad farhåga, erinra om att det enligt förslaget icke möter något hinder att söka expropriationsrätt för en del af en anläggning i sänder, allt eftersom de förberedande arbetena framskrida.

För närvarande synes i regel vid expropriation för farled visst område bestämmas af Konungen. Beträffande stora företag, t. ex. ombyggnaden af Trollhätte kanal och anläggningen af ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, har dock Konungen — i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som äger rum vid järnvägsanläggningar — samtidigt med planens fastställande utan att närmare bestämma området medgifvit expropriation af all den enskild man, menighet eller inrättning tillhöriga jord eller lägenhet, hvars inlösande erfordrats vare sig för farledsarbetets utförande jämlikt den fastställda planen och i laga ordning meddelade föreskrifter eller för utförande af hamn- och kajbyggnader, som stått i samband med arbetet för farleden.

Jämväl det nya förslaget uppställer såsom hufvudregel, att expropriationsområdet skall bestämmas af Konungen, men medgifver härifrån vissa undantag. Dessa gå dock icke så långt att i något fall den exproprierande skulle, såsom hittills förekommit, själf få i hufvudsak bestämma expropriationens omfattning utan innebära endast rätt för honom att enligt medgifvande af Konungen och på de villkor Konungen föreskrifver taga i anspråk sådan utanför det bestämda området belägen mark, till hvilken det på grund af oförutsedda omständigheter under anläggningens utförande kan finnas nödigt att utsträcka expropriationen. Hvad i detta afseende föreslås öfverensstämmer med de delvis från 4 § i kommittéförslaget hämtade stadganden om expropriation för järnväg, hvilka innefattas i 73 § tredje stycket af det nya förslaget.

80 §.

I fråga om villkoren för expropriationsområdets tillträdande synes likaledes samma lättnad som vid anläggning af järnväg böra beredas vid farledsanläggningar. I förslaget stadgas därför att bestämmelserna i 74—77 §§ skola äga tillämpning i afseende å anläggningar af det senare slaget.

Äfven bestämmelserna i förslagets 70 och 71 §§ torde böra erhålla giltighet för dylika anläggningar.

I den förut af mig omnämnda riksdagsskrifvelsen den 30 april 1907, som bl. a. ligger till grund för det i 1 § af förevarande förslag intagna stadgandet om rätt till expropriation för att å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, anfördes, att expropriationsrätt för ifrågavarande ändamål borde läggas i det allmännas hand och alltså kunna påkallas af det särskilda samhället, kommunen eller staten, enär man endast därigenom vore tillförsäkrad att förhållandena ordnades på ett ur alla synpunkter betryggande sätt. Denna uppfattning har i kommittéförslaget kommit till uttryck blott i fråga om bebyggd mark, men den synes med samma skäl böra äga giltighet beträffande annan mark, som exproprieras för berörda ändamål. I 91 § af det nya förslaget har därför införts bestämmelse, att expropriationsrätt i dylika fall, om den ej skall utöfvas af kronan, icke må beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom hvars område den mark expropriationen skall afse är belägen.

Genom den förändrade lydelse 92 § andra stycket i det nya förslaget utvisar vid jämförelse med 85 § i kommitténs förslag har gifvits tydligare uttryck åt husägarens rätt att, om ej markägaren föredrager att upplåta tomten till honom med tomträtt och ej heller mellan dem träffas arrendeaftal rörande tomten, köpa denna för en köpeskilling bestämd efter hvad expropriationen af tomten kostat säljaren. I denna kostnad torde böra ingå jämväl ränta — som synes skäligen kunna beräknas efter fem procent — å utgifterna för expropriationen. Har husägaren efter expropriationen fortfarande innehaft tomten på grund af förut gällande nyttjanderättsaftal, kan emellertid markägaren tydligen ej i regel vara berättigad att jämte nyttjanderättsavgiften erhålla ränta å nämnda utgifter. Han skulle ju då uppbära dubbel afkastning å ett belopp, som motsvarar tomtens värde. Endast om arrendeaavgiften ej utgör fem procent ränta å expropriationsutgifterna, bör markägaren hafva rätt att af husägaren bekomma skillnaden.

92 §
(84 och 85
§§).

Äfven enligt det nya förslaget är husägaren berättigad att, om köp af tomten ej kommer till stånd, fordra upplåtelse af denna med tomträtt mot en afgift, som likaledes skall beräknas med ledning af utgifterna för expropriationen. Det torde dock icke vara af kommittén åsyftadt och ej heller kunna anses lämpligt att låta denna beräkningsgrund gälla för all framtid, utan synes rätt att fordra tillämpning därpå böra finnas endast första gången tomten upplåtes. Att stadga en liknande grund för beräkning af arrendeaavgift synes vara ändamålslost, då för arrendeaftal erfordras öfverenskommelse mellan parterna.

Twist om köpeskillings eller tomträttsafgifts belopp torde lämpligare pröfvas af skiljemän än, såsom kommittén föreslagit, af domstol.

I det nya förslaget har, utöfver hvad nyss nämnts om begränsning till den första tomträttsupplåtelsen, stadgats den inskränkning i husägarens rätt till köp eller tomträttsupplåtelse på nu angifna villkor att bestämmelserna i ämnet ej skola äga tillämpning, med mindre husägaren inom två år från expropriationens fullbordande hos markägaren gör framställning om försäljning eller upplåtelse af tomten. Det torde ej med skäl kunna begäras att ifrågavarande rätt skulle stå husägaren öppen någon längre tid; särskildt de stadgade villkoren för försäljning eller tomträttsupplåtelse skulle i allmänhet snart upphöra att äga motsvarighet i de verkliga förhållandena. Äfven om husägaren skulle på grund af äldre aftal hafva rätt att besitta tomten utöfver de två åren, synes det icke vara en obillig fordran, att han inom nämnda tid bestämmer, huruvida han vill begagna de möjligheter expropriationen medfört. Gör han framställning om försäljning eller upplåtelse, förlorar genom det nya aftalet det äldre sin betydelse; eljest får det äldre aftalet äga bestånd. Vid dess utlöpande åtnjuter han i hvarje fall den fördelen, att han har att förhandla med en tomtägare, som måste antagas känna både förpliktelse och benägenhet att uppställa skäligen anspråk.

94 §
(87 §).

Om mark, som exproprierats för åstadkommande af skogsåterväxt därå, sedermera löses af ägaren till den fasta egendom marken före expropriationen tillhörde, skall enligt kommitténs förslag löseskillingen motsvara expropriationsersättningen jämte ränta samt de kostnader, som efter expropriationen nedlagts å marken för beredande af återväxt, utan att i afseende å de senare särskildt stadgats beräkning af ränta. Måhända kan det anses att i berörda kostnader ingår äfven ränta å de utgifna beloppen. I hvarje fall synes ränta böra fordras, och likaledes synes det böra åläggas den lösande att återgälda kostnaden för expropriationsförfarandet med ränta. Han skulle eljest, såsom domänstyrelsen framhållit, göra oskälig vinst på den exproprierandes bekostnad. Räntan synes emellertid i förevarande fall icke gärna kunna beräknas högre än till fyra procent om året.

De af kommittén föreslagna *särskilda bestämmelserna om expropriation af inteckning för fordran i penningar* återfinnas icke i det nya förslaget. De torde icke vara påkallade af något större behof och skulle i tillämpningen kunna föranleda svårigheter. Af nämnda bestämmelsers utlämnande följer att fordringsinteckning icke skall kunna exproprieras på annat sätt än att inteckningen till följd af annan expropriation helt och hållet eller delvis upphör att gälla.

I fråga om öfvergången från gällande expropriationsförordning till den föreslagna nya lagstiftningen afser kommittéförslaget, att den förra skall tillämpas beträffande expropriationsmål, hvori stämning utfärdats före dagen för den nya lagens trädande i kraft, men att beträffande mål, hvori stämning utfärdats tidigast å sagda dag, den nya lagstiftningen skall i sin helhet gälla. Mot sistberörda regel synas i vissa fall betänkligheter möta, såvidt angår grunderna för expropriationsersättningens bestämmande. Om expropriationsrätt meddelas under nuvarande lagstiftnings giltighetstid, synes fastighetsägaren därmed förvärfva anspråk på att erhålla ersättning enligt de nu gällande högre grunderna; det förhållandet att expropriationsmålet instämmande fördröjes, kanske genom försummelse eller uppsåtlig underlåtenhet af den exproprierande, bör icke få försämra ägarens ställning. Särskildt tydligt framträder detta, om den exproprierande tager egendomen i besittning, medan den äldre lagen gäller, men, såsom ofta förekommit, låter instämmande fördröjas först långt efter besittningstagandet. Ägaren kan då icke gärna vara skyldig åtnöjas med lägre ersättning än enligt reglerna vid den tid, då egendomen fränhändts honom. I anledning häraf har nu stadgats att beträffande expropriation, hvartill Konungen gifvit tillstånd före dagen för den nya lagens trädande i kraft, skola, fastän stämning ej utfärdats före samma dag, stadgandena i 13 § första stycket och första punkten af andra stycket i gällande förordning tillämpas i stället för bestämmelserna i 6 § första stycket, 7 och 8 §§ af den nya lagen.

I 36 § andra stycket inteckningsförordningen enligt dess af innevarande års riksdag antagna lydelse stadgas, att om en eller flera af gemensamt intecknade egendomar utmättningsvis säljas, de öfriga ej vidare skola häfta för hvad af inteckningen kunnat utgå ur köpeskillingen för de sålda egendomarna, saunt att anteckning härom skall göras i inteckningsprotokollet. Denna bestämmelse torde böra erhålla motsvarighet i fråga om expropriation af egendom, som gemensamt med annan häftar för inteckning.

Förslaget till lag om ändrad lydelse af 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

I det utlåtande lagrådet den 2 januari 1912 afgaf öfver ett sedermera för innevarande års riksdag framlagdt och af riksdagen antaget förslag till lag om aflösning af vissa frälseräntor ifrågasattes, huruvida icke för det fall att aflöst frälseränta varit intecknad gemensamt med den fastighet, af hvilken räntan utgått, eller med annan fast egendom uttrycklig föreskrift erfordrades därom att inteckningen i sådan egendom skulle vara utan verkan för hvad af densamma kunnat utgå ur ersättningsbeloppet för frälseräntan. Såsom jag vid föredragning inför Kungl. Maj:t af propositionen i berörda ämne framhöll, ansåg jag emellertid af vissa skäl frågan

om den för angifna ändamål behöfliga ändringen i 36 § inteckningsförordningen böra anstå till 1913 års riksdag. Det synes vara lämpligt att nämnda fråga nu vinner sin lösning i sammanhang därmed att, enligt hvad jag nyss förordat, af annan anledning en liknande ändring vidtages i samma paragraf.

Förslaget
till lag om
ändrad lydelse af 1 §
i lagen den
27 juni 1902,
innefattande vissa
bestämmelser om elektriska anläggningar.

Det af kommittén framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse af 1 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, har, såsom kommitténs motivering utvisar, till ändamål dels att tydligare än förut bestämma gränsen mellan expropriation enligt den allmänna expropriationslagen och enligt 1902 års lag dels att genomföra den af riksdagen i skrifvelse den 30 april 1907 begärda förändring, att expropriation måtte kunna medgifvas, utom för elektriska ledningars framdragande, jämväl för kraftstationer, dammfästen, vattenledningar o. d.

Berörda riksdagsskrifvelse har varit föremål för behandling äfven i ett den 17 december 1910 afgifvet kommittébetänkande med förslag till vattenlag m. m. I motiveringen till nämnda förslag har anförts att den af riksdagen ifrågasatta lagändringen syntes knappast hafva sin plats i 1902 års lag. Rätten att å främmande fastighets grund fästa damm eller göra ledning för vattnet erfordrades icke allenast där fråga vore om vattnets användande såsom kraftkälla vid en elektrisk kraftstation. Af lika stor betydelse syntes det mången gång vara, att vattnets tillgodogörande på annat sätt underlättades genom medgifvandet af en dylik rättighet. Det syntes vid sådant förhållande ej lämpligt att införa bestämmelse härom i en lag, som handlade uteslutande om elektriska anläggningar, synnerligast som under lagens tillämpningsområde fölle äfven andra dylika anläggningar än de, vid hvilka kraftkällan utgjordes af ett vattenfall. I viss mån gällde detsamma i fråga om rätten till utmål för kraftanläggning. Stadganden i förevarande hänseende hade sin naturliga plats i sammanhang med lagföreskrifter rörande de villkor, under hvilka ett tillgodogörande af vatten finge äga rum.

Af det sålunda anförda synes mig framgå, att frågan, i hvad mån och på hvilket sätt syftet för riksdagens berörda framställning bör tillgodos, icke lämpligen kan upptagas till afgörande förr än i samband med den föreslagna nya vattenlagstiftningen. Till den del det af expropriationslagskommittén uppgjorda förslaget afser att utvidga omfattningen af 1902 års lag har detsamma därför nu fått förfalla. I 1 § af samma lag torde emellertid vissa smärre förändringar böra vidtagas. Dels synes det för ökad tydlighets vinnande vara lämpligt att, enligt hvad kommittén föreslagit, i första stycket ordet »ledning» utbytes mot »starkströmsledning». Dels bör i fjärde

stycket angifvas att den motsvarande tillämpningen af bestämmelserna i den allmänna expropriationslagstiftningen skall afse hvad enligt denna gäller om elektriska svagströmsledningar. I den mån de för dessa meddelade särskilda bestämmelserna afvika från hvad eljest stadgas, är det alltså de förra, som skola äga motsvarande tillämpning i fråga om expropriation för elektriska starkströmsledningar. För genomförande af dessa ändringar har jag låtit utarbета ett förslag till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Departementschefen uppläste härefter förenämnda förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse af 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom samt lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar; och hemställde departementschefen, att för det ändamål, som omförmäles i § 87 regeringsformen, lagrådets utlåtande måtte inhämtas öfver berörda såsom bilagor vid detta protokoll fogade lagförslag.

Denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan blef af Hans Maj:t Konungen bifallen.

Ur protokollet
Hjalmar Nyman.

Förslag

till

Lag om expropriation.

Härigenom förordnas som följer:

I. Allmänna bestämmelser.

Om expropriationsrätt.

1 §.

Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen pröfvar det nödigt:

för befästning, öfnings- eller förläggningsplats för krigsmakten, skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling, eller eljest för rikets försvar,

för allmän väg, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf- eller telefonanläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdselns främjande,

för allmän byggnad,

för något en kommuns eller annan dylik samfällighets allmänna ändamål,

för att å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, eller förse en ort med vatten eller förhindra förorenande af vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål, eller bereda befolkningen eller en väsentlig del däraf å en ort plats för öfverläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande af tillgången på lifsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnadt att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte af synnerlig vikt,

för linbana, som är behöflig för ett företag af större gagn för orten, eller

för annat därmed jämförligt ändamål af väsentlig betydelse för det allmänna.

Finnes synnerligen märklig fast fornlämning för dess bevarande böra jämte erforderlig mark vara i det allmännas ägo, eller finnes jordområde böra på grund af synnerligen märklig naturbeskaffenhet afsättas såsom naturminnesmärke eller nyttjanderätt eller servitutsrätt å område afsatt till nationalpark böra upphöra, eller pröfvas å skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark, skogsåterväxt böra åstadkommas på det allmännas bekostnad, eller har föreskrifven vård af flygsandsfält försummats, och tillhör sådan fastighet eller rättighet annan än kronan, äge ock Konungen förordna om expropriation däraf.

2 §.

Ägare af fastighet, i afseende hvarå rätt till expropriation meddelats, vare pliktig att, enligt hvad i denna lag stadgas och Konungen i förordnandet om expropriation föreskrifvit, afstå fastigheten eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt till densamma. Innehafvare af särskild rätt till fastighet vare ock, i enlighet med hvad nu är sagdt, skyldig afstå rättigheten eller underkasta sig inskränkning däraf.

Hvad nedan stadgas om fastighet gälle i tillämpliga delar om särskild rätt till sådan egendom.

3 §.

Den, som vill hos Konungen söka rätt till expropriation, foga vid ansöknings karta öfver fastigheten med beskrifning, utvisande till hvilken jordeboksenhet fastigheten hör och, om den är fördelad i flera ägotalter, dessas läge och gränser, så ock styrkt uppgift å fastighetens ägare och innehafvare samt, om i något afseende öfverenskommelse träffats, redogörelse därför.

Är fråga endast om expropriation af särskild rätt till fastighet, äge hvad nu stadgats om bifogande af karta med beskrifning samt uppgift å ägare och innehafvare tillämpning i afseende å den fastighet, som är föremål för rättigheten; dock må expropriationsrätt beviljas, utan att ansöknings åtföljes af karta och beskrifning, om Konungen icke finner dem vara af nöden för ärendets pröfning. Innehafves den rätt sökanden vill expropriera af annan än fastighetens ägare, skall, förutom ofvan omförmälda handlingar, styrkt uppgift å innehafvaren bifogas ansöknings.

4 §.

Konungen bestämme, hvilket område expropriationen må omfatta.

Visas mer än ett område vara tjänligt för det afsedda ändamålet, må expropriationsrätt ej meddelas beträffande område, hvars afstående eller upplåtande medför större olägenhet än nödigt är; och skall jämväl i öfrigt tillses, att ändamålet må, utan oskäligen kostnad för den exproprierande, vinnas med minsta olägenhet för annan, hvars rätt är i fråga.

Finnas särskilda bestämmelser erforderliga för att trygga det afsedda ändamålets vinnande, tillkomme Konungen att meddela sådana bestämmelser.

Konungen utsatte viss tid, inom hvilken den, som erhållit expropriationsrätt, skall fullfölja frågan genom stämning till domstol, vid äfven-tyr att expropriationsrätten upphör.

5 §.

Expropriationsrätt må ej från innehafvaren öfvergå på annan, utan att Konungen det medgifver.

Om expropriationsersättning.

6 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling motsvarande fastighetens värde. Exproprieras en del af en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada ersättas.

Är den exproprierande på grund af åtagande eller af annan anledning pliktig vidtaga åtgärd till förebyggande eller förminskande af skada eller intrång, varde expropriationsersättningen därefter jämkad.

Expropriationsersättningen skall bestämmas i penningar, att utgå på en gång.

7 §.

Vid bestämmande af expropriationsersättningen må hänsyn icke tagas till förändring i värde, som uppstår allenast till följd af expropriationsrättens beviljande eller det afsedda ändamålets genomförande.

8 §.

Exproprieras en del af en fastighet och föranleder expropriationen eller den exproprierade delens användande skada eller intrång å den återstående delen men i annat hänseende jämväl nytta för densamma, skall ersättning för sådant men gäldas endast i den mån det öfverstiger nyttan.

9 §.

Har, efter det fråga om expropriation blifvit väckt, kostnad nedlagts å fastigheten i uppenbar afsikt att höja expropriationsersättningen, må genom sådan kostnad åstadkommen förökning af fastighetens värde icke tagas i beräkning vid ersättnings bestämmande.

Om utvidgning af expropriationen.

10 §.

Har expropriationsrätt meddelats beträffande en del af en fastighet och lider genom expropriationen eller den exproprierade delens användande en återstående del af fastigheten synnerligt men, varde jämväl denna del exproprierad, om ägaren det begär. Skall nyttjanderätt eller servitutsrätt upplåtas och föranledes därpå synnerligt men för fastigheten, vare ock ägaren berättigad fordra, att denna skall lösas.

Om vid expropriation af en del af en fastighet ersättningen för skada eller intrång å en återstående del skulle uppgå till två tredjedelar af den delens värde, eller ersättning vid upplåtelse af nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet skulle motsvara två tredjedelar af värdet å fastigheten, äge den exproprierande lösa det område, som lider sådant men eller utgör föremål för rättigheten. Kostnaden för åtgärd, som i 6 § andra stycket afses, varde inberäknad i ersättning som nu är sagd.

Om expropriationsmåls förberedande handläggning vid domstol.**11 §.**

Expropriationsmål skall instämmas till underrätten i den ort, där fastigheten är belägen.

Skall expropriation ske från särskilda inom olika underrätters domvärjo belägna fastigheter, som stå i det förhållande till hvarandra, att gemensam uppskattning, på sätt i 24 § sägs, kan vara af nöden, och finnes fördenskull expropriationen böra i sin helhet handläggas inför samma domstol, förordne Konungen, vid hvilken underrätt målet skall upptagas

12 §.

På ansökning af den exproprierande utfärde rätten i stad och domaren på landet stämning å fastighetens ägare så ock å andra ersättningsberättigade, om sådana sakägare af sökanden uppgifvas. Rätten eller domaren föranstalte ock att, till underrättelse för möjligen befintliga okända sakägare, kungörelse om tiden för målets företagande vid rätten minst fjorton dagar förut uppläses i kyrkan i den socken, där fastigheten är belägen, samt införes i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Målet varde tillika, om det ej angår allenast upphäfvande af särskild rätt, som ej är in-tecknad i fastigheten, antecknad i rättens in-teckningsprotokoll, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för in-teckningsärenden, samt anmärkt i in-tecknings- eller fastighetsboken.

Afser på grund af förordnande, som i 11 § andra stycket sägs, stämning i expropriationsmål fastighet utanför rättens domvärjo, åligger den, som utfärdadt stämningen, att därom ofördröjligen göra anmälan hos rätten i den ort, där fastigheten är belägen, för anteckning enligt hvad nyss är sagdt.

Vistas känd sakägare utrikes eller å okänd ort, och finnes ej någon, som äger att för honom föra talan, förordne rätten god man att i saken företräda den frånvarande.

13 §.

Hvad i denna lag stadgas om sakägare gälle ej innehafvare af fordran i penningar, för hvilken in-teckning i fastigheten är sökt eller beviljad eller fastigheten kan hafva jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken.

14 §.

Vid rätten skall företes gravationsbevis rörande fastigheten.

15 §.

Fastighetens ägare vare pliktig att uppgifva öfriga sakägare i afseende å samma egendom. Underlåter han det utan laga skäl, och uppstår skada för sakägare, som saknat kännedom om expropriationen, skall han hålla sådan sakägare skadeslös. Erinran härom varde införd i den stämning, som utfärdas å fastighetens ägare.

16 §.

Har under målets handläggning sakägare uppgifvits eller eljest blifvit känd, varde han stämd i målet, om han ej ändå kommit tillstädes.

17 §.

Twistas om fastighet, som exproprieras, vare den af de tvistande, som innehar fastigheten, berättigad att med laga verkan tala och svara för densamma, till dess den lagligen vinnes från honom.

Ny ägare må ej rubba öfverenskommelse, som förre ägaren ingått, eller annan i målet vidtagen, för denne bindande åtgärd. Har förre ägaren varit stämd eller svarat i målet, vare stämning å nye ägaren ej behöflig.

18 §.

Då målets förberedande handläggning vid rätten afslutats, skall expropriationsnämnd inför rätten tillsättas, och öfverlämne rätten till nämnden protokoll och öfriga handlingar i målet.

Kan tid för målets fortsatta handläggning vid rätten ej bestämmas, förklare rätten målet hvilande.

Om expropriationsnämnd.

19 §.

Komma parterna öfverens om val af expropriationsnämnd, äge de bestämma, huru många och hvilka personer skola delta i nämnden; dock vare antalet alltid ojämnt.

Eljest skall nämnd utses på sätt nedan sägs.

20 §.

Konungens befallningshafvande skall för en tid af tre kalenderår till ordförande i expropriationsnämnder inom länet utse en i praktiska värf väl förfaren man äfvensom förordna ersättare för denne. För Stockholms stad skola ordförande och ersättare enligt hvad nu är sagdt utses af öfverståthållarämbetet.

Till ledamöter i expropriationsnämnder vare inom hvarje län följande personer valbara, nämligen tjugufyra af lagtima landsting utsedda och, om stad, som ej deltagar i landsting, finnes, tolf af stadsfullmäktige i hvarje sådan stad valda äfvensom så många af Konungens befallningshafvande utsedda, som motsvara antalet af dem landstinget och stadsfullmäktige valt. Finnas inom ett län två landsting, skall hvartdera utse tolf personer. De valbara skola utses för en tid af tre kalenderår, och en tredjedel af det antal, hvarje valmyndighet utsett, skall årligen afgå. I den mån möjligt är skall iakttagas, att länets olika delar och de särskilda slag af sakkunskap, som för expropriationsnämnder inom länet äga den största betydelsen, blifva behörigen företrädde bland de valbara; skolande minst halfva antalet af dem landsting och tolf af dem Konungens befallningshafvande utser vara ägare af jordbruksfastighet.

Då ordförande och ersättare för ordföranden skola utses, äge sådant rum, innan landstinget för året sammanträder, och lämne Konungens befallningshafvande landstinget samt, om stad, som ej deltagar däri, finnes, stadsfullmäktige därstädes meddelande, hvilka personer blifvit utsedda, Stadsfullmäktige företage sitt val, efter det de från landstinget mottagit under rättelse, hvilka personer landstinget utsett. Sist fullgöre Konungens befallningshafvande, efter erhållet meddelande om landstingets och stadsfullmäktiges val, hvad i fråga om utseende af valbara personer på Konungens befallningshafvande ankommer.

Stockholms stad och län utgöre i fråga om utseende af valbara personer ett område. Antalet valbara skall vara nittiosex, af hvilka landstinget i Stockholms län, Stockholms stadsfullmäktige, öfverståthållarämbetet och Konungens befallningshafvande i Stockholms län hvar för sig i nu angifna ordning utse tjugufyra. I öfrigt äge hvad ofvan i denna § stadgas motsvarande tillämpning.

Afgår ordförande, ersättare för honom eller till ledamot valbar person före den bestämda tidens utgång, skall vederbörande valmyndighet utse någon i den afgångnes ställe för den tid, som för honom återstått.

21 §.

En förteckning upptagande ordföranden och ersättaren för ordföranden i expropriationsnämnder samt de inom länet eller, beträffande Stockholms stad och län, inom deras område till ledamöter i sådana nämnder valbara skall af Konungens befallningshafvande hvarje år, sedan hvad i 20 § stadgas blifvit för året fullgjordt, införas i länskungörelserna samt tillställas rätten i stad och domaren på landet. Inträffar ändring i förhållande, som är upptaget i förteckningen, skall ock tillkännagifvande därom göras på sätt nu är sagdt.

Rätten och domaren hälle förteckningen tillgänglig för allmänheten.

22 §.

Den, som är bosatt utom länet, eller ej uppnått tjugufem års ålder, eller ej råder öfver sig och sin egendom, eller enligt domstols utslag är förlustig medborgerligt förtroende eller ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller att föra annans talan inför rätta, må ej vara ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder eller uppförd bland de till ledamöter i sådana nämnder valbara; dock må för Stockholms stad och län valbara utses inom såväl staden som länet.

Uppdrag, hvarom nu är fråga, må ej annan undandraga sig än den, som uppnått sextio års ålder eller sex år innehaft sådant uppdrag, samt tjänsteman, som är af sin tjänst förhindrad att mottaga uppdraget.

23 §.

Expropriationsnämnd skall utgöras af ordföranden och fyra ledamöter. Hvardera parten äge utse en ledamot och rätten två ledamöter i nämnden. Äro å någondera sidan två eller flera, som hafva gemensam del i saken, och blifva de ej ense, hvem de skola utse, välje rätten ledamot i deras ställe. Samma lag vare, om part utan styrkt laga förfall underlåter att fullgöra valet. Har af flera samägare en utöfvat valrätt, gälle det för dem alla.

Kunna ägaren af fastighet och annan sakägare i afseende å samma fastighet ej enas om val af ledamot i nämnden, äge de hvar för sig utse en ledamot att vid sakens pröfning, såvidt en hvar af dem rör, deltaga i nämnden.

Ersättare i nämnden skola ock utses, till antal och på sätt om ledamöter är stadgadt.

24 §.

Skall expropriation ske från flera, särskilda ägare tillhöriga fastigheter, varde särskildt val af nämnd företaget för hvarje fastighet, i afseende hvarå part sådant begär. Dock äge, om fastigheterna ej lämpligen kunna uppskattas annat än såsom en enhet, rätten förordna, att de skola behandlas såsom en fastighet, och gälle i sådant fall hvad i 23 § stadgas om val af nämnd, då två eller flera hafva gemensam del i saken.

25 §.

Ändring i nämnds sammansättning skall ej föranledas däraf, att ordföranden eller ledamot flyttar utom valområdet eller den i 20 § omnämnda tid för honom utlöper.

26 §.

Då nämnd blifvit utsedd, kalle ordföranden, så snart ske kan, ledamöterna i nämnden till sammanträde i den ort, där fastigheten är belägen.

Underrättelse om tid och ort för sammanträdet skall genom ordförandens försorg minst en vecka förut med posten sändas till sakägarna.

27 §.

Emot ordföranden eller ledamot i nämnd gälle dessa jäf: om han är med part i den skyldskap eller det svågerlag, som enligt lag utgör jäf mot domare; om han eller någon, som är med honom sålunda skyld eller besvägrad, har del i saken eller kan vänta synnerlig nytta eller skada, däraf; om han såsom domare eller eljest å ämbetets vägnar deltagit i åtgärd eller beslut, som rör saken; om han varit fullmäktig i saken eller däri vittnat eller yttrat sig däri såsom sakkunnig; om han är part i en lika sak; om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän; om han står under någondera partens förmanskap eller är i hans tjänst eller af honom åtnjuter lön eller underhåll; samt om han står under tilltal för brott, som kan medföra förlust af medborgerligt förtroende.

Har expropriationsmålet varit handlagdt vid häradsrätt, må ej den, som därvid suttit i häradsnämnden, af sådan orsak anses jäfvig. Ej heller vare den, som af kronan åtnjuter lön eller underhåll, därför jäfvig i mål, hvori kronan är part.

Söker någon sak med ordföranden eller ledamot i expropriationsnämnd eller tillfogar honom något med ord eller gärning i ändamål att därmed göra honom jäfvig, skall det ej räknas för jäf.

Part må ej jäfva ledamot, som han själf valt eller om hvars väljande parterna varit ense, så framt ej jäfvet uppkommit eller blifvit af parten känt först efter valet.

28 §.

Göres vid expropriationsnämnds tillsättande jäf mot ordföranden eller till ledamot utsedd person, beslute rätten därom.

Anmärkning om jäf, som ej är pröfvadt af rätten, må framställas inför nämnden. Underlåtes det och har nämndens förrättning afslutats, vare rättigheten att göra jäf försutten.

Jäf, som göres inför nämnden, varde af denna pröfvadt. Ogillas jäfvet, skall förrättningen fortsättas.

Anmäler part sist vid det rättegångstillfälle, då målet åter förekommer till handläggning, missnöje med beslut, hvarigenom nämnden ogillat jäf, skall jäfvet prövas af rätten.

Öfver rättens beslut i fråga om jäf må klagan ej föras.

29 §.

Är ordföranden af laga förfall hindrad att deltaga i nämnden eller har han funnits jäfvig, och kan ej heller ersättaren fullgöra uppdraget, nämne Konungens befallningshafvande särskild, ojäfvig ordförande.

Har ledamot på grund af laga förfall eller jäf afgått ur nämnd, och är jämväl ersättaren hindrad eller jäfvig, skall ny ledamot utses, enligt hvad eljest för val till nämnden gäller.

30 §.

Uteblifver ordföranden eller ledamot utan laga förfall från sammanträde och föranleder hans utevaro kostnad, skall denna af honom gäldas. Är ersättaren tillstädes, inträde han i nämnden; och ankomme i annat fall på nämnden, huruvida ersättaren skall inkallas i den uteblifnes ställe.

Konungens befallningshafvande äge på anmälan förelägga den uteblifne vite.

31 §.

Har ordföranden eller ledamot afgått ur nämnd af anledning, som i 22 § första stycket eller 27 § afses, vare förut fattadt beslut om expropriationsersättnings belopp ej gällande.

32 §.

Nämnden må ej, utöfver hvad i 28 och 30 §§ stadgas, vidtaga åtgärd, med mindre ordföranden och alla ledamöter äro tillstädes.

33 §.

Då fulltalig nämnd sammankommit, äge parterna att inför nämnden andraga hvad de akta nödigt. Part äge ock låta höra sakkunniga inför nämnden.

Finner nämnden skäl att höra part eller sakkunnig eller att på annat sätt inhämta närmare upplysningar, hafve rätt därtill.

Vid förrättningen skall genom ordförandens försorg föras protokoll.

34 §.

Vid nämndens öfverläggningar till beslut må ej någon utom nämnden närvara.

35 §.

Ersättning må ej bestämmas lägre än hvad den exproprierande i målet erbjudit eller högre än motparten begärt. Dock må ej till förfång för innehafvare af fordran, för hvilken fastighet svarar, ersättningen sättas lägre än till fastighetens värde, äfven om ägaren mindre begärt.

36 §.

Då fastighet exproprieras, uppskatte nämnden ej mindre fastighetens värde än äfven värdet af all särskild rätt, som i afseende å fastigheten tillkommer sakägare och ej jämlikt utfästelse af den exproprierande lämnas orubbad. Medför särskild rätt, som tillkommer sakägare, förminskning af fastighetens värde, skall uppskattningen af fastigheten afse det värde denna med därå hvilande besvär äger. Är fastighet, som svarar för fordran, tillika besvärad af annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och

åtnjuter sänre rätt än fordringen, uppskatte nämnden jämväl det värde fastigheten utan sådant besvär skulle äga.

Ersättningen skall bestämmas särskildt för hvarje sakägare. Löse-skillingen för exproprierad fastighet, ersättning för skada eller intrång å fastigheten och annan ersättning till ägaren varde ock bestämda hvar för sig.

37 §.

Har fråga om expropriation af fastighet enligt 10 § blifvit väckt, varde jämväl denna fastighet värderad af nämnden.

38 §.

Äro vid omröstning till beslut inom nämnden olika meningar och kunna de till hvarandra jämkas, gälle den mening, som, efter jämkning om sådan erfordras, finnes hafva erhållit de flesta rösterna.

Kunna icke de olika meningerna jämkas till hvarandra, gälle den, som biträdas af flera röstande än någon annan. Finnes ej, enligt hvad nu är sagdt, röstöfvervikt, skall ny omröstning anställas mellan de meningar, som erhållit mer än en röst hvar, och varde den mening gällande, om hvilken de flesta i nämnden då förena sig. Har hvar sin mening, gälle hvad ordföranden säger.

Ej må i protokollet införas eller eljest kungöras, huru nämnden inom sig röstat, och ej heller skälen för beslutet uppgifvas.

39 §.

Nämndens beslut skall affattas skriftligen och undertecknas af nämnden; och insände ordföranden, så snart ske kan, beslutet jämte det vid färrättningen förda protokoll till rätten eller domaren.

Om expropriationsmåls slutliga handläggning.

40 §.

Har expropriationsmålet förklarats hvilande, skall tillkännagifvande om tiden för dess förnyade företagande vid rätten genom rättens eller domarens försorg minst fjorton dagar förut såväl med posten sändas till den exproprierande som uppläsas i kyrkan i den socken, där fastigheten är belägen, samt införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

41 §.

Under målets förnyade handläggning vid rätten må ej upptagas ny fråga, som kunnat väckas tidigare och enligt denna lag tillhör expropriationsnämnds behandling.

42 §.

Strider expropriationsnämndens uppskattning mot hvad i 35 § första punkten stadgas, varde den af rätten jämkad till öfverensstämmelse därmed. Eljest må rätten ej göra ändring i uppskattningen.

Har nämnden ej iakttagit hvad i 36 och 37 §§ sägs eller eljest ej förfarit i enlighet med bestämmelserna i denna lag, förvise rätten målet eller den del, hvari rättelse tarvas, åter till nämnden.

43 §.

Har någon yrkat expropriation af fastighet enligt 10 §, gifve rätten besked, huruvida yrkandet är lagligen grundadt.

44 §.

Expropriationsnämndens uppskattning varde, med iakttagande af hvad i 42 och 43 §§ sägs, fastställd af rätten.

I fråga om belopp, som blifvit enligt uppskattningen bestämdt, må ändring i rättens utslag ej sökas.

Om expropriationens fullbordande.

45 §.

Expropriationsersättningen skall nedsättas hos Konungens befallningshafvande inom tre månader från det rättens utslag vunnit laga kraft.

Vid nedsättningen ingifve den exproprierande till Konungens befallningshafvande gravationsbevis rörande fastigheten, rättens utslag samt bevis att och när utslaget vunnit laga kraft.

46 §.

Då hvad i 45 § första stycket stadgas blifvit fullgjordt, vare expropriationen fullbordad och nye ägaren berättigad att genast tillträda fastigheten.

Exproprierad fastighet skall öfvergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som ej jämlikt utfästelse af honom lämnas orubbad. Fastighetens ansvar för allmänna utskylder förändras ej genom expropriationen.

Genom expropriation förvärfvad särskild rätt till fastighet äge företräde framför all annan rätt till samma fastighet.

47 §.

Försummas hvad i 45 § första stycket är stadgad och har ej den exproprierande fått tillträda fastigheten, vare rätten till expropriation förverkad, om ej fastighetens ägare medgifver, att expropriationen må fullbordas.

Vill ägaren själf påfordra expropriationens fullbordande, må han inom tre månader från utgången af den i 45 § bestämda tid hos öfverexekutor söka den betalningsskyldige för utfäende af ersättningen. Är öfverexekutor annan än Konungens befallningshafvande, öfverlämne öfverexekutor uttagen ersättning till Konungens befallningshafvande.

Styrker vid rätten ägaren, att expropriationsrätten förverkats, äge hvad i 12 § stadgas om anteckning i in-teckningsprotokollet samt in-tecknings- eller fastighetsboken motsvarande tillämpning.

48 §.

Erlägges expropriationsersättning efter den i 45 § bestämda tid eller, om fastigheten förut tillträdts, efter tiden härför, skall tillika gäldas sex procent årlig ränta i förra fallet från den bestämda tidens utgång och i senare fallet från tillträdesdagen.

49 §.

Då expropriationsersättning inkommit, utbetale Konungens befallningshafvande ersättningen till den, som är därtill berättigad.

I fråga om ersättning för fastighet, som besväras af sökt eller beviljad in-teckning för fordran i penningar eller kan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häfta för ogulden köpeskilling, så ock beträffande ersättning för upplåtelse af rätt till sådan fastighet äge hvad som är stadgad om fördelning hos öfverexekutor af köpeskilling för utmätningssvis såld fast egendom motsvarande tillämpning. Är fastigheten förutom af fordran besvärad af annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhöles fordringsägaren, i den mån det tarfvas för fulla gäldandet af hans fordran, betalning såsom om fastigheten

icke vore af nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad.

Kallelse till sammanträde för fördelningen skall genom Konungens befallningshafvandes försorg med posten sändas till fastighetens ägare samt kända innehafvare af fordran, för hvilken fastigheten svarar, och innehafvare af annan särskild rätt, som nyss är sagd; är innehafvare af fordran okänd, låte ock Konungens befallningshafvande kungöra dagen för sammanträdet på sätt i 12 § om kungörelse stadgas.

Innehades exproprierad fastighet såsom fideikommiss, hälle Konungens befallningshafvande den ägaren tillkommande ersättning inne, till dess Konungen förordnat, huru därmed skall förfaras.

50 §.

Uppstår tvist om rätten till expropriationsersättning eller möter eljest hinder för ersättningens utbetalning eller fördelning, låte Konungens befallningshafvande, om sådant begäres, insätta medlen i bankinrättning för att där innestå mot ränta; och komme räntan den till godo, som finnes vara berättigad till medlen.

51 §.

Det åligger Konungens befallningshafvande att, då expropriation fullbordats, därom ofördröjligen göra anmälan på landet hos domaren och i stad hos rätten; och skall anteckning om att fastigheten exproprierats eller om särskild rätt till fastigheten, som genom expropriationen förvärfvats, göras i inteckningsprotokollet, på landet å nästa rättegångsdag under lagtima ting och i stad å nästa rättegångsdag för inteckningsärenden, samt införas i intecknings- eller fastighetsboken.

Har, då en del af intecknad fastighet exproprierats eller särskild rätt till sådan fastighet genom expropriation förvärfvats, vid fördelning af expropriationsersättningen likvid utfallit å intecknings hufvudstol, åligger ock Konungens befallningehafvande att därom, sedan fördelningen blifvit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan enligt hvad nyss sagts och tillika insända fördelningslängden.

Om öfverenskommelse rörande expropriationsersättningen.

52 §.

Hafva parterna träffat öfverenskommelse rörande expropriationsersättningen för fastighet eller för upplåtelse af särskild rätt till fastighet,

och visas att fastigheten ej besväras af sökt eller beviljad inteckning för fordran i penningar och ej heller kan jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häfta för ogulden köpeskilling, eller att den aftalade ersättningen förslår till full betalning af de fordringar, för hvilka fastigheten svarar, eller att öfverenskommelsen godkänts af de fordringsägare, som ej skulle erhålla full betalning, varde öfverenskommelsen fastställd af rätten.

Vill den exproprierande, utan att förhållande som i första stycket sägs blifvit visadt, erhålla fastställelse å öfverenskommelse om ersättningen för fastighet eller för upplåtelse af särskild rätt därtill, låte han till rätten stämma de kända fordringsägare, som ej godkänt öfverenskommelsen. Är fordringsägare okänd, varde ock tiden för frågans företagande vid rätten kungjord på sätt i 12 § omförmäles. Bestrider vid rätten fordringsägare, att öfverenskommelsen må fastställas, varde, om ej full betalning för hans fordran lämnas honom, expropriationsnämnd tillsatt. I annat fall må, därest expropriationen afser endast en ringa del af fastigheten eller upplåtelse af särskild rätt, som medför ringa men, och uppenbarligen icke rubbar säkerheten för fordringsägare, som ej godkänt öfverenskommelsen, rätten meddela fastställelse.

Öfverenskommelse om expropriationsersättning i annat fall än ofvan sägs varde ock, på anmälan af part, fastställd af rätten.

53 §.

Har öfverenskommelse af expropriationsersättning blifvit af rätten fastställd, gälle om expropriationens fullbordande hvad i 45—51 §§ stadgas. Skall enligt öfverenskommelsen expropriationsersättning ej utgå, göre den exproprierande, i stället för att nedsätta ersättning, anmälan hos Konungens befallningshafvande.

Om återkallande af expropriationsanspråk.

54 §.

Vill den, som genom stämning till rätten fullföljt anspråk på expropriation, återkalla anspråket, göre han, sist innan rätten meddelat utslag i målet, hos rätten eller domaren skriftlig anmälan om återkallelsen, eller vare rättigheten till återkallelse försutten. Den, som återkallat, åligger att ofördröjligen gifva motparten samt om expropriationsnämnd har saken under behandling, nämndens ordförande del af återkallelsen. Hvad i 12 § stadgas om anteckning af expropriationsmål äge motsvarande tillämpning beträffande anteckning af återkallelse.

Återkallelse må gälla hela den fastighet expropriationsanspråket omfattar eller någon del däraf men må ej göras i afseende å fastighet, som den exproprierande tillträdtt.

55 §.

Har på grund af expropriationsanspråket skada uppstått för sakägare, vare, då återkallelse skett, den exproprierande skyldig ersätta skadan.

Om förändring i grunderna för expropriationsnämndens uppskattning.

56 §.

Har, sedan expropriationsnämndens förrättning afslutats men innan expropriationsmålet slutligen afgjorts, fastigheten genom naturhändelse eller annorledes så förändrats, att dess värde uppenbarligen väsentligt understiger värdet vid tiden för förrättningen, äge den exproprierande erhålla ny uppskattning af fastigheten; och varde på hans begäran målet för sådant ändamål af rätten återförvisadt till nämnden.

Hvad i första stycket stadgas gälle ej i fråga om fastighet, som fått tillträdas af den exproprierande, innan förändringen inträffade.

57 §.

Visas före expropriationsmålets slutliga afgörande, att fastigheten lider skada eller intrång, som uppkommit efter det expropriationsnämndens förrättning afslutats och ej kunnat förutses vid förrättningen men enligt 6 § skall ersättas, varde, om den till ersättningen berättigade det yrkar, målet återförvisadt till nämnden för uppskattning af skadan eller intrånget.

58 §.

Bestämmelserna i denna lag äge ej tillämpning i afseende å skada eller intrång, som uppstår efter expropriationsmålets slutliga afgörande och ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens förrättning.

Om expropriationskostnad.

59 §.

Ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnd vare berättigade till ersättning för uppskattningen enligt hvad särskildt stadgas. Därjämte

njute ordföranden godtgörelse för kallelser, protokollsföring och belutets affattande i skrift med belopp, som bestämmes af rätten, om öfverens-kommelse ej träffas.

Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden enligt hvad i 42 § andra stycket sägs, skall ersättning för det arbete, som häraf föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten af särskild anledning det föreskrifver.

60 §.

Den exproprierande vare pliktig gälda all af expropriationsersätt-ningens bestämmande och fördelning eller eljest af expropriationen följande kostnad. Dock äge han, om han utgifvit kostnad, som i 30 § första stycket afses, söka kostnaden åter af den, som därför svarar.

Om lösningsrätt till exproprierad egendom.

61 §.

Har område, som genom expropriation fränskilts en fastighet, ej kommit till användning för det afsedda ändamålet eller områdets användande för ändamålet upphört, och är beträffande området nämnda ändamål att anse såsom öfvergifvet, eller användes sådant område i väsentlig omfattning för annat ändamål än det afsedda, vare ägaren af den återstående fastigheten berättigad lösa området, därest han instämmer talan därom inom tio år från det expropriationen fullbordats.

I fråga om sådan lösen skall hvad i denna lag i öfrigt stadgas i tillämpliga delar gälla; dock ankomme på rättens pröfning, huru kostnaden för rättegången och expropriationsnämndens förrättning skall gäldas.

Om förundersökning.

62 §.

Vill någon för ansökning om rätt till expropriation låta upprätta karta öfver fastighet eller eljest verkställa nödig förundersökning därå, äge Konungens befallningshafvande på ansökning föreskrifva, att erforderligt tillträde till fastigheten under viss tid skall lämnas. Dylik föreskrift må dock ej meddelas, om Konungens befallningshafvande finner uppenbart, att expropriationsrätt för det uppgifna ändamålet ej kan komma att beviljat.

63 §.

Föranleder undersökning, som i 62 § afses, skada, skall ersättning därför gäldas af den, som påkallat undersökningen. Ersättningen skall, om öfverenskommelse ej träffas, bestämmas af domstol.

Innan undersökningen börjas, skall sökanden, om Konungens befallningshafvande pröfvar nödigt, ställa pant eller borgen för ersättnings gäldande.

Om pant eller borgen.

64 §.

Skall någon enligt denna lag ställa pant eller borgen och är ej sådan säkerhet godkänd af den, till hvars förmån den ställes, varde säkerheten pröfvad af Konungens befallningshafvande.

Borgen må ej godkännas af Konungens befallningshafvande, utan att löftesmännen förbundit sig en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

65 §.

Hvad i denna lag stadgas om ställande af pant eller borgen gälle ej kronan.

---

2. Särskilda bestämmelser om expropriation af fornlämning eller naturminnesmärke.

66 §.

Fråga om att för bevarande af fast fornlämning denna skall jämte erforderlig mark exproprieras må väckas endast af vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Fråga om att jordområde skall exproprieras för att afsättas såsom naturminnesmärke må väckas endast af vetenskapsakademien.

---

3. Särskilda bestämmelser om expropriation för allmänna vägar.

67 §.

Ansökning om expropriationsrätt för anläggning eller förändring af allmän väg skall åtföljas af fullständig beskrifning öfver det tillämnade företaget med affattning på karta af vägens sträckning, styrkt uppgift på ägare och innehafvare af fastighet, hvaröfver vägen skall framdragas, samt, om i något afseende öfverenskommelse träffats, redogörelse därför.

68 §.

Konungen äge, utan att området för expropriationen närmare bestämmas, gifva den, af hvilken vägarbetet skall utföras, rätt att exproprierä den mark, som härför erfordras.

Har Konungen fastställt plan för anläggning eller förändring af allmän väg, vare, utan att rätt till expropriation särskildt meddelas, den, af hvilken vägarbetet skall utföras, berättigad att exproprierä den mark, som härför erfordras.

69 §.

Den exproprierande äge taga marken i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Konungens befallningshafvande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

70 §.

Har den exproprierande fått tillträda fastighet, utan att ersättningen blifvit bestämd af expropriationsnämnd, och kan sådan uppskattning icke lämpligen äga rum, innan den anläggning, för hvilken expropriationen sker, längre fortskridit, äge rätten på framställning af part låta anstå med tillsättande af nämnd.

71 §.

Är för vägbyggnads utförande behöfligt, att område begagnas såsom upplagsplats eller för liknande ändamål, som ej kan föranleda väsentlig

eller varaktig förändring af områdets beskaffenhet, äge Konungens befallningshafvande föreskrifva, att området skall upplåtas, dock ej för längre tid än tre år.

Konungens befallningshafvande äge ock, om för vägbyggnads utförande pröfvas nödigt, föreskrifva, att område skall upplåtas för hämtning af sten eller annat fyllnadsämne än grus.

Område, som ofvan sägs, må genast tagas i användning af den exproprierande.

4. Särskilda bestämmelser om expropriation för järnvägar.

72 §.

Innan expropriationsrätt sökes för byggande af en statens järnväg eller af en för allmän trafik afsedd enskild järnväg, till hvars anläggning Konungen gifvit tillstånd, äge renstakning af banlinjen rum.

Vid ansökningen foge sökanden karta och däröfver upprättad beskrifning, utvisande järnvägens läge och sträckning samt i fråga om stationer, last- och hållplatser och andra platser, där ansökningen afser mark utanför banlinjen, angifvande sådant områdes läge och storlek, till hvilken jordeboksenhet området hör och, om det är fördeladt i flera ägotlotter, dessas läge och gränser. Sökanden bifoge tillika styrkt uppgift å ägare och innehafvare af den mark ansökningen afser samt, om i något hänseende träffats öfverenskommelse, redogörelse därför.

73 §.

I fråga om de platser, där ansökningen afser mark utanför banlinjen, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

För banlinjen gifve Konungen sökanden rätt att exproprieras mark å ömse sidor om den renstakade linjen intill visst afstånd från denna. Vidtages sedermera, enligt hvad för byggande af järnväg må vara medgifvet, ändring af banlinjens sträckning, varde afståndet räknadt från den linje, som för ändringens genomförande renstakas.

Pröfvas anledning förefinnas, att på grund af förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall blifva af nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda

området eller det bestämda afståndet från den renstakade linjen, förordne Konungen tillika, i hvilken omfattning sådan expropriation må äga rum.

74 §.

Den exproprierande äge, med det undantag som i 75 § andra stycket sägs, taga mark i besittning, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats och hos Konungens befallningshafvande ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen.

Sist å fjortonde dagen, innan mark skall tillträdas, erhålle ägaren genom den exproprierades försorg underrättelse därom.

75 §.

Vägrar ägaren den exproprierande att utan gäldande af expropriationsersättning taga mark i besittning, förordne därom Konungens befallningshafvande.

Finnes å området byggnad, där ägaren har sin bostad eller hvars afstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller är området af väsentlig betydelse för ägarens bärgning, eller pröfvar Konungens befallningshafvande ägaren eljest hafva giltigt skäl för sin vägran, må föreskrift om markens upplåtande ej meddelas, innan, jämlikt förordnande af Konungens befallningshafvande, ordföranden i expropriationsnämnder eller hans ersättare eller vid förfall för dem annan lämplig person äfvensom en landtmätare och en tredje person, som utses bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara, efter besiktning af området afgifvit förslag till expropriationsersättning samt sökanden hos Konungens befallningshafvande nedsatt tre fjärdedelar af det föreslagna beloppet.

Vid nedsättningen ingifve den exproprierande till Konungens befallningshafvande gravationsbevis rörande fastigheten.

76 §.

Belopp, som enligt 75 § blifvit nedsatt, må, med tillämpning af hvad i 49 § stadgas, genast utbetalas.

Uppgift å sådant belopp skall af Konungens befallningshafvande ofördröjligen öfverlämnas till rätten eller domaren för att, om uppskattning genom expropriationsnämnd sker tillställas nämnden.

Öfver Konungens befallningshafvandes beslut, hvarigenom enligt 75 § förordnats om uppskattning eller tillträde, må klagan ej föras.

77 §.

Expropriationsnämnd må ej bestämma ersättningen lägre än till belopp, som enligt 75 § blifvit hos Konungens befallningshafvande nedsatt.

78 §.

I fråga om expropriation för järnvägar skall tillämpas hvad i 70 § är stadgadt, och äge stadgandena i 71 § motsvarande tillämpning.

---

5. Särskilda bestämmelser om expropriation för farleder.

79 §.

Skall expropriation äga rum för inrättande eller förändring af farled, bestämme Konungen visst område för expropriationen.

Pröfvas anledning förefinnas, att på grund af förhållanden, som icke kunna med säkerhet bedömas på förhand, under anläggningens utförande skall blifva af nöden att taga i anspråk jämväl mark utanför det bestämda området, bestämme Konungen tillika, i hvilken omfattning sådan expropriation må ske.

80 §.

Hvad i 70 samt 74—77 §§ är stadgadt skall tillämpas beträffande expropriation för farleder, och äge stadgandena i 71 § motsvarande tillämpning.

---

6. Särskilda bestämmelser om expropriation för telegraf- eller telefonledningar.

81 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande af telegraf- eller telefonledning skall åtföljas af fullständig beskrifning öfver det tillämnade företaget med affattning på karta af den föreslagna ledningens sträckning, styrkt uppgift å ägare och innehafvare af fastighet, hvaröfver ledningen skall framdragas eller i hvars mark den skall nedläggas, samt, om i något afseende öfverenskommelse träffats, redogörelse därför.

82 §.

I fråga om gata, torg, allmän plats eller vattendrag inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde må expropriation ej afse egendoms afstående utan endast upplåtelse af nyttjanderätt.

83 §.

Bifalles ansökning, som i 81 § sägs, må fastigheten, sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, genast tagas i användning af den exproprierande, om han hos Konungens befallningshafvande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta därå från tillträdesdagen.

Hvad i 70 § stadgas äge tillämpning.

84 §.

Påstår vid rätten ägaren af fastighet, att denna lider synnerligt men och fördenskull, jämlikt 10 § första stycket, bör lösas, men bestrides sådant af motparten, varde, om annat ej aftalas, expropriationsnämnd ej tillsatt, innan denna tvist blifvit af rätten afgjord genom laga kraft ägande utslag.

Hvad i 10 § andra stycket stadgas äge ej tillämpning.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 21 häft. (Nr 46.) 14

95 §.

Skall fastighet afstås, gälle om tillsättande af expropriationsnämnd de allmänna bestämmelserna i denna lag.

Då fastighet ej afstås utan endast nyttjanderätt upplåtes, skall nämnden, om annat ej aftalas, bestå af en af rätten utsedd ordförande samt två ledamöter, af hvilka hvardera parten väljer en. Valbarheten vare ej inskränkt till dem, som äro upptagna å den i 21 § omnämnda förteckning.

86 §.

Upplåtes nyttjanderätt till egendom, som i 82 § omnämlas, njute ägaren ej ersättning för upplåtelsen utan endast för skada eller intrång, som däraf må uppstå. Vid expropriationen skall ersättning ej bestämmas för annat men än det, som då redan uppkommit. Uppstår därefter skada eller intrång, varde ersättningen därför, om öfverenskommelse ej träffas, bestämd af nämnd, som i 85 § andra stycket sägs.

87 §.

Är egendom, som i 82 § afses, använd för lednings framdragande, och visar sig, att ledningen hindrar eller varaktigt försvårar samfärdsel å egendomen eller hindrar någon för samhället nödig anläggning, såsom gas-, vatten- eller afloppsledning, spårväg, elektrisk ljus- eller kraftledning, eller utgör hinder för egendomens underhåll eller eljest för behöfliga arbeten å egendomen eller är synnerligen vanprydande, skall ledningen på bekostnad af dess ägare ändras, flyttas eller borttagas, i den mån sådant erfordras för hindrets eller olägenhetens undanröjande.

Har eljest nyttjanderätt upplåtits för framdragande af ledning, vare ledningens ägare pliktig ändra eller flytta densamma, i den mån sådant är af nöden för att fastighet, där ledningen är framdragen, må kunna användas till bebyggande eller annat för fastighetens tillgodogörande viktigt ändamål, samt ändring eller flyttning kan ske utan synnerligt men för ledningen. Kostnaden för dylik åtgärd skall gäldas af fastighetens ägare.

Twist i fråga, som nu är sagd, skall prövas af domstol.

88 §.

Öfvergår egendom, som i 82 § sägs, i enskild ägo, vare förut förvärfvad rätt att hafva ledning där framdragen ej längre gällande.

---

7. Särskilda bestämmelser om expropriation för linbanor.

89 §.

Ansökning om expropriationsrätt för framdragande af linbana skall åtföljas af fullständig beskrifning öfver det tillämnade företaget, affattning på karta af den föreslagna banans sträckning och af den jord, som erfordras för banan, styrkt uppgift å ägare och innehafvare af den fasta egendom, hvaröfver banan skall framdragas, eller som, utan att banan skall framdragas däröfver, är belägen på mindre afstånd än tjugu meter från densamma, samt, om i något afseende öfverenskommelse träffats, redogörelse därför; dock att om banan skall framdragas inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, uppgift å ägare och innehafvare erfordras allenast såvidt angår egendom, hvaröfver banan skall framgå.

90 §.

Menighet vare ej pliktig att inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom faställdt hamnområde för linbanans framdragande afstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, därest linbana skall inom område, för hvilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre afstånd än tjugu meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomtplats eller trädgård, som tillhör fastighetens ägare, denne skyldig afstå eller upplåta något, utan så är att Konungen finner annan sträckning för banan icke kunna användas utan synnerlig olägenhet.

---

8. Särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande af tryggade bostadsförhållanden.

91 §.

Rätt till expropriation för att vid järnvägsstation, hamnplats eller fiskläge eller å annan ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma

tryggade bostadsförhållanden må, om den ej skall utöfvas af kronan, icke beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom hvars område den mark, expropriationen skall afse, är belägen.

92 §.

Har, efter det boningshus blifvit till större antal uppförda å annans än husägarnas mark, för tryggande af dessas ställning sådan mark exproprierats, vare nye ägaren af marken pliktig att till en hvar husägare, som det begär, försälja eller upplåta den till hans hus hörande tomt med den jämkning, som kan erfordras för genomförande af stadsplan och tomtindelning.

Vill ej markägaren upplåta tomten till husägaren med tomträtt enligt hvad nedan sägs och träffas ej heller mellan dem arrendeaftal rörande tomten, vare husägaren berättigad köpa denna för en köpeskilling motsvarande den för tomten utgifna expropriationsersättning och å tomten belöpande del af expropriationskostnaden jämte fem procent årlig ränta från expropriationens fullbordande; har husägaren efter nämnda tid innehaft tomten på grund af honom förut tillkommande besittningsrätt, varde afgiften härför afräknad från köpeskillingen. Sker efter sagda tid upplåtelse med tomträtt, varde afgiften för den upplåtelse, som först äger rum, beräknad efter den för försäljning angifna grund. Tvist om hvad husägaren sålunda har att erlægga varde pröfvad i den ordning, som stadgas i gällande lag om skiljemän.

Hvad ofvan i denna § är stadgadt äge ej tillämpning, med mindre husägaren inom två år från expropriationens fullbordande hos markägaren gör framställning om försäljning eller upplåtande af tomten.

Kommer ej försäljning eller upplåtelse till stånd, och har tiden för husägarens besittningsrätt till tomten ännu ej utlupit, vare husägaren berättigad att under nämnda tid fortfarande åtnjuta besittningsrätten mot fullgörande af de därför stadgade villkor.

---

9. Särskilda bestämmelser om expropriation af ödelagd skogsmark.

93 §.

Väckes förslag, att skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark, skall af kronan, kommun

eller skogsvårdsstyrelse exproprieras för åstadkommande af skogsåterväxt å marken, och pröfvar Konungen framställning om expropriationsrätt förtjäna afseende, men påstår markens ägare, att han vill själf ombesörja återväxt, gifve Konungen honom skälig tid därtill.

Varda nödiga åtgärder för återväxt ej vidtagna inom förelagd tid, och bifalles framställningen om expropriationsrätt, bestämme ock Konungen, därest denna rätt skall tillkomma annan än kronan, viss tid, inom hvilken nye ägaren skall sörja för återväxt.

94 §.

Har återväxt kommit till stånd å skogsmark, som blifvit exproprierad efter hvad i 93 § sägs, vare, om marken ej är behöflig för visst allmänt ändamål, ägaren af den fasta egendom, till hvilken marken förut hörde, efter ansökning hos Konungen berättigad lösa densamma mot gäldande af expropriationsersättningen, kostnaden för expropriationen och den kostnad, som efter expropriationen nedlagts å marken för beredande af återväxt, allt med fyra procent årlig ränta; göra dock sådan ansökning i fråga om egendom, som kronan exproprierat, inom tid, som Konungen bestämt vid förordnande om expropriation, och beträffande annan egendom sist inom tio år från utgången af den, enligt hvad i 93 § andra stycket sägs, för besörjande af återväxt bestämda tid.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914. Dock skola stadgandena om val af ordförande och ersättare för ordförandena i expropriationsnämnder samt personer valbara till ledamöter i sådana nämnder tillämpas redan under år 1913. Af de valbara personer, som då utses, väljes en tredjedel för ett, en tredjedel för två och en tredjedel för tre kalenderår.

Genom denna lag upphäfves förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof jämte de hittills gällande stadganden, som innefatta ändring i eller tillägg till nämnda förordning; dock skall i fråga om expropriationsmål, hvori stämning utfärdats före den 1 januari 1914, hvad i sagda förordning stadgas äga tillämpning och skola, ändå att stämning ej utfärdats före nämnda dag, beträffande expropriation, hvartill Konungen före samma dag lämnat tillstånd, stadgandena i 13 § första stycket och första punkten af andra stycket i

gällande förordning tillämpas i stället för bestämmelserna i 6 § första stycket, 7 och 8 §§ i denna lag. Förekommer i lag eller särskild författning hänvisning till bestämmelse, som sålunda upphäfves, skall i stället motsvarande bestämmelse i denna lag tillämpas. Eljest göres ej genom denna lag ändring i hvad lag eller särskild författning innehåller om fast egendoms afstående eller upplåtande för visst allmänt ändamål.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående in-
teckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående in-teckning i fast egendom skall erhålla följande ändrade lydelse:

1 mom. Har egendom, som gemensamt med annan häftar för in-teckning, blifvit såld i den ordning utsökningslagen bestämmer, skall egendomen, sedan auktionen vunnit laga kraft och köpeskillingen erlagts, icke vidare häfta för större del af in-tecknade beloppet än köparen enligt 131 § utsökningslagen kan hafva fått afräkna å köpeskillingen eller som enligt 117 § 1 mom. samma lag skall innestå i egendomen; och varde därom, efter ty i 23 § sägs, anteckning gjord i in-teckningsprotokollet.

Varda af gemensamt in-tecknade egendomar en eller flera utmättningsvis sålda, skola de öfriga ej vidare häfta för hvad af in-teckningen kunnat utgå ur köpeskillingen för de egendomar, som sålts; skolande därom, när det visas, huru köpeskillingen fördelats och att fördelningen blifvit godkänd eller vunnit laga kraft, göras anteckning i in-teckningsprotokollet.

2 mom. Ej heller skola i det fall, att en eller flera af gemensamt in-tecknade egendomar varda helt eller delvis afträdde enligt gällande bestämmelser om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, eller att frälseränta, som gemensamt med annan fast egendom häftar för in-teckning, varder inlöst för statsverkets räkning eller aflöst, de öfriga egendomarna häfta för in-tecknad belopp, hvarför betalning utfallit vid fördelning af löseskillingen; skolande jämväl därom göras anteckning i in-teckningsprotokollet enligt hvad i 1 mom. sägs.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall erhålla följande ändrade lydelse:

Har, för någon orts förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande af drifkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara af större betydelse för det allmänna, Konungen pröfvat nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till framdragande af elektrisk starkströmsledning, skall hvad för ändamålet erfordras, emot ersättning, afstås eller upplåtas.

Menighet vare dock ej pliktig att inom område, för hvilket byggnadsstadgan för rikets städer äger tillämpning, eller inom fastställt hamnområde afstå eller upplåta gata, torg, allmän plats eller vattendrag.

Ej heller vare, där ledningen skall inom område, för hvilket nämnda stadga icke är tillämplig, framdragas på mindre afstånd än etthundrafemtio meter från boningshus eller annan vid gård uppförd byggnad eller tomt-plats eller trädgård, som tillhör jordens eller lägenhetens ägare, denne skyldig något afstå eller upplåta, utan så är, att Konungen finner annan sträckning för ledningen icke kunna utan synnerlig olägenhet användas.

Skall enligt hvad i denna § är stadgadt jord eller lägenhet afstås eller upplåtas, äge hvad i gällande lag om expropriation stadgas angående expropriation för telegraf- eller telefonledningar motsvarande tillämpning; dock att, där jorden eller lägenheten skall användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skall äga rum med hälften af det belopp, som jämlikt de i nämnda lag stadgade grunder skall utgå.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1914.

---

*Utdrag af protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen
den 20 december 1912.*

Närvarande:

Justitieråden SUNDBERG,
BORGSTRÖM,
SKARSTEDT,
Regeringsrådet ERNBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 7 september 1912, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det ändamål, som omförmåles i § 87 regeringsformen, inhämtas öfver upprättade förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse af 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom samt lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits af revisionssekreteraren Herman Falk.

Förslaget till lag om expropriation.

Förslaget gaf anledning till de erinringar, som innefattas i nedanintagna yttranden:

1 och 2 §§.

Lagrådet:

I gällande expropriationsförordning af den 14 april 1866 angifves föremålet för expropriation vara jord eller lägenhet. Därunder torde, såsom uti det till grund för förevarande förslag liggande kommittébetänkande är erinradt, inbegripas ej blott fast egendom i egentlig me-

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 21 häft. (Nr 46.) 15

ning, utan äfven egendom, hvilken enligt 5 § i lagen angående hvad till fast egendom är att hänföra den 24 maj 1895 skall anses såsom fast egendom, med undantag dock af frälseränta. Då expropriation sker, omfattar denna jämväl de rättigheter med afseende å egendomen, som tillkomma annan än dess ägare. Dylik rätt lär däremot icke, fränsedt uttryckligen angifna undantagsfall, kunna utgöra själfständigt föremål för expropriation. Att nu i förslaget orden jord eller lägenhet utbyts mot uttrycket fastighet, innebär ej någon ändring i fråga om hvad som må utgöra föremål för expropriation. Likaså är det afsedt, att förordnande om expropriation af fastighet skall medföra skyldighet för innehafvare af särskild rätt till fastigheten att afstå samma rätt. Däremot kan enligt förslaget expropriation beviljas i fråga om särskild rätt till fastighet utan att samtidigt expropriation af fastigheten behöfver företagas. Och detta skall, enligt uttalande i kommitténs motiv, gälla vare sig det är fråga om öfvertagande af en nyttjanderätt, som redan är skild från äganderätten till fastigheten, eller upphäfvande af eller inskränkning i rättighet, hvars utöfvande finnes vara till hinder för expropriationsändamålet, eller ock slutligen skapande af nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastigheten.

Mot förslagets angifna innebörd är icke något att erinra, om än påpekas må, att det endast i ytterst sällsynta undantagsfall lär kunna ifrågakomma, att för ändamål, som är af beskaffenhet att böra tillgodoses genom expropriation, en förut upplåten särskild rätt öfvertages. Den anmärkningen kan emellertid framställas, att icke i början af förslaget angifvits dess allmänna ståndpunkt beträffande särskild rätt till fastighet, då fastigheten är föremål för expropriation. Den i första stycket andra punkten af 2 § upptagna föreskriften om skyldighet för innehafvare af särskild rätt att afstå densamma eller underkasta sig inskränkning därpå synes nämligen enligt sin affattning afse allenast det fall att fråga är om själfständig expropriation af rättigheten; och det är egentligen först genom stadgandet i 46 § andra stycket därom att i regeln exproprierad fastighet skall öfvergå till den exproprierande fri från all särskild rätt, som det framgår, att enligt förslaget meddelad expropriationsrätt till fastigheten utan vidare omfattar äfven rätt att öfvertaga fastigheten fri från rättighet, som besvärar densamma. Hvad förslaget sålunda härutinnan innebär synes vara af den vikt och betydelse, att det redan i sammanhang med stadgandena i 2 § bör komma till tydligt uttryck.

Med hänsyn till hvad nu anförts om innebörden af första stycket i 2 § får det antagas, att det i andra stycket af samma § upptagna stad-

gandets egentliga syfte är att lämna en regel för det fall att särskild rätt till fastighet utgör själfständigt föremål för expropriation. Åtskilliga af förslaget bestämmelser synas ock, såsom exempelvis 3 och 12 §§, vara affattade under förutsättning af en sådan uppfattning af stadgandet. Det är dock tydligt, att samma stadgande måste enligt förslaget äga betydelse jämväl för det fall att särskild rätt till fastighet exproprieras i sammanhang med expropriation af fastigheten. Detta är förhållandet med afseende å 6, 8, 9 och 17 §§. Hvad särskildt angår 6 §, skall alltså äfven

st angifna fall, med tillämpning af de däri intagna bestämmelserna, innehafvaren af den särskilda rätten äga anspråk icke blott på ersättning för dennas värde — löseskilling i egentlig mening — utan äfven på godtgörelse för skada eller intrång, som för honom eljest uppkommer, t. ex., därest fråga är om jordbruksarrende, ersättning för det arrendatorn nödgas realisera en för honom numera obehöflig kreatursbesättning, andra inventarier m. m. Beträffande det härutinnan praktiskt viktigaste fallet att fråga endast är om expropriation af en del af fastighet, som i sin helhet utarrenderats, måste denna förslaget ståndpunkt innebära, att arrendatorn också är berättigad till ersättning för den förlust, han befinnes lida därigenom att arrendet i följd af expropriationen kommer att inskränkas till återstoden af fastigheten. Såsom af det föregående framgår, är emellertid förslaget ståndpunkt i denna del ej klart uttalad, hvadan någon omarbetning af förslaget härutinnan är erforderlig; och synes denna omarbetning lämpligen kunna ske sålunda, att stadgandet i 2 § andra stycket uttryckligen förklaras afse allenast det fall att särskild rätt till fastighet utgör själfständigt föremål för expropriation samt att vid vederbörliga lagrum tillfogas bestämmelse af innehåll att hvad där stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande särskild rätt till fastighet, som själf är föremål för expropriation.

För öfrigt kan ifrågasättas, huruvida icke det sålunda ändrade stadgandet i 2 § andra stycket bör med hänsyn till dess stora vikt inrymmas i en särskild paragraf af förslaget.

Hvad som förstås med uttrycket särskild rätt till fastighet är ej i förslaget uttryckligen utsagdt. Enligt kommitténs motiv åsyftas därmed alla sakrätter utom äganderätten, däremot icke obligatoriska rättigheter. Å andra sidan torde uttrycket begränsas af begreppet allmänna utskylder, för hvilka enligt bestämmelse i 46 § af förslaget fastighet skall svara jämväl efter det den exproprierats. Men äfven med denna begränsning kan det blifva föremål för tvekan, huruvida förslaget mening är, att eljest sådan rätt, som afses i första stycket af 17 kap. 6 § handelsbalken eller de till samma lagrum hänvisande författningar, skall vara att räkna såsom sär-

skild rätt till fastigheten. Vid en jämförelse mellan 2 och 13 §§ i förslaget synes det emellertid ligga närmast till hands att antaga att — ehuru de skäl, som föranledt stadgandet i 13 §, måhända bort medföra, att ej heller innehafvare af nu afsedd rätt tillåtes att uppträda såsom sakägare — så dock enligt förslaget skall vara förhållandet, detta desto hellre som i förslaget icke upptagits särskilda bestämmelser om likvid åt innehafvare af rätt, som nu sagts. Det torde dock vara vida lämpligare, att med afseende å dylik rätt förslaget kommer att intaga samma ståndpunkt som beträffande allmänna utskylder. Hvad särskildt angår frälseränta, är att märka dels att det knappast lärers ifrågakomma att tillämpa förslagets bestämmelser i syfte att genom själfständig expropriation af dylik ränta få densamma aflyftad från fastighet, som besväras därpå, och dels att, med hänsyn till förefintlig lagstiftning om inlösen och aflösning af frälseränta, det icke kan vålla vidare olägenheter att vid expropriation af fastigheten låta frälseränterätten förblifva orubbad.

Under begreppet särskild rätt till fastighet falla åter enligt förslagets mening uppenbarligen tomträtt och vattenfallsrätt. Med den särställning, som i allmänhet tillkommer dessa slag af nyttjanderätt, instämmer, att jämväl vid expropriation af den fastighet, till hvilken sådan rätt upplåtits, rättigheten betraktas och behandlas såsom fast egendom och följaktligen skall utgöra föremål för själfständig expropriation. Detta är för närvarande stadgadt i 4 kap. 9 § af lagen om nyttjanderätt till fast egendom, jämförd med 11 § i samma kapitel. Men en erinran härutinnan torde böra upptagas i förslaget i sammanhang med den omarbetning af 2 §, hvarom nyss hemställts.

Enligt gällande lagstiftning kan expropriationsrätt medgifvas endast mot enskild man, menighet eller inrättning; och det lärers icke vara förslagets mening att afvika från denna grundsats. Uttrycklig bestämmelse i antydd riktning har emellertid, såvidt angår särskild rätt till fastighet, meddelats endast beträffande nyttjanderätt och servitutsrätt till område, afsatt till nationalpark. I afseende å dylik expropriation är sagda bestämmelse strängt taget öfverflödig, enär för ett områdes afsättande till nationalpark förutsättes att detsamma tillhör kronan, hvadan från äganderätten skild nyttjanderätt eller servitutsrätt beträffande sådant område icke kan tillkomma kronan. Däremot synes icke böra i förslaget saknas bestämmelse, hvarigenom för andra fall kronan tillhörande särskild rätt uttryckligen frigages från expropriation. En sådan bestämmelse torde, såsom antydts, icke innebära annat än ett förtydligande af förslaget. Visserligen skulle det i andra stycket af 46 § i förslaget upptagna stadgande att exproprierad fastighet skall öfvergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som ej

jämlikt utfästelse af honom lämnas orubbad, tolkadt efter sin ordalydelse, innebära, att förordnande om expropriation af fastighet innefattar skyldighet jämväl för kronan att afstå särskild rätt till fastigheten, hvaraf kronan är i besittning; men detta stadgande afser säkerligen allenast att ut säga, att fastigheten öfvergår fri från sådan särskild rätt, som är underkastad bestämmelserna i den föreslagna lagen, och har alltså ingen afgörande betydelse i nu förevarande hänseende. Önskvärdt är emellertid, att sistnämnda stadgandes innebörd härutinnan erhåller ett tydligare uttryck än i förslaget skett. Att sålunda enligt förslaget kronan icke är underkastad skyldighet att afstå rättigheten utgör naturligtvis icke något hinder mot att Konungen vid förordnande om expropriation af fastighet eller därefter på särskild ansökan förklarar, att särskild rätt till fastigheten, som tillkommer kronan, skall upphöra, och i sammanhang därmed meddelar föreskrift om fastställande af ersättning åt kronan för rättighetens upphörande.

I fråga om expropriation af jordområde för detsammas afsättande såsom naturminnesmärke har, i motsats till hvad nu gäller, i förslaget icke upptagits föreskrift att området skall afstås till kronan. Då någon anledning till denna afvikelse från gällande lag icke torde förefinnas, hemställas, att bestämmelse härom införes antingen i anslutning till stadgandena i andra stycket af 1 § eller i den paragraf af förslaget, som innehåller särskilda bestämmelser om expropriation af fornlämning eller naturminnesmärke. I sammanhang härmed synes bestämmelse af enahanda innehåll böra införas jämväl beträffande fornlämning, som göres till föremål för expropriation.

Vidare må uppmärksammas, att beträffande expropriation för allmän väg i förslaget torde, till undvikande af hvarje anledning till missförstånd, böra tydliggöras, att förslaget afser äfven dylik väg å stads område, samt att i fråga om expropriation för anläggning af elektrisk ledning förslaget bör på ett eller annat sätt angifvas afse allenast svagströmsledningar.

Justitieråden *Sundberg* och *Borgström* samt regeringsrådet *Ernberg*:

Det synes vara lämpligast att, i olikhet med hvad i förslaget ägt rum, däri främst uttalas den för hela expropriationsinstitutet grundläggande bestämmelsen om skyldighet för den enskilde, mot hvilken riktas expropriationsanspråk, att, då detta anspråk pröfvas vara befogadt, afstå honom tillkommande rätt och först därefter upptagas regler om i hvilka fall medgifvande till expropriation må lämnas. Ett sådant förfaringssätt torde leda till ökad klarhet och reda. Särskildt skulle man därmed undgå den oegentlighet, som i förslaget förefinnes därutinnan

att redan i 1 § upptages bestämmelse om Konungens rätt för visst fall att förordna om expropriation enbart af särskild rätt till fastighet, under det att den allmänna föreskriften att expropriationsförordnande må kunna afse allenast sådan särskild rätt meddelas först i 2 §.

I den Riksdagens skrifvelse, som föranlett upptagande i förslaget af bestämmelsen att expropriation må kunna medgifvas för att å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, uttalas, att expropriation bör komma till användning icke blott då det gäller att ordna bostadsförhållandena inom redan bebyggt område utan äfven då fråga är att ytterligare utsträcka bebyggandet öfver förut obebyggt område; och enligt departementschefens yttrande vid 91 § synes sådant äfven vara i förslaget åsyftadt. Frånsedt den omständigheten att sistnämnda syftemål knappast med erforderlig tydlighet framgår af den använda lagtexten, må vidare erinras, att samma syftemål synes vara i hufvudsak tillgodosedt genom den i 10 § andra stycket af lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907 upptagna bestämmelse om rätt för stad att exproprieras i fastställd stadsplan upptaget tomtområde, som finnes vara för stadens utveckling oundgängligen erforderligt men icke annorledes kan på skäligen villkor förvärfvas för bebyggande — hvilken bestämmelse enligt stadgande i 36 § af nämnda lag skall äga motsvarande tillämpning för där afsedd ort — äfven om medgifvas måste att, såsom af bestämmelsens affattning framgår, man därvid afsett icke egentligen att tillgodose behovet af tryggade bostadsförhållanden utan närmast att möjliggöra ett samhälles utveckling i enlighet med fastställd plan. Väl är sannt, att enligt stadsplanelagen expropriationsrätt må utöfvas allenast af stad, köping och annat samhälle, som i lagen afses, medan förslaget endast angifver, att i orten skall finnas större sammanträngd befolkning, och icke med nödvändighet förutsätter, att förordnande, som afses i 50 § af byggnadsstadgan för rikets städer och 36 § stadsplanelagen, blifvit meddeladt, hvarjämte expropriationsrätt medgifvits jämväl kronan och i fråga om ort å landet, som ej utgör egen kommun, den kommun, inom hvilken det område, som skall exproprieras, är beläget. Men med hänsyn till affattningen af nyssnämnda två lagrum torde i allmänhet inträffa att sådant förordnande meddelats för ort, å hvilken förslagets ifrågavarande stadgande kan vinna tillämpning; hvarjämte i detta sammanhang må erinras, att man vid affattningen af 92 § i förslaget synes hafva utgått från den förutsättningen att för där afsedt fall i regel stadsplan finnes fastställd eller inom den närmaste framtiden kommer till stånd. Och den i förslaget åt kronan och vederbörande kommun inrymda möjlighet att ingripa torde icke vara af nämnvärd praktisk betydelse; det synes för öfrigt lämpligare och rik-

tigare, att själfva expropriationsrätten lägges uteslutande i det särskilda samhällets hand, stat och kommun obetaget att för expropriationens äväga-bringande träda hjälpande emellan. Att expropriationsrätten icke får utöfvas med mindre stadsplan blifvit fastställd för det område, som skall exproprieras, synes innebära en gifven fördel. Därigenom beaktas nämligen det med afseende å ett områdes bebyggande viktiga önskemålet, att bebyggandet sker på lämpligt sätt.

Slutligen må påpekas, att medan åstadkommande af tryggade bostadsförhållanden knappast kan anses vara ett sådant behof, hvarom det enligt 80 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet tillkommer ett municipalsamhälle att besluta, det däremot gifvet ligger inom ett dylikt samhälles befogenhet att tillgripa expropriation för ändamål, som upptagas i stadsplanelagen.

På grund af det anförda hemställes, att ifrågavarande stadgande i förslaget inskränkes att omfatta det fall, att fråga är om åstadkommande af tryggade bostadsförhållanden inom redan bebyggt område; i sammanhang hvarmed någon jämkning af ordalagen i 10 § andra stycket stadsplanelagen måhända kan finnas lämplig.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Af förarbetena till förslaget framgår, att förslaget, som i vissa hänseenden väsentligt utvidgar expropriationsinstitutets tillämpningsområde, å andra sidan äfven afser att fullständigt öfvergripa alla de fall, då enligt nu gällande expropriationsförordning med därtill gjorda tillägg expropriation kan förekomma. Ifrågasättas kan emellertid, huruvida förslaget verkligen täcker alla dessa fall. I förordningen den 30 december 1880 om tillägg till gällande expropriationsförordning stadgas, bland annat, att där för farled eller flottled eller för annat allmänt behof pröfvas nödigt, att vatten ur sjö, älf, å eller annat vattendrag ledes bort för att annorstädes nyttjas, enskild man, menighet eller inrättning, som öfver vattnet råder, är pliktig att det tåla samt att, där öfverenskommelse om ersättning här för ej kan träffas, såväl i fråga därom som i allt öfrigt i tillämpliga delar skall gälla hvad i expropriationsförordningen är stadgad. Den rätt, som den exproprierande sålunda vinner, torde i vissa fall strängt taget icke vara att hänföra vare sig till nyttjanderätt eller till servitut. Om än den vunna rättigheten må kunna hänföras till nyttjanderätt i afseende å den fastighet, därifrån vattnet bortledes, kan detsamma svärligen ske i fråga om rätt, som vinnes i afseende å fastighet, hvilken vid vattendraget ligger nedanför den, därifrån bortledandet sker. Icke heller torde den ifrågavarande rättigheten alltid kunna rubriceras såsom servitut. Så

synes man knappast kunna använda denna beteckning, i händelse vattnet bortledes för att användas såsom drifkraft vid verk eller inrättning, som ligger på ofri grund och ej är att anse som fast egendom. Tvifvelaktigt synes äfven vara, huruvida servitutsbegreppet under alla förhållanden kan utsträckas till det fall att bortledandet sker för farled eller flottled, som näppeligen alltid kan sägas utgöra fastighet. Men enligt förslaget kan, i händelse med expropriation afses att tillskapa en ny särskild rättighet till annans egendom, endast nyttjanderätt eller servitutsrätt komma i fråga.

På grund af hvad sålunda anförts och då det synes önskvärdt, att expropriation för ofvan omförmälda ändamål må kunna äga rum i samma omfattning som hittills, hemställes om den jämkning i förslaget, som här för erfordras.

Enligt hittills hos oss gällande lagstiftning har expropriation i regel varit medgifven allenast för ändamål, som innefatta ett direkt allmänt behof af synnerlig vikt, i allmänhet sådana, som omedelbart företrädas af stat eller kommun eller som afse att tjäna den allmänna samfärdseln. Afsteg härifrån har gjorts endast i särskilda undantagsfall, där speciellt viktiga intressen, hvilka väl icke äro af nyssberörda art men likväl ansetts indirekt vara till väsentligt gagn för det allmänna, varit i fråga. Förslaget går härutinnan betydligt längre och afser att i stor utsträckning bereda expropriationsrätt äfven för ändamål, som, utan att kunna sägas i och för sig utgöra ett allmänt behof, likväl anses medelbart vara af större betydelse för det allmänna. Att emellertid härvid, med hänsyn till det starka ingrepp i bestående rättigheter expropriationen innebär, lagstiftningen bör framgå med stor varsamhet ligger i öppen dag. Bland de ändamål, för hvilka expropriation skulle vara tillåten, upptages i förslaget bland annat beredande åt befolkningen eller en väsentlig del däraf å en ort af plats för öfverläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande af tillgången på lifsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, ägnadt att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte af synnerlig vikt. Frånsedt det sväfvande och obestämda i detta stadgandes sista del, torde det, huru behjärtansvärda ändamål af i stadgandet angifven art än i och för sig må vara, dock kunna ifrågasättas, huruvida desamma äro af beskaffenhet att böra främjas på det sätt, nu ifrågavarande lagstiftning innebär, eller medelst expropriation, helst det torde möta stora (m ej oöfverstigliga) svårigheter att, på sätt med bestämmelsen i 4 § tredje stycket synes vara afsedt, i fall, som här äro i fråga, uppställa sådana villkor för den exproprierade egendomens användande, att det allmänna gagn, som vid expropriationens beviljande varit åsyftadt, verkligen blir på ett tillfreds-

ställande sätt betryggadt. Synnerligast göra sig dylika betänkligheter gällande i fråga om företag för ekonomiska syften, hvilka företag uppenbarligen lätt kunna missbrukas i konkurrensens intresse utan att detta låter sig förekomma eller ens med säkerhet påvisa. Erinras må ock, att förslaget lider af oklarhet i fråga om hvem expropriationsrätt skulle för ofvan angifna ändamål tillkomma.

Därest emellertid, nu berörda omständigheter oaktadt, omförmälda stadgande anses böra i förslaget helt eller delvis bibehållas, hemställes, att i lagtexten måtte gifvas uttryck däråt, att expropriation för ändamål, som i samma stadgande afses, allenast i särskilda undantagsfall — där behovet i fråga är af synnerligen framträdande eller ömmande art — bör komma till användning.

I redaktionellt hänseende erinras, att då i 1 § talas om något en kommuns eller dylik samfällighets allmänna ändamål, orden »dylik samfällighets» synas böra utbytas mot det korrektare uttrycket »menighets».

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt*:

Äfven om vissa erinringar kunna göras mot hvad förslaget innehåller därom att rätt till expropriation må medgifvas för att bereda befolkningen eller en väsentlig del däraf å en ort plats för öfverläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättrande af tillgången på lifsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, som är ägnadt att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte af synnerlig vikt, torde det dock icke vara alldeles uteslutet att förhållandena kunna vara sådana att tillgodoseendet af ett dylikt behof framstår såsom ett samhällsintresse af den betydelse att det må anses befogadt att därför anlita expropriation; och då denna utväg helt visst kommer att tillgripas endast såsom ett yttersta medel, då sådant är oundgängligen erforderligt för det föreliggande behovets tillfredsställande, synas bestämmelserna i fråga kunna kvarstå.

3 §.

Lagrådet:

Den i förevarande § upptagna bestämmelsen att vid ansökan om rätt till expropriation skall fogas bland annat kartebeskrifning, utvisande till hvilken jordeboksenhet den ifrågakomna fastigheten hör, har erhållit en affattning, enligt hvilken bestämmelsen skulle vara tillämplig äfven beträffande fastigheter inom stadsområde. Då emellertid dylika fastigheter icke finnas upptagna i jordeboken, bör bestämmelsen undergå någon modifikation.

Enahanda är förhållandet i fråga om 72 §.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 21 häft. (Nr 46.) 16

4 §.

Lagrådet:

Med det i tredje stycket af förevarande § upptagna stadgandet om rätt för Konungen att meddela erforderliga bestämmelser för tryggande af expropriationsändamålets vinnande afses enligt motiveringen uttryckligt inrymmande åt Konungen af rätt att föreskrifva sådana villkor för den exproprierade egendomens användande, att det allmänna gagn, som åsyftas med expropriationen, betryggas. Detta har emellertid knappast kommit till uttryck genom de använda ordalagen, hvadan någon jämkning i affattningen synes önskvärd.

Åt stadgandet i sista stycket lär, särskildt vid jämförelse med det annorstädes i förslaget förekommande uttrycket »sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats», knappast kunna gifvas annan tolkning än att den, som erhållit expropriationsrätt, skall inom den fastställda tiden icke blott uttaga stämning å vederbörande utan ock delgifva densamma, vid äfventyr att expropriationsrätten eljest upphör. Ett stadgande af dylik innebörd låter emellertid svårligen förena sig med vare sig hvad 12 § i förslaget innehåller om rättens eller domarens befattning med stämningens kungörande samt om målets antecknande i inteckningsprotokollet och intecknings- eller fastighetsboken eller bestämmelserna i 69 och 74 §§, enligt hvilka mark må tagas i besittning omedelbart efter stämningens utfärdande; och hemställas förty om någon jämkning i affattningen af ifrågavarande stadgande, i sammanhang hvarmed motsvarande jämkning torde böra vidtagas jämväl i affattningen af 54 §.

6 §.

Justitierådet Sundberg:

Omfattningen af begreppet fastighet kan för landet anses numera vara fastslagen genom förordningen angående jordregister den 13 juni 1908. Enligt denna författnings terminologi torde nämligen med fastighet förstås hvarje fast egendom, hvilken skall åsättas registernummer, eller, såsom framgår af förarbetena till författningen, särskildt lagberedningens underdåniga skrifvelse den 3 maj 1904, hvarje sådan fast egendom, som utgör antingen en från äldre tid för sig bestående, i jordeboken under särskildt nummer upptagen enhet eller ock en från sådan enhet genom hemmansklyfning, ägostyckning eller afsöndring — expropriation därunder inbegripet — i behörig ordning afskild del. Hvad sålunda gäller för landet äger motsvarande tillämpning beträffande den städernas jord, som finnes utanför det egentliga stadsområdet. Inom detta område åter

torde, såvidt fastställd tomtindelning träd i tillämpning, begreppet fastighet sammanfalla med begreppet tomt och i öfrigt såsom en fastighet böra anses hvarje ägares sammanhängande ägovälde. Med nu angifna betydelse af begreppet fastighet stämma de flesta af förslagets bestämmelser väl öfverens: så t. ex. bör gifvetvis ansökning om expropriation särskildt riktas mot hvarje fastighet, som däraf beröres; likaså låta föreskrifterna om rättsägares instämmande i expropriationsmålet, om företeende af gravationsbevis och om fördelning af expropriationsersättning knappast lämpa sig annat än för hvarje fastighet för sig. I åtskilliga andra förslagets stadganden — t. ex. i första punkten af förevarande paragrafs första stycke, 36 § andra stycket, 37 och 43 §§, 54 § sista stycket samt 56 och 57 §§ — användes ordet fastighet i annan än dess omförmälda betydelse. Det synes dock vara angeläget, att rätta omfattningen af detta begrepp icke fördunklas. Och torde med hänsyn härtill erforderlig jämkning böra vidtagas i affattningen af alla dylika stadganden, där missförstånd eljest kan tänkas förekomma.

Ersättning för skada eller intrång, som, därest en del af en fastighet exproprieras, återstoden lider genom den exproprierade delens användande, skall gifvetvis, såsom ock antydes i motiven till kommitténs betänkande, icke i expropriationsmålet bestämmas i vidare mån än för såvidt skadan eller intrånget föranledes af det företag, för hvilket expropriationen sker. Huruvida skada eller intrång framdeles må kunna uppkomma därigenom att den exproprierade marken användes på annat sätt än med expropriationen afsetts är en fråga, hvartill i expropriationsmålet icke får tagas någon som helst hänsyn. Förslaget lider emellertid af en viss oklarhet i nu angifna hänseende, ett förhållande, som synes hafva framkallat behovet af den eljest öfverflödiga bestämmelse, hvilken innehålles i 58 §. Jag hemställer, att denna oklarhet måtte undanröjas genom erforderlig jämkning i affattningen af andra punkten i nu förevarande paragrafs första stycke.

Justitierådet *Skarstedt* och regeringsrådet *Ernberg*:

För det fall att allenast en del af en fastighet exproprieras stadgas i förevarande §, bland annat, att därest återstoden af fastigheten lider skada eller intrång genom den exproprierade delens användande, ersättning skall därför gäldas. Med skada och intrång skall här, enligt hvad af motiven till kommittéförslaget framgår, förstås skada och intrång, som föranledes eller ökas däraf att just det exproprierade området användes för företaget i fråga, således icke skada eller intrång, som skulle hafva uppkommit genom företagets drift, äfven om icke samma område tagits

i anspråk. Önskvärdt vore, om åt denna förslaget mening kunde gifvas ett uttryck, hvarigenom meningen framträdde på ett mera klart och åskådligt sätt. Såsom lagrummet nu är affattadt, synes det i angifna hänseendet lätt kunna gifva anledning till missförstånd.

11 §.

Lagrådet:

I fråga om andra stycket af denna § må först erinras, att till följd af den skedda anknytningen till 24 § icke kommit att beredas rum för sådant Konungens förordnande, som i förevarande § afses, för det fall att fastigheterna tillhöra samma ägare. Och fränsedt detta stå de båda lagrummen icke i god öfverensstämmelse med hvarandra. Omförmälda stycke torde därför böra sålunda ändras, att ifall expropriation skall ske från skilda fastigheter, belägna inom olika underrätters domvärjo, det må ankomma på Konungen att förordna, att gemensam uppskattning af fastigheterna skall äga rum, och för sådant ändamål bestämma, vid hvilken underrätt expropriationen i sin helhet skall handläggas.

13 §.

Lagrådet:

Anledning saknas att, för den händelse i något fall inteckning skulle beviljats till säkerhet för fordran i varor, med afseende å innehafvare af sådan fordran uppställa andra regler än dem, som gälla för innehafvare af fordran i penningar; och hemställes förty, att bestämmelserna i förevarande § måtte undergå af det anmärkta betingad jämkning, som jämväl bör vidtagas i 49 § andra stycket och 52 § första stycket.

Tillika anmärkes, att orden »kan häfta» böra utbytas mot uttrycket »häftar».

15 §.

Justitierådet Sundberg:

Till undvikande af det möjliga missförstånd af förevarande §, att iakttagandet å stämningsutfärdarens sida af den i paragrafens tredje punkt gifna föreskrift skall utgöra förutsättning för fastighetsägarens i paragrafen stadgade skadeståndsplikt, torde nämnda föreskrift böra utgå ur paragrafen och i stället meddelas i sammanhang med innehållet i första stycket af 12 §, något som jämväl af rent formella skäl synes önskligt.

18 §.

Lagrådet:

Det synes lämpligt, att här i korthet angifves det ändamål, för hvilket expropriationsnämnden tillsättes.

Att icke alltid expropriationsnämnd skall tillsättas, framgår af 52 §; och torde vid sådant förhållande någon begränsning böra göras uti den i förevarande § uppställda regeln om tillsättande af nämnd.

20 §.

Lagrådet:

Bestämmelsen i andra stycket därom att landsting allenast å lagtima möte må utse personer, valbara till ledamöter i expropriationsnämnder, synes hafva sin grund däri att den omständigheten att af landstinget utsedd person afgått före utgången af den tid, för hvilken han blifvit vald, ansetts icke böra föranleda sammankallandet af urtima landsting för anställande af kompletteringsval. Ett ovillkorligt förbud mot behandling å urtima landsting af ärenden af ifrågavarande art skulle emellertid måhända i särskildt fall kunna leda till att utan egentligt skäl dröjsmål komme att äga rum med vals anställande. Nämnda bestämmelse torde fördenskull lämpligen böra utgå ur andra stycket och ersättas af ett i sammanhang med sista stycket af paragrafen gifvet stadgande därom att val, hvarom i samma stycke sägs, må, där det skall förrättas af landsting, kunna anstå till landstingets näst därefter infallande lagtima möte.

I förslagets öfvergångsbestämmelser stadgas, att af de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara personer, som utses under år 1913, skola väljas en tredjedel för ett, en tredjedel för två och en tredjedel för tre kalenderår. Af detta stadgande, jämfördt med bestämmelserna i förevarande § angående en tjänstgöringstid af tre kalenderår och om anställande, då någon före denna tids utgång afgått, af kompletteringsval för den återstående tiden, blir en följd, att för framtiden inom hvarje län och Stockholms stad en tredjedel utaf hela antalet till ledamöter i expropriationsnämnder valbara personer årligen skulle komma att afgå. Det i andra stycket af förevarande § i detta hänseende intagna stadgande är alltså, strängt taget, öfverflödigt. Därest emellertid stadgandet anses icke böra uteslutas, må anmärkas, att detsamma med den affattning det erhållit närmast synes, i strid mot hvad därmed afsetts, innebära föreskrift om afgång för vissa utsedda ledamöter innan den tid, för hvilken de utsetts, tilländalupit, hvadan någon jämkning i affattningen är erforderlig.

Det kan ifrågasättas, om åt önskemålet att bereda tillräckligt antal ägare af jordbruksfastighet plats bland de till ledamöter i expropriationsnämnder valbara bör, såsom slutet af andra stycket innehåller, gifvas formen af en bindande föreskrift, hvaraf följer, att ett val, som icke till fullo tillgodosåge detta önskemål, skulle i anledning af besvär i sin helhet upphävas. Särskildt olämpligt skulle detta te sig i det fall att besvären afsåge allenast val af viss ledamot och genom underkännande af denne ledamots val antalet utsedda ägare af jordbruksfastighet komme att understiga hvad i förevarande § stadgas.

Sista stycket af paragrafen synes böra fullständigas med föreskrift att Konungens befallningshafvande skall, där samma myndighet icke är valmyndighet, erhålla underrättelse om valet.

22 §.

Justitieråden Sundberg, Borgström och Skarstedt:

Då genom första stycket i förevarande § angifvits vissa omständigheter såsom hinder för att en person må förordnas till eller kvarstå såsom ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder inom ett län eller tillhöra kretsen af dem, som inom ett län äro valbara till ledamöter i sådana nämnder, uppställer sig spörsmål angående verkan däraf att någon, beträffande hvilket dylikt hinder förefinnes — tillsvidare dock bortsedt från det hinder, som består i bosättning utom länet — det oaktadt kommer att deltaga i en expropriationsnämnd.

Detta spörsmål synes i förslaget vara besvaradt på det sätt, att å ena sidan, på grund af stadgandet i 44 § första stycket, angifna förhållande icke kan leda till rubbande af expropriationsnämndens uppskattning, sedan densamma vunnit fastställelse genom laga kraftvunnet utslag i expropriationsmålet, men å andra sidan, genom frånvaron af bestämmelser svarande mot de enligt 28 § beträffande jäf stadgade, anmärkning om hinder af nu förevarande art må kunna med laga verkan framställas så länge rätt att föra talan i målet står part öppen.

Uppenbart är, att förslagets ståndpunkt i sistnämnda hänseende kan leda till synnerligen betänkliga praktiska olägenheter; och torde förden skull den föreliggande frågan böra ordnas till närmare öfverensstämmelse med hvad som skall gälla angående jäf. Därigenom vunnas ock den fördel, att det blefve klargjort att förevarande bestämmelser äro att tillämpa jämväl med afseende å ordförande och annan ledamot i nämnd, hvarom stadgas i 85 § andra stycket. De i förslaget angående jäf gifna regler

äro emellertid i viss mån i behof af förtydligande. Då nämligen i 28 § utsagts, att rättigheten att göra jäf är försutten i och med det att expropriationsnämndens förrättning afslutats, är denna bestämmelse i så måtto oklar, att den ej tydligt angifver, huruvida, för den händelse att ett expropriationsmål varder återförvisadt till nämnden, part vid nämndens förnyade sammanträde äger att framställa jäf, som förut kunnat väckas, eller icke. Det senare af dessa alternativ torde stämma bäst öfverens med innebörden i öfrigt af 28 §. Vidare framgår ej af förslaget, huruvida fråga om jäf må väckas inom nämnden själf, vare sig af den som af jäfvet beröres eller af annan ledamot i nämnden. Detta bör genom uttryckligt stadgande klargöras; och synes, särskildt i betraktande af den frihet vid val af ledamöter i expropriationsnämnd, som i 19 § lämnats åt parterna, då de äro ense om valet, nämnda stadgande böra gå i den riktning, att fråga om jäf må väckas allenast af part.

Att ett stadgande af sistnämnda innehåll skulle blifva gällande äfven beträffande omständighet, hvarom i första stycket af förevarande § förmåles, låter ej väl förena sig med den karaktär af offentligt förtroendeuppdrag, förslaget förlämnar åt dem, som enligt 20—23 §§ utsetts att tjänstgöra i expropriationsnämnd; utan synes denna uppdragets karaktär med nödvändighet kräfva, att fråga om ledamots afgang eller uteslutande ur nämnden på grund af antydt hinders förefintlighet må få väckas inom nämnden. Beträffande däremot rätten för part att på sådan grund framtinga ledamots afgang torde lämpligen böra gälla enahanda regler som i fråga om jäf mot ledamot.

Hvad i det föregående är sagdt äger tillämplighet äfven beträffande sådant hinder, som består i bosättning utom länet, dock, på grund af stadgandet i 25 §, allenast ifall hindret förefanns redan vid nämndens tillsättande.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Äfven jag anser önskvärdt, att ett förtydligande af förslagets bestämmelser med afseende å parts rätt att anföra jäf sker i den riktning, som af lagrådets öfriga ledamöter antydts.

Med hänsyn till de praktiska olägenheter, som skulle uppkomma, ifall part tillerkännes rätt att så länge mål, hvarom här är fråga, icke slutligen afgjorts åberopa omständighet, som jämlikt 22 § utgör hinder för deltagande i expropriationsnämnd, synes ock parts rätt i sådant hänseende böra begränsas på enahanda sätt, som skall gälla i fråga om jäf.

23 §.

Lagrådet:

I betraktande af det lätt nog inträffande fall att rätten vid utseende af ledamöter i nämnden och ersättare för dem tager särskild hänsyn till den sakkunskap i visst afseende, som en af dessa ledamöter och den ena af ersättarna anses äga, torde stadgandet i sista stycket böra undergå sådan jämkning, att däraf följer, att enhvar af ledamöterna skall hafva sin bestämda ersättare.

24 §.

Lagrådet:

Beträffande expropriation, som afser två eller flera fastigheter, synes förslaget hvila på den uppfattningen att expropriationsfrågan för hvarje sådan fastighet utgör ett särskildt mål. Med denna uppfattning är stadgandet i första punkten af förevarande § öfverflödigt.

Föreskriften i andra punkten synes böra omredigeras i syfte att bereda möjlighet att under där angifna förutsättning behandla flera inom rättens domvärjo belägna fastigheter, hvilka tillhöra samma ägare, såsom en fastighet.

25 §.

Lagrådet:

I anslutning till stadgandet i förevarande § torde böra meddelas föreskrift därom att ordförande eller ledamot icke må äga rätt att afgå ur nämnd på den grund att han, innan nämndens förrättning afslutats, uppnått sextio års ålder eller sex år innehaft uppdrag, som i 22 § afses.

27 §.

Lagrådet:

Stadgandet i sista stycket lär, såvidt det angår jäf mot ledamot, om hvars väljande parterna varit ense, icke kunna hänföra sig till annat val än sådant, som afses i 19 § af förslaget. Då emellertid bestämmelserna i nu förevarande § angående jäf uppenbarligen sakna tillämplighet beträffande expropriationsnämnd, som tillsatts enligt 19 §, torde omförmälda stadgande böra rättas.

Regeringsrådet Ernberg:

Enär ådömd förlust af medborgerligt förtroende enligt förslaget skall anses såsom hinder för deltagande i expropriationsnämnd, synes följderiktigheten fordra, att därest jämväl åtal för brott, som kan medföra dylik förlust, skall kunna föranleda uteslutande ur nämnd, åtalet hänföres, icke på sätt i förslaget skett till jäf, utan till hinder, hvarom nyss sagts.

29 §.

Lagrådet:

Till förebyggande af missuppfattning i fråga om pröfningen af jäf mot ordförande, som utsetts enligt första stycket af förevarande §, torde här icke, såsom i förslaget skett, böra inflyta något stadgande därom att sådan ordförande skall vara ojäfvig.

31 §.

Lagrådet:

Det synes knappast vara förenligt med innebörden af 39 § i förslaget, att i ett och samma mål fattas flera definitiva beslut om expropriationsersättnings belopp. Med hänsyn härtill lärer stadgandet i förevarande § icke kunna afse andra än af nämnden under fortgången af dess arbete fattade preliminära beslut i sådant hänseende. Har emellertid ordföranden eller ledamot i nämnden därur afgått efter att hafva deltagit i ett eller flera dylika beslut, kan den, hvilken i den afgångnes ställe inträdt i nämnden, uppenbarligen icke vara förpliktad att genom sin underskrift gifva giltighet åt något som helst beslut, däri han ej deltagit. Uttrycklig lagbestämmelse i sådan syftning är öfverflödig. På grund häraf hemställes, att förevarande § måtte ur förslaget uteslutas.

32 §.

Lagrådet:

Den här förekommande hänvisningen till 28 § torde böra utgå såsom hvilande på den oriktiga förutsättningen att ordföranden eller ledamot i nämnden, då fråga om jäf mot honom väckts, icke skulle äga deltaga i pröfningen häraf.

35 §.

Lagrådet:

Förslaget innebär, att för den händelse vid expropriation af allenast en del af en fastighet återstoden af fastigheten lider skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, den ersättning, som kommer att utgå för skadan eller intrånget, skall i likhet med löseskillingen för den exproprierade fastighetsdelen användas till gäldande af fordran, för hvilken fastigheten svarar. Då uppenbarligen ersättning af förstnämnda slag icke må till förfång för innehafvare af dylik fordran sättas till lägre belopp än som motsvarar den genom skadan eller

intrånget uppkommande minskningen i värdet af den återstående fastighetsdelen, äfven om fastighetsägaren begärt mindre, synes nödigt att jämväl härom meddelas uttrycklig bestämmelse i förevarande §.

36 §.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt*:

Då ersättning för skada eller intrång icke kan ifrågakomma beträffande själfva den exproprierade fastigheten utan allenast vid expropriation af en del af en fastighet med afseende å återstoden, är någon jämkning af ordalagen i sista stycket af denna § erforderlig. Motsvarande jämkning bör vidtagas i 57 §.

38 §.

Justitierådet *Skarstedt* och regeringsrådet *Ernberg*:

Stadgandet i sista stycket af denna § får anses innebära, att jämväl beträffande sådana ämnen, som ej röra uppskattningen, omröstning inom nämnden och skälen för nämndens beslut icke få på något sätt offentliggöras. Det är dock svårt att förstå, hvarför ett förbud i denna utsträckning skall uppställas; och för sådant fall då ett nämndens beslut får öfverklagas hos rätten — såsom förhållandet är med beslut, hvarigenom jäf mot ordföranden eller ledamot i nämnden af denna ogillats — synes såväl principiellt som af praktiska skäl det vara i sin ordning att den inom nämnden rådande uppfattningen i den föreliggande frågan kommer i hela sin vidd till rättens kännedom. På grund häraf hemställas, att ifrågavarande stycke underkastas omarbetning i angifven riktning.

40 §.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Med hänsyn därtill att enligt förslaget part är oförhindrad att i vissa frågor, som varit föremål för nämndens behandling, inför rätten ytterligare utveckla sin talan, synas äfven andra kända sakägare än den exproprierande böra erhålla särskild kallelse till det rättegångssammanträde, då expropriationsmål, som förklarats hvilande, ånyo företages; och hemställas förty om den jämkning i förevarande §, som däraf föranledes.

42 §.

Lagrådet:

Förslaget hvilar, likasom gällande rätt, på den naturliga grundsatsen att uppskattningen af hvad som exproprieras är förlagd uteslutande till nämnden och således undandragen rättens bedömande. Från denna grundsats är emellertid i första stycket af förevarande § gjord modifikation såtillvida, att i vissa fall rätten skall göra jämkning i den af nämnden verkställda uppskattningen. Dessa fall föreligga, när nämnden finnes hafva bestämt ersättningen till lägre belopp än den exproprierande i expropriationsmålet erbjudit och när nämnden bestämt ersättningen till högre belopp än hvad af ersättningstaganden i målet yrkats. Vid en jämförelse mellan nämnda lagrum och 35 § i förslaget framgår dock, att jämkning från ett högre till ett lägre belopp är utesluten för det fall att nämndens öfverskridande af hvad fastighetsägaren begärt beror därpå att nämnden, sin plikt liknätigt, med hänsyn till fordringsägarnas intresse bestämt ersättningen till det högre beloppet. Skulle rätten finna, att nämnden väl icke bort stanna vid det af fastighetsägaren begärda beloppet men i allt fall icke behöft för fordringsägarnas skull gå så högt som skett, lär rätten hafva att besluta allenast så stor nedsättning, som kan äga rum utan att fordringsägarna blifva lidande. Härförutom har enligt andra stycket af förevarande § rätten fått sig tillagd väl icke befogenhet och skyldighet att jämka men rätt och plikt att återförvisa målet till nämnden för den händelse att denna skulle i anledning af fastighetsägarens yrkande stannat vid ett fastighetens värde understigande belopp, oakadt för tillgodoseende af fordringsägarnas rätt kräfts, att ersättningen bestämts till ett belopp, som öfverstiger det af fastighetsägaren begärda med hela eller åtminstone en del af skillnaden mellan det begärda beloppet och fastighetens värde.

Den ställning, som sålunda i onförmälda hänseende inrymts åt rätten, synes emellertid medföra vissa svårigheter vid tillämpningen. Väl behöfver ingen olägenhet uppkomma, om nämnden vid sin uppskattning skulle gått under hvad den exproprierande erbjudit; här kan aldrig hinder mot jämkning tänkas uppstå. Men i det motsatta fallet — då nämndens uppskattning går utöfver hvad fastighetsägaren begärt — ställer det sig annorlunda. Vare sig fastigheten enligt rättens urkunder är ograverad eller icke, kan det inträffa, att nämnden haft till sitt förfogande upplysningar, som berättigat den till att öfverskrida hvad fastighetsägaren begärt. Detta är förhållandet, ifall för nämnden påvisats, att fastigheten gått i försäljning på sådan tid, att säljaren jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken har ogulden köpeskillings rätt,

hvilken emellertid ännu icke när expropriationsmålet afgöres af rätten behöft genom inteckning bevaras och hvars förefintlighet ej heller framgår af något inskrifningsärende vid rätten. Och det är att märka, att nämndens protokoll ju, enligt uttryckligt stadgande i förslaget, icke får innehålla något angående skalen till nämndens beslut och följaktligen icke heller den grund uppgifvas, på hvilken nämnden kommit till det högre beloppet. Någon säker ledning för att i nu förevarande fall åvägabrunga en riktig jämkning förefinnes icke för rätten. Än vanskligare ställer det sig i fråga om tillämpning af stadgandet att rätten skall hålla hand öfver att icke kränkning af fordringsägarnas intresse sker därigenom att nämnden stannat vid det af fastighetsägaren begärda beloppet eller i allt fall icke kommit upp till rätta värdet. Härvid är först och främst att märka, att ett återförvisningsbeslut i förevarande fall uppenbarligen måste ytterst grunda sig på ett bedömande från rättens sida af hvad som skall anses vara fastighetens rätta värde; men detta är dock något, som enligt förslagets egen ståndpunkt bör falla utanför rättens kompetens. Och äfven om en dylik afvikelse från nämnda ståndpunkt skulle låta sig försvaras, vill det dock synas, som om det skulle blifva rätt svårt att i praktiken genomföra densamma. Nämndens uppfattning angående fastighetens rätta värde kan i själfva verket vara riktigare än rättens. Att fastigheten är intecknad till visst belopp innebär i och för sig ingen säker ledning, ej heller att fastigheten är åsatt visst taxeringsvärde. Vidare är att märka, att det af nämnden bestämda ersättningsbeloppet, äfven där domstolen anser det understiga fastighetens rätta värde, kan vara fullt lagenligt med hänsyn därtill att, enligt hvad hos nämnden blifvit tillfredsställande upplyst, de fordringar, för hvilka inteckningarna gälla såsom pant, icke uppgå till inteckningarnas belopp och sålunda i själfva verket den af nämnden under fastighetsvärdet satta ersättningen räcker till för fordringsägarna.

Vid nu angifna förhållanden synes det riktigast att ur 42 § beträffande nu ifrågavarande ämne utesluta allt, som icke hänför sig till det fall att nämnden skulle hafva satt ersättningsbeloppet lägre än den exproprierande erbjudit, samt att — efter förebilden af hvad som finnes stadgadt i 20 § af 1866 års förordning — i förslaget införa bestämmelser i syfte att fastighetsägaren icke under några förhållanden må kunna till kränkning af den exproprierandes rätt komma att uppbära mera än han i målet begärt.

45 och 46 §§.

Lagrådet:

Genom bestämmelserna i dessa §§ hafva öfverflyttandet å den exproprierande af äganderätten till jord eller af annan rättighet, som är föremål för expropriationen, samt befogenheten att tillträda det exproprierade knutits till fullgörandet af skyldigheten att utgifva den expropriationsersättning, som blifvit den exproprierande ålagd. I detta afseende innebära ock, efter hvad det vill synas, nämnda bestämmelser en naturlig konsekvens däraf att förslaget icke, i likhet med gällande expropriationsförfordning, såsom villkor för att stämning i målet må utfärdas uppställer fordran på att dessförinnan tiden, då expropriationsföremålet skall afstås eller upplåtas, blifvit bestämd. Likaså lär icke vara något att erinra mot samma bestämmelser, i hvad de uppställa fordran på att expropriationen icke skall anses fullbordad och öfvergång af äganderätten till det exproprierade ej skall äga rum innan utslaget i expropriationsmålet vunnit laga kraft.

Däremot torde hvad förslaget innehåller därom att nedsättning af expropriationsersättning icke må verkställas och den exproprierandes rätt att komma i besittning af expropriationsföremålet följaktligen icke skall kunna inträda förr än rättens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft icke böra vinna godkännande. Ett sådant, kanske under årtal förlängdt uppskjutande af tillträdesrätten skulle mången gång kunna tillfoga expropriationsändamålet betänkligt afbräck, ja kanske göra detsamma alldeles förfeladt; och det må ej heller förbises, att med tillämpning af ifrågavarande stadgande det i händelse af expropriationsmålets fullföljande till högre rätt blir ställdt helt och hållet utom parternas förfogande, å hvilken tid på året tillträdet skall äga rum, något som dock kan vara af ej oväsentlig betydelse. Några verkligen bärande skäl torde ock knappast kunna åberopas till stöd för stadgandet. Att för en klagan, som endast afser rättegångskostnader i målet, neka den exproprierande att taga i besittning det exproprierade är så mycket oegentligare, som utgifvandet af ådömda rättegångskostnader icke i förslaget är satt, och ej heller bör stadgas, såsom villkor för tillträde i det fall att utslaget vunnit laga kraft; och beträffande den klagan part i öfrigt må föra öfver rättens utslag — fränsedt tillsvidare klagan rörande expropriation enligt förslagets 10 § — lär densamma allenast i undantagsfall kunna leda till ändring i uppskattningen. Åt den exproprierande torde fördenskull böra gifvas rätt att mot nedsättande af expropriationsersättningen taga det exproprierade i besittning omedelbart efter det rätten meddelat utslag i expropriationsmålet; dock att med

ett dylikt stadgande böra till skydd för den, mot hvilken expropriationsanspråket riktats, förbindas föreskrifter därom att, för den händelse förd klagan öfver rättens beslut leder till verkställande af ny uppskattning, nämnden ej må bestämma ersättningen lägre än till belopp, som blifvit hos Konungens befallningshafvande nedsatt, samt därom att den exproprierande skall vara pliktig att vid sitt tillträde ställa pant eller borgen för den ytterligare ersättning han kan blifva skyldig att gälda.

Vidkommande därefter det fall att klagan föres öfver rättens beslut i väckt fråga rörande expropriation enligt 10 §, synes sådan klagan i fråga om yrkande, som enligt första stycket framställes angående skyldighet för den exproprierande att lösa viss mark, icke böra utgöra hinder för honom att tillträda mark eller rättighet, som utgjort föremål för hans expropriationsanspråk. Hänföra sig åter klagomålen till ett af den exproprierande framställt yrkande enligt andra stycket, torde de i förslaget uppställda reglerna att expropriationsersättning ej skall erläggas och det exproprierade ej får tillträdas förr än efter det domstolens utslag vunnit laga kraft väl lämpa sig.

Äfven om anförda besvär öfver rättens utslag ej föranleda höjning af ersättningens belopp och någon ytterligare nedsättningsskyldighet följaktligen ej åligger den exproprierande, erfordras uppenbarligen i allt fall, sedan frågan slutligen pröfvats, anmälan därom för att expropriationen skall kunna anses fullbordad. Det torde med hänsyn till de för den exproprierande viktiga rättsverkningar, som äro förknippade med fullbordandet, skäligen kunna antagas, att sådan anmälan ock skall göras af den exproprierande; men det kan likväl ifrågasättas, om icke uttryckligt stadgande rörande denna anmälningsskyldighet bör inflyta i förslaget.

Slutligen erinras, att på grund af kungl. förklaringen den 23 mars 1807, punkt 42, den i 45 § första stycket intagna tidsbestämmelsen bör ändras till nittio dagar. Detsamma bör iakttagas i fråga om 47 § andra stycket.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt* samt regeringsrådet *Ernberg*:

Tydligt är, att, i händelse hvad ofvan förordats iakttages, ersättningsbelopp, som den exproprierande nedsatt hos Konungens befallningshafvande innan expropriationen fullbordats, bör af denna myndighet utbetalas och fördelas på sätt i 49 § af förslaget föreskrifves med afseende å fullbordad expropriation. Men då uppkommer också frågan, hvilken verkan dylik nedsättning skall hafva å beståndet af fordringsinteckningar, som äro meddelade i den fastighet expropriationen rör. Att i afseende å

sådana inteckningar låta nedsättningen medföra samma verkan, som jämlikt 1 mom. i 24 § inteckningsförordningen, enligt lydelsen i lagen den 11 oktober 1912, tillkommer nedsättning vid fullbordad expropriation, eller att alla fordringsinteckningar, oberoende af huruvida det nedsatta beloppet räckt till deras gäldande eller icke, skola i och med nedsättningen vara utan verkan i det exproprierade området, är icke gärna möjligt; då det icke är uteslutet, att högre expropriationsersättning slutligen kan komma att bestämmas, måste en af det redan nedsatta beloppet icke täckt inteckningshafvares rätt till den ytterligare ersättning, som sålunda kan komma att utgå, bevaras oförkränt. Och äfven om hinder ej kan anses möta att låta nu angifna verkan inträda med afseende å inteckning, som till fullo guldits af det nedsatta beloppet, saknas tillräcklig anledning att redan på förevarande stadium låta nedsättning medföra dylik verkan. Däremot synes, för den händelse nedsättningen afser allenast en del af intecknad fastighet, det vara i sin ordning, att inteckning, å hvars hufvudstol utfaller betalning vid likvid, hvarom nu är fråga, utan afvaktande af expropriationens fullbordande kommer att till motsvarande belopp vara utan verkan i återstoden af fastigheten. Eljest skulle, därest exekutiv försäljning af återstoden ägde rum innan expropriationen fullbordats, efterföljande inteckningshafvare kunna komma att i strid mot grunderna för inteckningslagstiftningen blifva obehörigen tillbakasatta.

Hvad nu anförts föranleder, att visserligen 1 mom. i ofvannämnda § i inteckningsförordningen äfvensom 51 § första stycket i förslaget böra uti nu ifrågavarande hänseende lämnas orubbade men att till 2 mom. i sagda § i inteckningsförordningen bör fogas ett tillägg af innehåll att jämväl fördelning, hvarom nu är fråga, skall medföra den i sistnämnda moment angifna verkan samt att genom någon jämkning i ordalagen af 51 § andra stycket i förslaget de där meddelade bestämmelserna, åsyftande att bringa fördelningen till rättens kännedom för vederbörliga anteckningar, böra göras tillämpliga äfven å fördelning, som nyss sagts.

47 §.

Lagrådet:

Enligt stadgandet i andra stycket af förevarande § skall fastighetsägaren, där han vill påfordra expropriationens fullbordande, inom föreskrifven tid hos vederbörande öfverexekutor söka åläggande för den exproprierande att utgifva expropriationsersättningen. Huru förfaras skall, sedan öfverexekutor meddelat sitt utslag öfver ansökningsen, är ej utsagdt; men det lär vara afsedt, att öfverexekutor skall föranstalta om verkställande af utslaget och, sedan ersättningsbeloppet inkommit, för den händelse öfverexekutor såsom

Konungens befallningshafvande är därtill behörig, utbetala beloppet åt den därtill berättigade men eljest öfverlämna detsamma åt vederbörande Konungens befallningshafvande för åtgärd, som ankommer på denna myndighet. Likaså torde det vara förslaget's mening att, sedan expropriationsersättningen kommit Konungens befallningshafvande till handa, expropriationen skall anses vara fullbordad och nye ägaren berättigad att genast tillträda fastigheten.

Frånsedt den omständigheten att hvad sålunda angifvits vara förslaget's innebörd endast med svårighet kan utläsas ur lagtexten, synes den ifrågasatta anordningen åtminstone ur formell synpunkt knappast innebära en tillfredsställande lösning af ifrågavarande spörsmål. Att börja med förefaller det oegentligt att fastighetens ägare skall ansöka om utfående af expropriationsersättningen i dess helhet, äfven om däri ingår belopp, som tillkommer innehafvare af särskild rätt till fastigheten. För öfrigt skall den ägaren tillagda ersättningen icke utbetalas direkt till honom; och om fastigheten häftar för fordran, kan det inträffa, att han icke får uppbära någon del af ersättningen. Vidare synes det innebära en onödig omgång, att öfverexekutor skall, efter det rättens utslag om fastställelse af expropriationsnämndens uppskattning vunnit laga kraft, pröfva frågan om den exproprierandes skyldighet att utgifva det sålunda bestämda ersättningsbeloppet, en pröfning, som alltid måste utnynna i ett bifall till den gjorda framställningen.

En lämpligare utväg torde vara, att om fastighetsägaren vill påfordra expropriationens fullbordande, han skall därom inom den föreskrifna tiden göra anmälan hos Konungens befallningshafvande med bifogande af rättens utslag jämte bevis att och när det vunnit laga kraft, hvarefter det skall åligga Konungens befallningshafvande att låta uttaga ersättningsbeloppet hos den exproprierande, därvid utsökningslagens bestämmelser om verkställighet af lagakraftäggande dom i tvistemål i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse.

Enligt förslaget har, äfven för den händelse att vid en expropriation finnas andra ersättningsberättigade än fastighetsägaren, åt denne ensam inrymmts befogenhet att påkalla tillämpning af föreskriften i andra stycket af denna §. Ingen som helst anledning till en dylik inskränkning torde emellertid föreligga för det fall att den exproprierande tillträd fastigheten och följaktligen underlåtenhet att inom stadgad tid nedsätta expropriationsersättningen icke medför expropriationsrättens förverkande. I detta fall synes åt en hvar sakägare böra inrymmas befogenhet att hos Konungens befallningshafvande påkalla ersättningsens uttagande, och detta utan att därvid vara bunden till någon viss tid.

Äfven i ett annat hänseende lämnar förslaget rum för anmärkning. Med förslagets affattning synes det nämligen icke möta hinder för den expropriation och fastighetens ägare att äfven efter utgången af den i andra stycket föreskrifna tid, öfriga sakägare oåtsporda, träffa öfverenskommelse om expropriationens fullbordande och därigenom tvinga dessa att huru lång tid än förflutit efter expropriationsmålets slutliga handläggning frånträda utöfningen af sin rätt. Fördenskull hemställes, att om nu rätten att i det förutsatta fallet träffa öfverenskommelse skall bibehållas, den göres beroende af samtliga sakägars bifall. Att dylik öfverenskommelse icke bör få träffas efter det anteckning om expropriationsrättens förverkande skett enligt tredje stycket är uppenbart. Uttryckligt stadgande härutinnan torde emellertid vara af nöden, i sammanhang hvarmed tredje stycket synes böra undergå sådan omarbetning, att fastighetens ägare har att hos Konungens befallningshavande styrka, att expropriationsrätten förverkats, och denna myndighet att därom hos rätten göra anmälan.

Justitierådet Skarstedt:

Därest, på sätt stadgas i första stycket af förevarande §, expropriationsrätten förverkats, skall enligt förslaget jordägaren hafva att välja mellan att påfordra expropriationens fullbordande och att låta frågan om expropriation vara förfallen. För att vid en dylik situation full rättvisa skall vederfaras honom synes han, i händelse det senare alternativet väljes, böra äga rätt att för skada, som han lidit på grund af expropriationsanspråket och hvilken, om han med föranledande af anspråket vidtagit särskilda dispositioner, kan blifva stor nog, af den exproprierande undfå en ersättning, som ekonomiskt sätter honom i det läge, hvari han skulle kommit, därest expropriationen gått i fullbordan. Genom upptagande i förslaget af bestämmelse härom skulle vinnas önskvärd öfverensstämmelse med hvad som i fråga om häfvande af köp af lös egendom finnes stadgad i lagen den 20 juni 1905 och beträffande köp af fast egendom influtit i lagberedningens förslag till lag om köp, byte och gäfva af sådan egendom. Att, därest dylik bestämmelse införes, jämväl åt innehafvare af särskild rätt till fastigheten bör tillerkännas enahanda skadeståndsrätt, är påtagligt.

49 §.

Lagrådet:

Såsom vid 35 § af lagrådet erinrats, är i förslaget afsedt, att då endast en del af en fastighet exproprieras, fordran, för hvilken fastigheten svarar, skall utgå ej blott ur löseskillingen för den exproprierade fastig-

hetsdelen utan äfven ur ersättning för skada och intrång, som återstoden lider genom expropriationen eller den exproprierade delens användande. Denna synnerligen viktiga regel har knappast kommit till fullt tydligt uttryck i lagtexten, och hemställes därför om någon omarbetning af andra stycket i förevarande §.

För tydlighetens skull torde i samma stycke vid orden »jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken» böra inskjutas uttrycket »i ägarens hand» eller något liknande. Enahanda tillägg synes böra göras i 52 § första stycket.

51 §.

Lagrådet:

Enligt bestämmelse i 12 § af förslaget skall angående expropriationsmål, ehvad det afser fastighet eller allenast särskild rätt till fastighet, anteckning göras i rättens inskrifningsurkunder. Från denna regel har emellertid gjorts undantag för det fall att målet angår allenast upphäfvande af särskild rätt, som ej är intecknad i fastigheten. Gifvet är, att fullbordandet af en expropriation icke bör föranleda anteckning i inskrifningsurkunderna i vidare mån än sådan anteckning föreskrifvits beträffande expropriationsmålets anhängiggörande. Detta förhållande är dock icke iakttaget vid affattningen af första stycket i förevarande §; och hemställes därför, att samma stycke i sagda hänseende bringas till öfverensstämmelse med det motsvarande stadgandet i 12 §.

Betydelsen af den anmälan om expropriationens fullbordande, som enligt första stycket skall göras af Konungens befallningshafvande, sträcker sig under vissa förhållanden utöfver det i samma stycke angifna syftet, verkställande af anteckning i inteckningsprotokoll och bok angående fullbordandet. Därest i fastighet, som helt eller delvis exproprieras, meddelats inteckning för fordran, skall, jämlikt stadgande i 1 mom. af 24 § i förordningen angående inteckning i fast egendom, såsom detta lagrum lyder enligt lagen den 11 oktober 1912, hvad som exproprierats icke vidare häfta för inteckningen; och härom skall, enligt bestämmelse i samma lagrum, göras anteckning i inteckningsprotokollet, sedan anmälan om expropriationens fullbordande inkommit till vederbörande. Enligt nya lydelsen af 45, 54 och 55 §§ i sagda förordning skall hvad sålunda är stadgad med afseende å fordringsinteckning äga motsvarande tillämpning i fråga om inteckning för nyttjanderätt, rätt till afkomst eller annan förmån af fast egendom samt servitut. I förslaget förutsättes emellertid, i olikhet med gällande rätt, uttryckligen det fall att vid expropriation af fastighet eller fastighetsdel en till expropriationsområdet upp-

låten nyttjanderätt eller därmed likställd rätt kommer på grund af utfästelse af den exproprierande att lämnas orubbad. Att, där så sker, in-teckning, som meddelats för rättigheten, skall trots utfästelsen upphöra att gälla, lär icke kunna anses vara af något verkligt behof påkalladt, såvida icke — hvilket naturligtvis kan vara fallet — den exproprierandes utfästelse skulle vara förbunden med det särskilda villkor att in-teckningen skall bortfalla. Har dylikt villkor icke uppställts, synes det rätta vara att in-teckningens bestånd följer med den särskilda rättens bestånd. Men då den lydelse, sista stycket af 45 § in-teckningsförordningen erhållit, synes lägga hinder i vägen för att, därest förslaget varder upphöjdt till lag, domstolen skulle kunna fästa något afseende vid den omständigheten att rättigheten på grund af särskild utfästelse skall äga bestånd, lär samma lagrum böra undergå erforderlig jämkning.

Bestämmelsen i andra stycket af förevarande § motsvarar stadgandet i andra punkten af första stycket i 1866 års förordnings 26 §, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 11 oktober 1912, och skiljer sig från sistnämnda stadgande i sak allenast därutinnan att den i förslaget föreskrifna anmälningen hänför sig jämväl till det i förslaget upptagna men i 1866 års förordning icke omförmälda fall att särskild rätt till fastighet genom expropriation förvärfvats. Den i förslaget stadgade anmälnings-skyldigheten hvilar därpå att det större eller mindre belopp, som vid fördelning af expropriationsersättningen utfaller å hufvudstolen af in-tecknad fordran, skall för tillgodoseende af efterföljande in-teckningshafvares rätt upphöra att gravera, vid delexpropriation den återstående fastighetsdelen och vid sådan expropriation af särskild rätt, som nyss sagts, den fastighet, hvartill genom expropriationen den särskilda rättigheten upplåtits. Men då i det stadgande i in-teckningsförordningen, till hvilket nu förevarande bestämmelse anknyter sig, eller sista stycket af 24 § 2 mom. in-tecknings-förordningen, icke omtalas annat fall än det, då allenast en del af in-tecknad egendom afträdes, lär sistberörda lagrum böra undergå nödig komplettering.

Enligt förslaget skall vid expropriation af allenast en del af en fastighet bestämmas hvar för sig den ersättning, som skall utgå för själfva den exproprierade delen, och ersättning för skada och intrång å återstoden. Allenast ersättning af förstnämnda slag utgör enligt förslagets terminologi löseskilling. Vid sådant förhållande och då, såsom förut erinrats, jämväl ersättning af det sistnämnda slaget skall användas till gäldande af in-tecknad fordran med den påföljd att in-teckning, å hvars hufvudstol sålunda utfaller betalning, skall till motsvarande belopp vara utan verkan, torde, för vinnande af full tydlighet, det i ofvanberörda lagrum i in-tecknings-

förordningen använda uttrycket »löseskillingens fördelning» böra utbytas mot ett mera allmänt uttryck; och synes, därest detta iakttages, enahanda förändring böra vidtagas i 1 mom. af sagda lagrum.

52 §.

Justitieråden *Sundberg*, *Borgström* och *Skarstedt*:

Enligt hvad afsedt torde vara, skall hinder mot fastställelse af öfverenskommelse kunna förefinnas äfven i andra omständigheter än de i förevarande § angifna. Sålunda lärer förslaget mening knappast kunna vara att tillåta fastställandet af en öfverenskommelse, som i strid mot stadgandet i 6 § bestämmer expropriationsersättningen till viss årlig afgift. Förslaget ståndpunkt härutinnan bör klargöras.

Justitierådet *Sundberg*:

Samma förutsättningar, som anses böra förefinnas för att öfverenskommelse om expropriationsersättning skall kunna vinna fastställelse, synes mig jämväl böra uppställas såsom villkor för fastställelse af uppskattning, som verkställts af en enligt 19 § i förslaget tillsatt expropriationsnämnd.

Innebörden af sista stycket i förevarande § torde böra genom någon omredigering förtydligas.

53 §.

Lagrådet:

Det torde böra uttryckligen utsägas att genom anmälan, som här sagts, expropriationen är att anse såsom fullbordad.

54 §.

Justitierådet *Sundberg* och regeringsrådet *Ernberg*:

12 § i förslaget föreskrifver att, då stämning i ett expropriationsmål utfärdats, anteckning därom i inteckningsprotokoll samt intecknings- eller fastighetsbok skall för de fall, för hvilka sådan anteckning är föreskrifven, ske snarast möjligt, utan afväktande af att det instämnda målet blifvit föremål för rättens handläggning. Dylik anteckning beträffande återkallande af expropriationsanspråk synes däremot ej böra få äga rum förr än rätten i anledning af den gjorda återkallelse afskrifvit målet. Å andra sidan

måste anteckning, hvarom nu är fråga, göras äfven i det fall, att rätten skiljer expropriationsmålet från sig af annan anledning än uttryckligt återkallande af expropriationsanspråket.

56 §.

Lagrådet:

Då i denna § talas om fastighets förändring genom naturhändelse eller annorledes, afses uppenbarligen endast fastighet i egentlig betydelse. Med hänsyn härtill ligger det nära till hands antaga, att den nya uppskattning, som kan erhållas, må afse endast själfva fastigheten, något som åter icke gärna kan vara åsyftadt. Till förekommande af all tvekan torde emellertid stadgandet i fråga böra undergå någon omarbetning, så att det klart framgår, att sådan särskild rätt, som skall af den exproprierande ersättas och till sitt innehåll undergått förändring genom fastighetens förändring, jämnväl skall ånyo uppskattas. Motsvarande jämkning bör vidtagas i 57 §.

58 §.

Justitierådet Skarstedt:

Redan genom innehållet i 57 § läser vara klargjordt, att i fråga om skada eller intrång, som uppstår efter expropriationsmålets slutliga afgörande och ej kunnat förutses vid expropriationsnämndens förrättning, ersättningsanspråket icke under några förhållanden kan göras gällande i den genom expropriationslagstiftningen stadgade ordning. Såvidt 58 § afser att fastslå detta förhållande, är samma § uppenbarligen öfverflödig. Till den del åter paragrafen skulle, såsom af kommitténs motivering synes framgå, vara afsedd att utgöra en erinran om möjligheten att i vanlig domstolsväg väcka dylikt ersättningsanspråk, synes mig paragrafen innefatta ett ämne, som ligger utanför ramen af förevarande lagstiftning. Jag hemställer därför, att paragrafen måtte utgå ur förslaget.

Justitierådet Sundberg:

Med hänvisning till hvad jag erinrat vid 6 § instämmer jag uti hvad justitierådet Skarstedt vid förevarande § anført.

59 §.

Lagrådet:

Att, såsom i förevarande lagrum förutsättes skola ske, fastställa allmängiltiga grunder, efter hvilka ordförande och ledamöter i expro-

priationsnämnd skola åtnjuta ersättning för uppskattningen, torde stöta på stora praktiska svårigheter. Ena gången kan det gälla ett vidlyftigt och inveckladt expropriationsärende, hvarför kräfvades ett tidsödande förberedande studium af handlingarna, åtminstone från ordförandens sida, den andra gången åter ett ärende, hvars hela behandling af nämnden är undanjord på en eller annan timme. Vid expropriation för en järnväg inträffar i allmänhet, att flera särskilda expropriationsmål handläggas samma dag af expropriationsnämnder med delvis växlande sammansättning.

Med hänsyn till det anförda hemställes, att bestämmelsen i fråga undergår sådan ändring, att i enlighet med nu gällande ordning det anförtros åt rätten att bestämma beloppet af den ersättning för uppskattningen, som skall utgå till ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd, för den händelse öfverenskommelse därom ej träffas.

60 §.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Enligt motiveringen till kommittébetänkandet är afsedt, att den exproprierande icke skall vara skyldig gälda kostnad, som närmast föranledts af motparten och finnes icke hafva varit för sakens utredning af nöden. Detta synes dock icke med erforderlig tydlighet framgå af paragrafens affattning; och hemställes därför om något förtydligande af densamma.

62 §.

Justitierådet *Skarstedt*:

Det lär vara nödigt att på annat sätt än som skett gifva uttryck åt den i förslaget innefattade meningen att rätten till förundersökning skall medföra en så vidsträckt befogenhet som vidtagande af förändring i fastighetens substans, t. ex. rätt att fälla växande träd.

68 §.

Lagrådet:

Det i andra stycket af förevarande § upptagna stadgande torde icke vara till något egentligt gagn för den, af hvilken vägarbetet skall utföras; och då anledning till afvikelse från förslagets allmänna ståndpunkt att expropriationsrätt skall beviljas endast efter därom gjord ansökning icke eljest torde föreligga, hemställes, att stadgandet måtte uteslutas ur förslaget.

71 §.

Lagrådet:

I allmänhet lärer hinder ej möta för den exproprierande att genom öfverenskommelse på skäligen villkor erhålla upplåtelse för ändamål, som afses i förevarande §; och tillräcklig anledning att för de undantagsfall, då uppgörelse ej kan träffas, afvika från den eljest gällande regeln att endast Konungen äger medgifva expropriationsrätt torde icke föreligga. Då bestämmelserna i förevarande § äro afsedda att vinna tillämpning jämväl vid expropriation för järnväg eller farled, må härutinnan erinras, att genom stadganden i 73 och 79 §§ möjlighet beredts att, där behovet af upplåtelse för här afsedt ändamål icke låter på förhand med säkerhet beräkna sig, för dess tillgodoseende i föreskrifven ordning erhålla tillstånd till expropriation i den omfattning sådan finnes böra äga rum.

På grund af det anförda hemställes, att ifrågavarande § måtte utslutas ur förslaget och i sammanhang därmed de i 78 och 80 §§ intagna hänvisningar till 71 § utgå.

72 §.

Lagrådet:

Då enligt förslaget allenast för sådan enskild järnväg, som är afsedd för allmän trafik, expropriationsrätt skall kunna meddelas, samt i förslaget icke synes böra, vare sig direkt eller indirekt, uttalas något angående koncession å byggande af järnväg, torde åt första stycket af förevarande § böra gifvas den förenklade affattning, att detsamma kommer att utsäga allenast att, innan expropriationsrätt sökes för byggande af järnväg, renstakning af banlinjen skall äga rum.

73 §.

Regeringsrådet Ernberg:

Med det i sista stycket af förevarande § meddelade stadgande afses, enligt hvad af motiveringen framgår, att Konungen skall i det i nämnda stycke omförmälda fall förordna, icke blott till hvilket område eller till hvilket afstånd från den renstakade banlinjen expropriationen må sträcka sig utan ock på hvilka villkor i afseende å kontrollen dylik utsträckning må ske. Denna förslagets mening framgår icke med tydlighet af den föreslagna lagtexten; och hemställes därför om ett förtydligande tillägg i antydt hänseende.

Hvad nu sagts gäller äfven om 79 § andra stycket i förslaget.

74 och 75 §§.

Lagrådet:

Att besittningstagande, som afses i förevarande §§, icke i något fall må äga rum utan att markens ägare minst fjorton dagar förut genom den exproprierandes försorg fått underrättelse därom torde vara i förslaget afsedt men har icke kommit till korrekt och tydligt uttryck, hvadan en omredigering af stadgandena lär vara erforderlig.

Justitierådet *Skarstedt* och regeringsrådet *Ernberg:*

De i 75 § upptagna bestämmelserna åsyfta uppenbarligen endast att bereda skydd åt ägaren af fastighet, som är föremål för expropriation. Hvad beträffar innehafvare af särskild rätt till fastighet, lär sjelfständig expropriation af dylik rätt under sådana förhållanden, som angifvas i andra stycket af 75 §, icke för järnvägsanläggningar komma i fråga i annat fall än då tomträtt — eller möjligen vattenfallsrätt — skall exproprieras; och innehafvare af sådan rätt kommer på grund af bestämmelsen i 4 kap. 9 § andra stycket i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, jämfördt med 11 § första stycket i sagda kapitel, att hafva samma ställning som i 75 § af förslaget inrymts åt fastighetsägare. För den händelse åter till fastighet, som skall exproprieras, är upplåten särskild rätt, hvilken i anledning af denna expropriation skall försvinna, kan rättigheten vara af sådan beskaffenhet, att dennas innehafvare bör genom bestämmelse i den föreslagna lagen erhålla enahanda skydd som stadgandena i 75 § bereda en ägare. Detta är förhållandet, när mark, som skall exproprieras, är upplåten på arrende eller hyra. Enligt förslaget kan arrendatorn eller hyresgästen icke göra gällande anspråk, som omförmäles i 75 §; och äfven om markägaren skulle vara villig att för nyttjanderättshafvarens skull träda emellan, synas stadgandena i 75 § andra stycket icke i något fall lämna utväg härtill. På grund häraf hemställes, att hvad i 75 § stadgas om ägare förklaras skola äga motsvarande tillämpning i fråga om arrendator eller hyresgäst. Att utsträcka skyddet till innehafvare af annan särskild rätt torde däremot icke vara af något behof påkalladt.

76 §.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt* samt regeringsrådet *Ernberg:*

I denna § stadgas, att när enligt 75 § nedsättning af expropriationsbelopp ägt rum, de i 49 § andra stycket af förslaget meddelade bestäm-

melserna angående fördelning af expropriationsersättning skola, oaktadt expropriationen icke är fullbordad, lända till efterrättelse. Beträffande verkan af nedsättning och fördelning, hvarom nu är fråga, gäller det samma som vid 45 och 46 §§ anförts i afseende å det fall att, såsom lagrådet ansett böra få ske, vid expropriation i allmänhet den exproprierande redan innan utslaget i expropriationsmålet vunnit laga kraft nedsätter expropriationsersättningen i syfte att genast komma i besittning af den ifrågavarande marken. Jämväl med hänsyn till fördelning af belopp, som afses i 75 §, böra därför 2 mom. i 24 § inteckningsförordningen samt 51 § andra stycket i förslaget underkastas ändring i enlighet med hvad vid 45 och 46 §§ förordats.

Förhållande, som afses i 50 § af förslaget, kan gifvetvis föranleda undantag från tillämpningen af den i första stycket af förevarande § meddelade föreskriften; och bör fördenskull erforderlig rättelse i detta stycke vidtagas.

77 §.

Lagrådet:

Det kan ifrågasättas, huruvida icke med förevarande § bör förbindas en bestämmelse angående åliggande för rätten att, för den händelse nämnden ej skulle iakttaga föreskriften i paragrafen, vidtaga jämkning i uppskattningen.

79 §.

Regeringsrådet Ernberg:

Det synes böra tagas under öfvervägande, huruvida icke enahanda bestämmelser, som enligt förevarande § äro afsedda att gälla om expropriation för farled, böra gälla jämväl i afseende å expropriation för flottled.

84 §.

Lagrådet:

Att påståande enligt första stycket i denna § ej kan väckas beträffande område, som afses i 82 §, synes väl framgå vid en jämförelse med innehållet i samma §, men torde till undvikande af missförstånd stadgande därom böra här upptagas.

Utslag i tvist, som i nämnda stycke omförmäles, lärer ej kunna anses annorledes än såsom ett under rättegång meddeladt beslut. På grund härat och med hänsyn till stadgandet i 16 kap. 8 § rättegångsbalken torde det böra uttryckligen stadgas, att särskild talan må föras mot utslaget.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 1 saml. 21 häft. (Nr 46.) 19

86 §.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt*:

Stadgandet i första punkten af förevarande § innebär, att ett samhälle är pliktigt att utan ersättning upplåta samhället tillhörig gatumark för ändamål, som är för samhällets egna uppgifter främmande. Ett sådant stadgande synes, såsom jämväl kommittén i sina motiv medgifver, ej rätt väl öfverensstämma med eljest gällande rättsgrundsatser; och de skäl, som af kommittén anförts till stöd för afvikelsen, kunna icke anses tillfyllestgörande, äfven om man, i likhet med kommittén, vill inskränka densamma till statens telegraf- och telefonledningar. Särskildt obilligt i tillämpningen ter sig stadgandet för de fall, då samhället med kanske dryga utgifter förvärfvat gatumark och iordningsställt densamma för sina behof. Förbises må ej heller i detta sammanhang, att möjlighet att bereda ersättning för det åtminstone temporära hinder i allmänna trafiken, som förorsakas af ledningens anbringande, knappast synes förefinnas. Någon synnerlig fördel för den exproprierande lär den ifrågasatta befrielsern ej heller innebära. Äfven om ersättning för upplåtelsen förklaras skola utgå, torde nämligen ersättningsbeloppet komma att sättas tämligen lågt med hänsyn såväl till innebörden af upplåtelsen som ock särskildt till innehållet i 87 § första stycket och 88 § af förslaget. Slutligen må erinras, att om ock område, som här afses, i regel torde vara i samhällets besittning, det dock icke är utan exempel att sådant område tillhör enskild; och för dylikt fall saknar uppenbarligen stadgandet hvarje berättigande.

På grund af det anförda hemställes, att ifrågavarande undantagsbestämmelse uteslutes ur förslaget. I hvarje fall synes anledning icke föreligga att, såsom i förslaget ägt rum, utsträcka bestämmelsens omfattning utöfver statens telegraf- och telefonledningar. Äfven om den enskilde med sin anläggning tillgodoser ett allmänt intresse, torde hans egentliga syftemål uteslutande vara den egna förtjänsten.

Därest i förslaget upptoges bestämmelse därom att ersättning för nyttjanderätt samt för stadigvarande skada och intrång skall utgå i årlig afgäld, skulle visserligen härigenom beredas möjlighet att utan hänsyn till de fall, som afses i 87 § första stycket och 88 §, beräkna ersättningsbeloppets storlek, men detta förhållande synes knappast innebära tillräcklig anledning att här afvika från förslagets allmänna ståndpunkt att expropriationsersättning skall utgå på en gång.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt* samt regeringsrådet *Ernberg*:

Enligt bestämmelsen i sista punkten af denna § skall ersättning för skada eller intrång, som uppstår efter expropriationen, i brist af öfverenskommelse bestämmas af nämnd. Det förefaller emellertid mindre tilltalande, att ett nytt eller kanske riktigare fortsatt expropriationsförfarande sålunda skall kunna inledas efter det expropriationen fullbordats. För öfrigt torde bestämmelsen i fråga knappast låta sig tillämpas med mindre den fullständigas med ganska utförliga föreskrifter om huru, för den händelse det egentliga expropriationsmålet afslutats, ärende, som här afses, skall anhängiggöras, hvarest och inom hvilken tid nedsättning skall ske, påföljden för försummelse i nämnda hänseende m. m. Med hänsyn till hvad sålunda anförts hemställes, att bestämmelsen utbytes mot föreskrift att ersättningen, om öfverenskommelse ej kan träffas, skall bestämmas af domstol. Därigenom skulle ock uppkomma enhetlighet i behandlingen af tvistefrågor enligt förevarande lagrum och enligt 87 § första stycket, något som icke är utan sin betydelse, för den händelse tvistefrågorna samtidigt föreligga till afgörande. Så är t. ex. förhållandet, om å ena sidan samhället påstår skyldighet för ledningens ägare att flytta densamma och å den andra denne yrkar, att samhället för sin anläggning skall välja annan plats mot ersättning enligt förevarande lagrum för kostnadsökningen.

Justitierådet *Sundberg*:

Äfven jag anser tillräckliga skäl ej föreligga att i förevarande fall stadga sådant undantag från de allmänna reglerna, som första punkten af 86 § innebär. Och det synes mig ej heller vara skäl att göra ens det undantag, som samma § i öfrigt innehåller. Vid hvarje expropriation måste man för beräkningen af skada, särskildt sådan som förväntas uppstå genom det exproprierades användande, räkna med sannolikheter; och jag kan ej finna, att i detta hänseende svårigheterna vid en expropriation å plats, som omförmäles i 82 §, äro så väsentligen större än vid expropriation för svagströmsledningar å annan plats eller vid åtskilliga andra fall af expropriation, t. ex. för vattenledning eller för linbana, att ett så viktigt afsteg från de grundläggande principerna i förslaget, som här är ifrågasatt, är däraf motiveradt. Man skulle snarare kunna ledas till ett motsatt antagande dels med hänsyn därtill att kostnaderna för bestämmande i hvarje fall af uppkommen skada antagligen skulle blifva alltför stora i förhållande till skadeersättningens belopp dels ock emedan för nu omhandlade företag ytterst sällan torde komma i fråga att använda expropriationsförfarandet, utan behöflig upplåtelse i regel fortfarande, såsom hittills, lärers komma till stånd genom aftal mellan vederbörande.

På grund af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att 86 § måtte ur förslaget utgå. Vid bifall härtill torde jämväl 87 § första stycket och 88 § böra uteslutas, enär de däruti intagna stadgandena icke synas äga fog under annan förutsättning än att för ledningens framdragande mark upplåtits utan full ersättning för upplåtelsen. Måhända bör dock i så fall ett eller annat af de ändamål, som uppräknas i 87 § första stycket, inflickas bland de i samma paragrafs andra stycke angifna ändamål.

88 §.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt* samt regeringsrådet *Ernberg*:

Stadgandet i denna § innebär enligt sin ordalydelse, att område, som afses i 82 §, skulle kunna öfvergå från samhället i enskild ägo utan att dessförinnan undergå förändring till sin natur. Detta är naturligtvis icke afsedt, utan förutsättes för lagrummets tillämpning, att sådan förändring skall hafva försiggått i vederbörlig ordning. För öfrigt synes detta böra vara den enda förutsättningen för inträdandet af här afsedd rättsverkan. Den genom expropriationen förvärfvade rätten torde nämligen, ehvad ersättning för upplåtelsen skall utgå eller icke, ej innebära annat eller mera än rättighet att hafva ledningen kvar så länge området tjänar samma ändamål som vid tiden för upplåtelsen. I förstnämnda fall har ju ersättningen bestämts med hänsyn till områdets speciella natur och den omständighet att tillämpning af förevarande § kan inträffa. Ett bibehållande af förslagets ståndpunkt i denna fråga skulle i många fall kunna faktiskt omöjliggöra för ett samhälle att genom bebyggande tillgodogöra sig gatumark, som enligt vederbörligen fastställd ändring i stadsplan öfvergått till tomtmark, något hvartill anledning så mycket mindre torde föreligga, som nyssnämnda rätt för ledningens ägare i allt fall kunde bringas till upphörande genom en så enkel åtgärd från samhällets sida som områdets öfverlåtande till enskild.

På grund af det anförda hemställes, att stadgandet omarbetas i antydd riktning.

91 och 92 §§.

Lagrådet:

I förslaget förutsättes, att vid expropriation för ändamål, som afses i 91 §, den besittningsrätt till mark inom det exproprierade området, som före expropriationen upplåtits till ägare af därstädes uppförda hus, icke genom densamma rubbas utan fortfarande skall bestå, där ej försäljning

eller upplåtelse, som afses i 92 §, kommer till stånd. Härpå syftar ock föreskriften i sista stycket af 92 §; men med hänsyn till den uttryckliga bestämmelsen i 46 § af förslaget, att exproprierad fastighet skall öfvergå till nye ägaren fri från all särskild rätt, som ej jämlikt utfästelse af honom lämnas orubbad, kan ifrågasättas, om ej hvad med förslaget härutinnan åsyftas bort komma till tydligare uttryck i själfva lagtexten.

Såsom förut inom lagrådet erinrats, synes man vid affattandet af 92 § hafva utgått från den förutsättningen att stadsplan och tomtindelning för det exproprierade området i regel finnes fastställd vid expropriationen eller åtminstone kommer till stånd inom närmaste tiden därefter. Härpå tyda föreskriften i första stycket om skyldighet för husägaren att vara underkastad jämkning, som kan erfordras för genomförande af stadsplan och tomtindelning, äfvensom bestämmelsen i första punkten af andra stycket, enligt hvilken markägaren antages kunna till husägaren upplåta tomt med tomträtt. Fall kunna emellertid inträffa, särskildt vid fisklägen, där byggnaderna ofta ligga hopgyttrade, då upprättande af stadsplan stöter på nära nog oöfvervinneliga svårigheter och fastställelse af sådan plan därför kanske aldrig ifrågakommer. Med hänsyn härtill torde 92 § böra undergå någon jämkning i affattningen till förebyggande af det missförstånd att bestämmelserna om försäljning eller upplåtelse, som där afses, icke skulle vara tillämpliga i nu berörda fall.

93 §.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Af förarbetena till förslaget framgår, att expropriationsrätt för ändamål, som afses i denna §, skall tillkomma allenast kronan, kommun eller skogsvårdsstyrelse. Åt denna förslagets mening synes emellertid böra gifvas ett korrektare uttryck än som skett i förslaget.

Vidkommande det förfarande, som i ärende af förevarande beskaffenhet skall äga rum, är förslaget ej fullt klart. Meningen synes emellertid vara, att ifall markens ägare på grund af därom framställt påstående erhåller föreläggande att inom viss tid själf ombesörja återväxt å marken, pröfning af den gjorda framställningen om expropriationsrätt till marken skall anstå till dess det visat sig, om föreläggandet behörigen fullgöres eller icke, och således, då tiden härför utlupit, ånyo upptagas. Då tiden för fullgörande af föreläggande, som nyss nämnts, antagligen i de flesta fall måste tilltagas tämligen lång, synes emellertid lämpligare, att stadgande i paragrafen införes därom att i fall, hvarom nyss sagts,

pröfningen af frågan om expropriationsrätt skall bero af därom gjord förnyad fränställning i sådant syfte.

94 §.

Justitieråden *Sundberg*, *Borgström* och *Skarstedt*:

Då enligt 93 § expropriation för ifrågavarande ändamål icke må äga rum i annat fall än att vederbörande markägare underlåtit att begagna sig af honom lämnadt tillfälle att själf ombesörja skogsåterväxt, torde beträffande mark, som för angifna ändamål blifvit exproprierad, saknas anledning att tillerkänna markägaren den särskilda lösningsrätt, hvarom i förvarande § förmäles och hvartill motsvarighet ej finnes i fråga om flygsandsfält, därom ägaren försummat att taga vård.

Regeringsrådet *Ernberg*:

Expropriation för ändamål, som afses i 93 §, skall visserligen enligt förslaget kunna äga rum så snart skogsåterväxt å marken i fråga finnes böra åstadkommas på det allmännas bekostnad. Med hänsyn till de med dylik expropriation i större omfattning förbundna betydande kostnader är dock sannolikt, att sådan expropriation kommer att anlitas hufvudsakligen i sådana fall, då behovet af skogsåterväxt ur allmän synpunkt finnes mera trängande, såsom till förekommande däraf att en för närliggande trakter äfventyrlig försumpning af marken må alltför mycket utbreda sig, eller till förbättrande af svåra klimatiska förhållanden i viss trakt, eller dylikt. Därest det åsyftade ändamålet verkligen skall vinnas, synes därför skogen å den exproprierade marken, om denna efter åstadkommen skogsåterväxt återlöses af den enskilde, böra ställas under sådan kontroll, att skogen kommer att i det allmännas intresse på ett effektivt sätt skyddas. Någon garanti för att i dylikt fall skogen eljest blir af den enskilde på ett rationellt sätt skött finnes icke, helst ju intet hindrar denne att afyttra marken till annan eller andra, som måhända sakna alla förutsättningar för åstadkommande af sådan skötsel; och ingripande från skogsvårdsstyrelsens sida på grund af 1903 års lag angående vård af enskildes skogar kan ske först efter det verklig vanskötsel af skogsmarken konstaterats. Fara föreligger därför, att därest icke vid återlösen särskild kontroll med afseende å skogsvården anordnas, de uppförfingar, det allmänna iklädt sig för åstadkommande af skogsåterväxt, mången gång skola visa sig till stor del vara förgäfvnes och det ändamål, man genom expropriationen velat vinna, mer eller mindre förfeladt.

Skall därför nu ifrågavarande lösningsrätt i förslaget bibehållas, synes det böra tagas under öfvervägande, huruvida icke afverkning å skogsmark, som på grund af förevarande stadgande löses, bör ställas under särskild kontroll, exempelvis så att därå afverkning annorledes än till husbehof må ske allenast efter utsyning.

Justitierådet Sundberg:

Tvekan kan i åtskilliga fall, som ej särskildt berörts i de inom lagrådet afgifna yttrandena, råda, i hvad mån genom de i 66—94 §§ af förslaget meddelade särskilda bestämmelser öfriga stadganden i förslaget modifieras eller helt förlora tillämpning. Till undanröjande af sådan tvekan torde i antydda fall böra å vederbörliga ställen meddelas erforderliga tydliga hänvisningar i sådant afseende.

Slutbestämmelsen.

Lagrådet:

Genom den föreslagna lagen upphäfves, bland annat, förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866. Enligt 14 § i lagen angående stadsplan och tomtindelning den 31 augusti 1907 äger, då enligt nämnda lag mark skall till stad afstås eller af staden lösas, den, som af markens afträdande lider skada, att njuta ersättning därför af staden; och skola i sådant fall de i sagda förordning meddelade föreskrifter äga tillämpning med iakttagande af hvad i 15—24 §§ i stadsplanelagen finnes stadgadt.

Väl är i förslagets slutbestämmelse upptagen föreskrift att, där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till bestämmelse, som skall upphävas, i stället motsvarande bestämmelse i förslaget skali tillämpas, men torde det, särskildt med hänsyn därtill att de i sistnämnda §§ af stadsplanelagen upptagna föreskrifter hänföra sig till speciella stadganden i 1866 års förordning, böra blifva föremål för noggrann undersökning i hvilken mån hvad som sålunda är att iakttaga då mark skall afstås eller lösas enligt stadsplanelagen låter förena sig med de i förslaget upptagna nya föreskrifterna; och vill lagrådet i sådant hänseende fästa särskild uppmärksamhet å följande.

Enligt 1866 års förordning skall i brist af öfverenskommelse mellan parterna Konungen bestämma tiden då fastighet, hvars exproprierande är i fråga, skall afstås eller upplåtas; och afgörande härom skall träffas innan

stämning i expropriationsmålet må utfärdas. Förslaget står åter i detta hänseende på en helt annan ståndpunkt. Någon viss tillträdestid skall ej på förhand bestämmas, men nye ägaren är berättigad att sedan expropriationen fullbordats tillträda fastigheten. I vissa fall kan ock mark dessförinnan få tillträdas. De sålunda föreslagna nya bestämmelserna synas böra föranleda upphäfvande af eller åtminstone ändring af och tillägg till 16 § i stadsplanelagen. Att bibehålla den i första stycket af nämnda lagrum upptagna föreskriften om viss tillträdestid, bestämd genom Konungens förordnande eller parternas öfverenskommelse, innan stämning må utfärdas, medan motsvarande föreskrift icke finnes upptagen i den allmänna expropriationslagen, lär icke kunna gå för sig; och äfven om det skulle befinnas lämpligt att för de i andra stycket af paragrafen upptagna fall bibehålla där meddelade särskilda bestämmelser om tiden för marks afträdande och således för dessa fall icke tillämpa stadgandet i 46 § första stycket af förslaget, torde det vara erforderligt att nämnda bestämmelser kompletteras med föreskrifter huru förfaras skall för den händelse expropriationsersättningen ej hunnit bestämmas före tillträdesdagen.

I detta sammanhang erinras, att genom hänvisning i stadsplanelagen till 69 och 70 §§ i förslaget de i nämnda lagrum upptagna bestämmelser synas böra göras tillämpliga i fråga om expropriation af mark för hufvudgator, som omförmäles i 11 § nyssnämnda lag.

Enligt förslagets allmänna bestämmelser äger, i olikhet med hvad nu gäller, ingen förpröfning af uppkomna tvistefrågor rum, utan de afgöras af rätten i sammanhang med fastställande af nämndens beslut. Skulle, efter det stämning utfärdats, rätten af någon anledning afvisa stämningen, blir beslutet härom att betrakta såsom ett hufvudsakligt utslag, mot hvilket talan skall fullföljas efter vad. Ogillas åter ett framställt yrkande i sådan riktning, får särskild talan däremot ej föras, utan kan denna fråga dragas under hofrätts pröfning endast i sammanhang med hufvudsaken d. v. s. rättens fastställelse af uppskattningen. Vid sådant förhållande synes det oegentligt att bibehålla stadgandena i första stycket af 17 § i stadsplanelagen, hvilka öfverensstämma med reglerna i 1866 års förordning.

I 18 § stadsplanelagen föreskrifves, att hvad i 14 § af 1866 års förordning är stadgadt icke skall medföra skyldighet att lösa jord eller lägenhet, som ligger inom det område stadsplanen omfattar. Sistnämnda lagrum motsvaras i förslaget af 10 § första stycket. Följdriktigheten synes fordra, att jämväl 10 § andra stycket sättes ur tillämplighet i det hänseende, hvarom här är fråga.

Bestämmelsen i 21 § af stadsplanelagen är med hänsyn till stadgandet i 7 § af förslaget öfverflödig. Den kan ock blifva i någon mån miss-

visande. Tillika må erinras, att enligt förslaget förutses möjligheten jämväl af värdeminskning.

Stadgandet i 22 § af stadsplanlagen blir enligt sin ordalydelse att tillämpa äfven för det fall att den exproprierande tillträdt fastigheten och således enligt bestämmelse i 47 § första stycket af förslaget försum-melse af hvad i 45 § första stycket är stadgadt ej medför att rätten till expropriation förverkas. Detta synes något oegentligt, då stadgandet i fråga är afsedt att ersätta föreskriften i sista punkten af 24 § i 1866 års förordning, enligt hvilken fråga om jords eller lägenhets afstående i visst fall skall vara förfallen och ankomma på ny pröfning.

Därest en revision af sagda §§ i stadsplanlagen anses böra vidtagas, bör den emellertid icke inskränkas att omfatta allenast ofvan särskildt be-rörda stadganden, utan synes den böra gå ut på att till alla delar, äfven i formellt hänseende, bringa bestämmelserna i nämnda §§ till öfverens-stämmelse med föreskrifterna i förslaget; och är härutinnan att uppmärk-samma jämväl innehållet i 14, 26 och 32 §§ af stadsplanlagen.

**Förslaget till lag om ändrad lydelse af 36 § i förordningen den 16 juni 1875
angående inteckning i fast egendom.**

Lagrådet yttrade:

Af skäl, som vid 51 § af förslaget till lag om expropriation af lag-rådet anförts för komplettering och förtydligande af 24 § intecknings-förordningen, torde det föreslagna nya momentet af 36 § samma förord-nings böra undergå sådan ändring, att dels hänsyn tages till det fall att till en eller flera af gemensamt intecknade egendomar genom expropriation upplåtes särskild rätt samt af expropriationsersättningen betalning utfaller å intecknadtt belopp och dels ordet »löseskillingen» ersättes med annat, mera allmänt uttryck.

Enär i båda styckena af 1 mom. i förevarande § upptagits före-skrift angående anteckning i inteckningsprotokollet, torde för tydlighetens skull den i 2 mom. upptagna hänvisningen till 1 mom. böra uttryck-ligen hänföras till det med hänvisningen afsedda andra stycket af sist-nämnda moment.

Slutligen vill det synas som om, för vinnande af motsvarighet till hvad i 24 § 2 mom. andra stycket inteckningsförordningen stadgas för där afsedt fall, de i 2 mom. af förevarande § meddelade nya föreskrifterna

lämpligen borde utsträckas till att gälla äfven för det fall att enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrifning af vattenverk en eller flera af gemensamt intecknade fastigheter varda helt eller delvis afträdda.

Justitieråden *Borgström* och *Skarstedt* samt regeringsrådet *Ernberg* tillade:

Därest expropriationsersättning, som afser allenast en eller flera af gemensamt intecknade egendomar, blifvit jämlikt 75 § i förslaget till lag om expropriation nedsatt och vid fördelning af det nedsatta betalning utfaller å intecknade beloppet, bör af enahanda skäl, som anförts vid 45 och 46 samt 76 §§ i nämnda förslag, inteckningen till motsvarande belopp omedelbart upphöra att gravera de öfriga egendomarna; och för den händelse, i enlighet med lagrådets hemställan, rätt till nedsättning af expropriationsbelopp kommer beträffande expropriation i allmänhet att medgifvas utan hinder däraf att rättens utslag icke vunnit laga kraft, gäller hvad nu nämnts äfven i fråga om sådant belopp, som med tillämpning häraf varder nedsatt. Detta föranleder emellertid beträffande 2 mom. i förevarande § ändring, motsvarande hvad som förordats i fråga om 2 mom. af 24 § inteckningsförordningen; och bör nu angifna förhållande uppmärksammas äfven vid den jämkning af 51 § andra stycket i förslaget till lag om expropriation, hvarom hemställan gjorts vid 45 och 46 samt 76 §§ i nämnda förslag.

Förslaget till lag om ändrad lydelse af 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet
Erik Ölander.

---

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 31 januari 1913.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Sandström anmälde lagrådets den 20 december 1912 avgivna utlåtande över de den 7 september samma år till lagrådet remitterade förslagen till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 36 § i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom samt lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde departementschefen följande.

»Vad lagrådet eller dess flesta ledamöter hemställt i fråga om *förslaget till lag om expropriation* har jag funnit mig böra i allmänhet gå till mötes, och även vissa erinringar, som vid samma lagförslag gjorts inom lagrådet utan att där vinna så stark anslutning som den nyss angivna, hava synts mig vara befogade. Då jag jämväl beträffande grun-

derna för de i anledning härav vidtagna ändringarna i förslaget i regel ansluter mig till de inom lagrådet avgivna yttrandena, torde jag, vad dessa ändringar angår, kunna i huvudsak inskränka mig till en kort redogörelse för vad sålunda åtgjorts. Endast i något enstaka fall har jag funnit särskilt anförande av skäl vara erforderligt från min sida. Härutöver anhåller jag att i de få punkter, där jag ansett mig icke eller endast delvis böra biträda förslag, som framställts av lagrådet eller dess flesta ledamöter, få angiva de skäl, som i sådant avseende varit för mig bestämmande.

Den omarbetning ifrågavarande lagförslag i åtskilliga punkter fått undergå har i allmänhet avsett förtydligande och utveckling av bestämmelser i det remitterade förslaget eller jämkning i detaljer samt endast mera undantagsvis inneburit någon viktigare förändring i sak.

Såsom lagrådet anmärkt, saknas i det remitterade förslaget en allmän bestämmelse, varigenom kronan tillkommande särskild rätt till fastighet i enskild ägo uttryckligt fritages från expropriation. I fråga om självständig expropriation av särskild rätt har nu denna brist avhjälpits i sammanhang därmed att i 1 § 1 mom. införts stadgande om dylik expropriation. Likaledes har den i 2 § tredje stycket av det omarbetade förslaget meddelade regeln att, då fastighet avstås på grund av expropriation, innehavare av särskild rätt till fastigheten skall vara pliktig avstå rättigheten inskränkts till det fall att innehavaren är annan än kronan; och har den i 49 § andra stycket innefattade bestämmelsen om att exproprierad fastighet i regel skall vara gravationsfri förtydligats i samma hänseende.

Till förtydligande av förslagets ståndpunkt beträffande allmän väg å stads område hava i 1 § 1 mom. efter orden 'allmän väg' tillagts orden 'på landet eller i stad'.

En annan förändring av bestämmelserna i samma moment är, att stadgandet om expropriation i syfte att åstadkomma tryggade bostadsförhållanden begränsats till att gälla bebyggda områden. Såsom inom lagrådet framhållits, synes beträffande obebyggd mark nämnda syfte, såvitt nu är i fråga, redan vara i huvudsak tillgodosett genom bestämmelsen i 10 § andra stycket av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning. Den kommitté, på vars förslag berörda lag närmast är grundad, åberopade till stöd för ifrågavarande bestämmelse, att till kommitténs kännedom kommit flera fall, då det stött på hart när oöverbärliga svårigheter att med äganderätt förvärva tomter inom planlagt område, samt att även andra fall kunde tänkas, då vederbörande jordägare inom planlagt område av spekulationslusta eller av annan anledning motsatte sig försäljning av tomter på antagliga villkor. De olägenheter, mot vilka berörda stadgande i stadsplanlagen är riktat, sammanfalla alltså väsent-

ligen med dem man velat undanröja genom den föreslagna expropriationslagstiftningen i denna del. Vid sådant förhållande och med hänsyn till vad lagrådets flesta ledamöter i ämnet anfört torde den vidtagna begränsningen av förslagets omfattning ej böra möta någon betänklighet; och synes det ej heller vara nödigt att, enligt vad inom lagrådet ställts i fråga, i detta sammanhang jämka ordalagen i stadsplanlagens stadgande.

Lydelsen av de i 1 § 2 mom. innefattade bestämmelserna om expropriation av fast fornlämnning eller för jordområdes avsättande såsom naturminnesmärke har jämkats i det avseendet, att dylik expropriation förklarats icke kunna åsyfta avstående av mark till annan än kronan.

Däremot har en av lagrådets flesta ledamöter gjord hemställan, som går ut på att stadgandena i det remitterade förslagets 1 och 2 §§ skulle till större delen byta plats, icke föranlett någon åtgärd. Någon mera betydande erinran ur redaktionell synpunkt torde icke finnas mot att låta 1 § innehålla bestämmelser utvisande, av vem, i fråga om vilken egendom och för vilka ändamål expropriationsrätt kan beviljas, samt i 2 § närmare angiva, vad meddelad expropriationsrätt innebär. Även den inom lagrådet föreslagna omläggningen av berörda stadganden skulle för övrigt vara förenad med vissa redaktionella olägenheter. Den i lagrådets yttrande påpekade oegentligheten, att en allmän bestämmelse om att expropriation kan ske enbart av särskild rätt till fastighet enligt det remitterade förslaget meddelas först i 2 §, har emellertid avhjälpits genom det av mig redan omnämnda stadgandet i andra stycket av 1 § 1 mom.

Genom den likaledes av mig förut omnämnda bestämmelsen i 2 § tredje stycket har bland förslagets grundläggande stadganden införts tydlig föreskrift, att expropriationsrätt i avseende å fastighet utan vidare inbegriper befogenhet att övertaga fastigheten fri från rättighet, som besvärar densamma.

I fjärde stycket av 2 § har upptagits erinran om att enligt särskilda bestämmelser i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom tomträtt och vattenfallsrätt skola i fråga om expropriation behandlas såsom fast egendom.

Den i 2 § andra stycket av det remitterade förslaget innefattade allmänna bestämmelsen, att vad om fastighet stadgas skall i tillämpliga delar gälla om särskild rätt till sådan egendom, har nu införts i ett särskilt lagrum, 3 §, och därvid inskränkts till att avse det fall att särskild rätt till fastighet utgör självständigt föremål för expropriation. I sammanhang härmed hava i 11 § samt 19 § tredje stycket meddelats erforderliga bestämmelser av motsvarande innehåll i fråga om särskild rätt till en fastighet, som avstås på grund av expropriation.

Den i det remitterade förslaget ej berörda frågan, huruvida fordringar, för vilka enligt 17 kap. 6 § första stycket handelsbalken åtnjutes förmånsrätt till betalning ur fastighet, skola, i den mån de ej äro allmänna utskylder, vid expropriation av fastigheten behandlas enligt förslagets regler om särskild rätt, har nu vunnit sin lösning genom den i 49 § andra stycket intagna bestämmelsen att dylika fordringar, även då de icke utgöra allmänna utskylder, skola liksom dessa lämnas oberörda av expropriationen.

I anledning av vad lagrådet vid 1 och 2 §§ anført därom, att beträffande expropriation för anläggning av elektrisk ledning förslaget bör på ett eller annat sätt angivas avse allenast svagströmsledningar, har jämkning vidtagits i rubriken till förslagets sjätte avdelning samt i 87 §.

Lagrådets erinringar vid 3 § i det remitterade förslaget hava föranlett jämkningar i 4 § första stycket och 78 § andra stycket av nuvarande förslag.

Likaledes har i anledning av lagrådets yttrande angående 4 § tredje stycket i det remitterade förslaget lydelsen av samma stycke i förevarande förslags 5 § något jämkats.

Med hänsyn till vad lagrådet vid 4 § i det remitterade förslaget anført om fullföljande av expropriationsanspråk genom stämning har i 5 § fjärde stycket och 61 § första stycket av nuvarande förslag vidtagits den ändring att för sådan fullföljd skall erfordras endast ansökning om stämning.

13 § andra stycket i nuvarande förslag har till följd av lagrådets erinran vid 11 § i det remitterade förslaget erhållit en delvis förändrad lydelse.

Vad lagrådet anmärkt vid 13 § i det remitterade förslaget har iakttagits vid avfattande av 15 §, 56 § andra stycket och 59 § första stycket i förevarande förslag.

Likaså har lagrådets yttrande vid det remitterade förslagets 18 § givit anledning till förändring i lydelsen av 21 § i det nya förslaget.

20 § i det remitterade förslaget motsvaras av det omarbetade förslagets 23 och 24 §§. Vid de senare paragrafernas formulering har beaktats vad lagrådet anført beträffande den förra paragrafen.

Det remitterade förslaget saknar särskilda bestämmelser för det fall, att en person, som är obehörig att förordnas till eller kvarstå såsom ordförande eller ersättare för ordföranden i expropriationsnämnder inom ett valområde eller att tillhöra kretsen av dem, som inom ett valområde äro valbara till ledamöter i sådana nämnder, det oaktat innehar dylikt uppdrag och jämväl inträder i nämnd. I enlighet med vad lagrådets flertal anført vid 22 § i det remitterade förslaget hava nu meddelats bestämmel-

ser, huru i sådant fall anmärkning om vederbörandes obehörighet må framställas samt i vilken ordning dylik anmärkning skall prövas; och hava dessa bestämmelser, på sätt 32 § i det nya förslaget utvisar, samarbetats med de i det remitterade förslagens 28 § givna reglerna om framställande och prövning av jäv. Sistnämnda regler hava härvid, ävenledes med hänsyn till vad lagrådets flertal yttrat, förtydligats och fullständigats i vissa avseenden.

På grund av lagrådets hemställan vid 23 § i det tidigare förslaget har 27 § tredje stycket i det nya förslaget undergått någon jämkning.

Stadgandet i första punkten av det remitterade förslagens 24 § synes, såsom lagrådet framhållit, vara överflödigt, och nämnda punkt har därför icke upptagits i det nya förslaget. Vad paragrafen i övrigt innehåller äger, med någon förändring, motsvarighet i 20 och 28 §§ av sistberörda förslag.

Lagrådets yttrande vid 25 § i det äldre förslaget har föranlett stadgandet i 31 § andra stycket av nuvarande förslag.

Även bestämmelsen i 27 § fjärde stycket av det tidigare förslaget har ändrats i enlighet med lagrådets erinran; och har den ändrade bestämmelsen, för att vinna tillämpning jämväl i fråga om framställande av anmärkning att ledamot i nämnd är obehörig, fått sin plats i 32 § av förevarande förslag.

Med hänsyn till lagrådets anmärkning mot det remitterade förslagens 29 § har 33 § första stycket i nu föreliggande förslag något jämkats.

Stadgandet i 31 § av det remitterade förslaget avser givetvis det fall, att ordföranden eller ledamot avgår ur nämnd efter det definitivt beslut fattats rörande någon del av den åt nämnden uppdragna värdering, och ett sådant beslut kan jag för min del icke finna oförenligt med bestämmelserna i samma förslags 39 §. Då emellertid, särskilt med hänsyn därtill att enligt förslagens mening mer än en fastighet blott undantagsvis kan innefattas under samma expropriation, nämnda stadgande icke torde äga någon större praktisk betydelse, har jag icke velat motsätta mig lagrådets hemställan om stadgandets uteslutande ur förslaget.

På grund av vad lagrådet anmärkt mot 32 § i det äldre förslaget har i 35 § av det nya förslaget ej upptagits annan hänvisning än till 34 § i samma förslag.

Den av lagrådet vid 35 § i det remitterade förslaget gjorda hemställan, att vad i andra punkten stadgas om ersättningen för exproprierad fastighet skall vid delexpropriation erhålla motsvarighet beträffande ersättning för skada eller intrång å den icke exproprierade fastighetsdelen, synes vara befogad. Att en liknande regel skall gälla om ersättning för upp-

låtelse av särskild rätt till fastighet torde emellertid ävenledes böra uttryckligt angivas, särdeles som härigenom vinnes överensstämmelse med det uttryckssätt 49 § i det remitterade förslaget och 56 § i nuvarande förslag använda för att beteckna de slag av expropriationsersättning, till vilka inteckningshavare och med dem likställda fordringsägare skola hava företrädesrätt. I enlighet med vad nu anförts har andra stycket i det nuvarande förslaget 38 § avfattats. Tredje stycket i samma § skall jag i annat sammanhang beröra.

Vad inom lagrådet yttrats vid 36 § i det remitterade förslaget har föranlett jämkning i 39 § andra stycket och 64 § i förevarande förslag.

I anslutning till vad två ledamöter i lagrådet anført beträffande 38 § tredje stycket i det tidigare förslaget har den motsvarande bestämmelsen i 41 § av det nuvarande förslaget delvis underkastats omarbetning.

Lagrådets uttalande, att i fråga om rättens befogenhet till jämkning av nämndens uppskattning borde ur det remitterade förslaget 42 § uteslutas allt, som icke hänförde sig till det fall att nämnden satt ersättningsbeloppet lägre än den exproprierande erbjudit, synes mig giva anledning till den erinran att, även då nämnden gått utöver vad ersättningstaganden begärt, hinder mot att tillerkänna rätten sagda befogenhet icke kan förefinnas annat än då det är fråga om ersättning, till vilken inteckningshavare och med dem likställda fordringsägare hava företräde. Enligt 45 § första stycket i det nya förslaget tillerkännes därför jämningsrätt fortfarande domstolen, så snart den ersättningsberättigades yrkande överskridits beträffande annan ersättning än som avses i 38 § andra stycket.

Vad åter angår ersättning av sistnämnda slag, synes det i två särskilda fall vara önskvärt, att nämndens uppskattning icke må behöva utan vidare följas. Det ena fallet föreligger, om nämnden vid ersättningens bestämmande gått utöver fastighetsägarens yrkande i vidare mån än som erfordrats för skyddande av fordringsägarnas rätt, det andra, om nämnden i anledning av fastighetsägarens yrkande stannat vid ett belopp under fastighetens värde, ehuru för tillgodoseende av fordringsägarnas intresse varit erforderligt att bestämma ersättningen till nämnda värde eller åtminstone till ett belopp, som stått värdet närmare än det av nämnden utsatta.

I avseende å det förra av de sålunda angivna fallen synes den bästa utvägen vara att, såsom lagrådet tillstyrkt, meddela bestämmelser i syfte att icke under några förhållanden, till kränkning av den exproprierandes rätt, fastighetsägaren må uppbära mera än han i målet begärt. Då full säkerhet om det för fordringarnas täckande erforderliga beloppet icke alltid torde vinnas förr än vid den likvid mellan fastighetsägare och ford-

ringsägare, som efter expropriationsersättnings nedsättande skall hållas inför Konungens befallningshavande, synes ett stadgande av nämnda innehåll hava sin plats i sammanhang med föreskrifterna om dylik likvid; och bestämmelse i ämnet har därför införts i 56 § andra stycket av det omarbetade förslaget.

Lagrådets erinringar beträffande det senare av de nyss omnämnda fallen synas egentligen rikta sig mot ett vid remissen till lagrådet av mig gjort uttalande, att stadgandet om att målet skall återförvisas till nämnden, då denna ej förfarit enligt den föreslagna lagens bestämmelser, torde undantagsvis kunna erhålla tillämpning jämväl då nämnden underlåtit att till skyddande av fordringsägarnas rätt åsätta fastigheten ett skäligt och tillräckligt värde, utöver vad fastighetsägaren yrkat. Det synes mig fortfarande icke vara uteslutet att sådan tillämpning kunde äga rum, åtminstone om av nämndens protokoll framginge att nämnden icke alls gjort någon uppskattning av fastigheten utan allenast låtit bero vid ett av fastighetsägaren yrkat, uppenbarligen för lågt belopp. Gärna medgives dock att denna möjlighet blott har ringa praktisk betydelse; regeln att uppskattningen tillkommer nämnden ensam bör utan tvivel upprätthållas. Berörda stadgande, som i nu föreliggande förslag återfinnes i 45 § andra stycket, är emellertid erforderligt, oavsett om sådan tillämpning som den av mig ifrågasatta kan förekomma eller icke, och då något behov av jämkning i stadgandets lydelse icke synes vara påvisat, hava lagrådets erinringar i denna del icke föranlett någon åtgärd.

Att, såsom lagrådet vid 45 och 46 §§ av det remitterade förslaget förordat, giva den exproprierande allmän befogenhet att på vissa villkor taga expropriationsföremålet i besittning, så snart rätten meddelat utslag i målet, synes mig innebära en förbättring av förslaget, och jag har därför låtit i 54 § av det nya förslaget införa bestämmelser om dylik tillträdesrätt. Är i målet tvist, huruvida enligt 12 § i sistnämnda förslag expropriationen skall omfatta mera än Konungen bestämt, bör dock den exproprierandes rätt att taga mark i besittning, innan utslaget vunnit laga kraft, icke sträckas längre än till det under alla förhållanden ostridiga området, det av Konungen bestämda. Å andra sidan torde tillträdesrätt i fråga om detta område alltid kunna medgivas honom; tillräcklig anledning synes mig icke föreligga att i enlighet med lagrådets hemställan skilja mellan första och andra styckena i 12 § samt, när utvidgning av expropriationen är yrkad enligt det senare lagrummet, göra ett lagakraftvunnet utslag till förutsättning för varje tillträde av mark. Då ett villkor för tillträdesrätt skall vara att den i utslaget bestämda ersättningen nedsättes hos Konungens befallningshavande för att omedelbart tillhandahållas de till densamma

berättigade och eventuellt därvid fördelas bland inteckningshavare, erfordras jämväl, såsom lagrådet framhållit, föreskrift att, om klagan över utslaget leder till ny uppskattning, nämnden vid denna ej må sätta ersättningen lägre än till det värde, som framgått av den tidigare uppskattningen. Stadgande härom har intagits i 38 § tredje stycket, i sammanhang varmed genom bestämmelse i 45 § första stycket rätten fått sig tillerkänd befogenhet att jämka nämndens uppskattning, om nämnden ej skulle ställa berörda stadgande sig till efterrättelse.

Lagrådets hemställan om utbyte av orden 'tre månader' mot 'nittio dagar' har föranlett jämkning i 48 och 51 §§.

Stadgandet i 47 § andra stycket av det remitterade förslaget har på grund av lagrådets anmärkningar fått undergå omarbetning. Motsvarande bestämmelser finnas nu i 51 § andra stycket och 53 §.

I det remitterade förslaget har bestämmelse ej meddelats för det fall, att den exproprierande enligt fastighetsägarens medgivande eller stadgande i lag tagit fastigheten i besittning utan nedsättande av expropriationsersättning och därefter försummar att fullgöra sin nedsättningsskyldighet inom föreskriven tid från det rättens utslag vunnit laga kraft. I dylikt fall, då försummelsen ej medför förverkande av expropriationsrätten, bör tydligen varje sakägare kunna utkräva den honom tillkommande ersättning av den exproprierande. I anledning av vad lagrådet härom anmärkt hava bestämmelser i nämnda syfte införts i det nya förslagets 52 och 53 §§.

På grund av vad lagrådet yttrat beträffande den enligt 47 § första stycket i det remitterade förslaget, liksom enligt nu gällande expropriationsförordning, förefintliga möjligheten att huru lång tid som helst, efter det expropriationsrätten förverkats genom försummelse att erlagga expropriationsersättningen, träffa överenskommelse om expropriationens fullbordande har i 51 § första stycket av det omarbetade förslaget rätten till dylik överenskommelse begränsats till samma tid, inom vilken fastighetsägaren kan påfordra fullbordande av expropriationen, eller nittio dagar från expropriationsrättens förverkande.

Vidare har genom stadgande i 51 § tredje stycket förtydligats att, såsom lagrådet påpekat, överenskommelse om expropriationens fullbordande ej bör kunna träffas, sedan hos rätten gjorts anmälan om expropriationsrättens förverkande genom försummelse att nedsätta expropriationsersättningen, liksom ock att efter dylik anmälan fastighetsägaren ej heller skall kunna påfordra expropriationens fullbordande. I sammanhang härmed har enligt lagrådets hemställan stadgandet i 47 § tredje stycket i det remitterade förslaget ändrats därhän att, såsom 50 § andra stycket i det

nya förslaget innehåller, expropriationsrättens förverkande skall av fastighetsägaren styrkas hos Konungens befallningshavande, som gör anmälan därom hos rätten.

Stadgandet i första punkten av 56 § andra stycket i det omarbetade förslaget har i olika avseenden förtydligats på grund av lagrådets erinringar vid det äldre förslagets 49 §. Att det härvid i nämnda punkt intagna uttrycket 'i ägarens hand' åsyftar den, som är berättigad att i ärendet föra talan såsom fastighetens ägare och alltså i allmänhet den, som har lagfart å fastigheten, torde vara tydligt. Jämväl i 59 § har samma uttryck införts.

Den av lagrådet framställda erinran om bristande överensstämmelse mellan 51 § första stycket och 12 § första stycket i det remitterade förslaget har föranlett jämkning i 58 § första stycket av det nya förslaget. Lydelsen av andra stycket i samma § har likaledes i vissa avseenden förändrats. Jämkning har nämligen, såsom lagrådets flesta ledamöter vid 45 och 46 samt 76 §§ i det äldre förslaget framhållit, varit erforderlig för att göra bestämmelserna i nämnda stycke tillämpliga vid fördelning av sådan ersättning som den exproprierande, innan rättens utslag vunnit laga kraft, nedsätter för att bli berättigad taga mark i besittning. Även har jämkning vidtagits för att, med hänsyn till de föreslagna bestämmelserna i 36 § 2 mom. inteckningsförordningen, giva stadgandena i berörda stycke tillämpning för det fall att en eller flera av gemensamt intecknade fastigheter exproprieras.

I anledning av vad lagrådets flesta ledamöter anført vid 52 § i det remitterade förslaget har i 59 § av det nuvarande förslaget tillagts ett stadgande att fastställelse ej må meddelas å överenskommelse om att expropriationsersättning skall utgå annorledes än på en gång. Det tredje stycket i samma § har förtydligats på grund av en inom lagrådet framställd anmärkning.

60 § i det nya förslaget har i visst avseende förtydligats med hänsyn till lagrådets erinran vid det tidigare förslagets 53 §.

Till följd av en inom lagrådet vid 54 § i det äldre förslaget gjord anmärkning har 61 § i det omarbetade förslaget undergått förtydligande i det hänseendet, att anteckning om återkallelse av expropriationsanspråk icke skall göras i inteckningsprotokollet samt intecknings- eller fastighetsboken, förrän rätten i anledning av återkallelsen avskrivit målet. Något allmänt stadgande att rätten, så snart den av någon anledning skiljer expropriationsmålet från sig, skall låta göra anteckning därom i nämnda urkunder har däremot icke införts i förslaget, såsom torde vara åsyftat med de vid samma § inom lagrådet gjorda ytterligare erinringarna. Bestäm-

meler om anteckning i rättens urkunder finnas enligt förslaget för de fall att expropriationen fullbordas, expropriationsrätten förverkas genom försummelse att nedsätta expropriationsersättningen eller expropriationsanspråket återkallas. Härmed torde hava angivits de praktiskt viktiga fallen, och skulle av annan anledning uppstå behov av dylik anteckning, lär rätten eller domaren icke tveka att, med ledning av som är stadgat för dessa fall, göra den erforderliga anteckningen.

Lydelsen av 63 och 64 §§ i det nya förslaget har något jämkats med hänsyn till lagrådets erinringar vid 56 § i det äldre förslaget.

Den ändrade lydelse 66 § första stycket i nuvarande förslag utvisar vid jämförelse med 59 § första stycket i det remitterade förslaget är föranledd av lagrådets hemställan vid sistnämnda §.

68 § andra stycket och 71 § i det remitterade förslaget hava utslutits på grund av vad lagrådet beträffande desamma anfört. I sammanhang med den senare paragrafens utelämnande har lydelsen av 84 och 86 §§ i det nya förslaget något jämkats.

I 78 § första stycket av det omarbetade förslaget har vidtagits jämkning till följd av vad lagrådet yttrat beträffande det äldre förslagets 72 §.

I anledning av en vid 73 § av det remitterade förslaget inom lagrådet gjord erinran har i 79 § tredje stycket och 85 § andra stycket av det nya förslaget förtydligats att Konungen i där avsedda fall äger bestämma ej blott i vilken omfattning på marken utan även under vilka förutsättningar, särskilt beträffande ändamål och kontroll, expropriation må äga rum. Att under den nu föreslagna lydelsen icke innefattas befogenhet för Konungen att angående expropriationsvillkoren göra avvikelser från förslagets stadganden och sålunda t. ex. föreskriva särskilda grunder för expropriationsersättningens bestämmande i dylika fall är uppenbart.

Med hänsyn till lagrådets anmärkning vid 74 och 75 §§ i det äldre förslaget har det nya förslagets 80 § i formellt avseende omarbetats.

En av lagrådets flesta ledamöter vid 76 § av det remitterade förslaget framställd erinran har föranlett, att i 82 § första stycket av det nya förslaget införts hänvisning till 57 §, varjämte för vinnande av ökad tydlighet hänvisats jämväl till 58 § andra stycket.

I 83 § av det nya förslaget har gjorts ett tillägg i överensstämmelse med vad lagrådet ifrågasatt vid 77 § av föregående förslag.

Lydelsen av 90 § första stycket i det nuvarande förslaget har i vissa hänseenden jämkats på grund av lagrådets yttrande vid det äldre förslagets 84 §.

Beträffande första punkten i det remitterade förslaget 86 § hava anmärkningar framställts av lagrådets flesta ledamöter. Sälunda hava två ledamöter hemställt, att den där innefattade undantagsbestämmelsen måtte uteslutas, under tilläggande att i varje fall anledning icke syntes förefinnas att, såsom nämnda förslag i motsats till det till grund därför liggande kommittéförslaget avsåge, utsträcka undantagets tillämpning utöver statens telegraf- och telefonledningar. En tredje ledamot har förklarat sig likaledes anse tillräckliga skäl för det stadgade undantaget från allmänna regler ej föreligga. Någon betänklighet mot att undantaget, därest det skall kvarstå, begränsas till vad kommittén föreslagit kan så mycket mindre finnas från min sida, som avvikelsen från berörda förslag allenast har sin förklaring däri att vid den bearbetning, förslaget före remissen till lagrådet undergick i departementet, en åsyftad redaktionell jämkning genom förbiseende kommit att innebära även ändring i sak. Beträffande åter undantaget för statens telegraf- och telefonledningar har jag, då de inom lagrådet framtällda anmärkningarna synas mig äga ganska mycket fog, ansett riktigast att ej heller upptaga detta undantag i det nu förevarande förslaget 92 §. Sista punkten i samma § har på yrkande av lagrådets flesta ledamöter något jämkats.

94 § i det nuvarande förslaget, motsvarande 88 § i det remitterade förslaget, har likaledes underkastats jämkning i överensstämmelse med vad lagrådets flesta ledamöter hemställt.

Lydelsen av det nya förslaget 98 §, som motsvarar 92 § i det remitterade förslaget, har i enlighet med lagrådets hemställan förtydligats i vissa hänseenden.

99 och 100 §§ i det nuvarande förslaget motsvara 93 § i det tidigare. Genom förstnämnda § har, såsom en ledamot i lagrådet hemställt, givits tydligare uttryck åt förslaget mening, att expropriationsrätt för det i denna del av förslaget avsedda ändamål icke skall kunna tillkomma annan än kronan, den kommun, inom vars område marken är belägen, samt skogsvårdsstyrelsen inom vederbörande landstingsområde.

Enligt 94 § i det remitterade förslaget bibehålles den i kommittéförslaget upptagna bestämmelsen att, sedan återväxt åstadkommits på skogsmark, som exproprierats för sådant ändamål, ägaren av den fastighet, till vilken marken före expropriationen hört, i regel skall vara berättigad att lösa marken. Tre ledamöter i lagrådet hava funnit anledning saknas att tillerkänna fastighetsägaren sådan lösningsrätt. Den återstående ledamoten har uttalat den mening att, om lösningsrätten skall bibehållas, det bör tagas under övervägande, huruvida icke avverkning å skogsmark, som löses av huvudfastighetens ägare, skall ställas under särskild kontroll,

exempelvis så att annan avverkning än till husbehov må ske allenast efter utsynning.

Vad sistnämnde ledamot ifrågasatt överensstämmer i huvudsak med en hemställan, som gjordes av domänstyrelsen i dess utlåtande över kommittéförslaget. Denna hemställan ledde ej till någon ändring i förslaget, och även nu anser jag icke lämpligt, att för ett antal i olika trakter av landet kringspredda jordområden i enskild ägo skulle finnas särskild skogslagstiftning, avvikande från den, som i övrigt gällde för de fastigheter områdena tillhörde.

Mot de skäl, på vilka kommittén grundat sitt förslag om ifrågasvarande lösningsrätt, synes i teoretiskt avseende någon väsentlig invändning icke kunna göras. Såsom kommittén anført, är syftet för expropriationen fyllt i och med det att marken ånyo är skogbärande, och att förebygga markens förnyade kallläggande är en uppgift, som faller inom området för 1903 års lagstiftning om enskilda skogar. Huruvida nämnda lagstiftning kan anses i verkligheten innebära sådan trygghet mot nytt ödeläggande av skogsmarken, som man i nu förevarande fall med skäl kan fordra, är dock ovisst; domänstyrelsens nyss berörda framställning har tydligen utgått från en motsatt uppfattning. I betraktande härav är oförnekligt att den föreslagna återlösningsrätten medför en risk för att det gagn, som åsyftats med expropriationen och därefter vidtagna åtgärder för återväxt, icke skall varaktigt vinnas. Något större behov av en dylik rätt torde ej heller föreligga. Är markens beskaffenhet eller belägenhet sådan att dess återlösen mot gäldande av nedlagda kostnader är av särskild vikt för huvudfastighetens ägare, torde han ofta kunna förvärva marken genom avtal med den exproprierande, under förutsättning att skogen kan antagas efter dylik överlåtelse bliva väl vårdad. Då tillika en lösningsrätt, som lång tid skall vila å en fastighet, är ägnad att medföra vissa olägenheter t. ex. vid laga skifte, har jag ansett mig kunna biträda den uppfattningen att omförmälda bestämmelse lämpligen bör utgå ur förslaget.

Utöver de i förevarande förslag vidtagna ändringar, för vilka särskild redogörelse nu lämnats, har förslaget underkastats en del rent redaktionella jämkningar.

Vissa erinringar, som lagrådet eller dess flesta ledamöter framställt vid 45 och 46, 51 samt 76 §§ i förslaget till lag om expropriation, avse att, i sammanhang med genomförande av detta förslag, förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom bör undergå en del förändringar jämte dem, som innefattas i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 36 § i samma förordning.

Sålunda har beträffande 24 § inteckningsförordningen erinrats följande. Vad i 2 mom. andra stycket av paragrafen stadgades för det fall att allenast en del av intecknad egendom avträdades borde erhålla giltighet, även då särskild rätt till intecknad egendom genom expropriation upplätes. Stadgandet borde ock gälla ej blott då efter expropriationens fullbordande den slutliga expropriationsättningen fördelades utan jämväl beträffande sådan tidigare fördelning som föranleddes av bestämmelserna om villkoren för rätt att taga mark i besittning, innan domstolens utslag i expropriationsmålet vunnit laga kraft, eller, vid järnvägs- och farledsanläggningar, efter expropriationsstämningens utfärdande. Ordet 'löseskilling' hade enligt förslaget till lag om expropriation en mera inskränkt bemärkelse än enligt inteckningsförordningen och borde därför i såväl 1 som 2 mom. av förevarande § utbytas mot ett allmännare uttryck. I enlighet med berörda erinringar och för att med önskvärd tydlighet bereda grund för en tillämpning, som i huvudsak varit åsyftad även enligt de remitterade förslagen, har jag funnit 2 mom. andra stycket i förevarande § böra omarbetas och 1 mom. i samma § böra i någon mån jämkas.

Till 45 § tredje stycket i inteckningsförordningen torde böra göras ett tillägg i överensstämmelse med vad lagrådet beträffande denna § hemställt vid 51 § i förslaget till lag om expropriation.

I anledning av lagrådets eller dess flesta ledamöters yttranden beträffande 36 § inteckningsförordningen, sådan denna § upptagits i förslaget till lag om ändrad lydelse av densamma, synes 2 mom. böra i vissa hänseenden förändras.

Då vid den omarbetning förenämnda paragrafer skola undergå densamma böra även redaktionellt bringas till huvudsaklig överensstämmelse med förslaget till lag om expropriation, synes det för likformighets vinnande vara lämpligt att vidtaga en motsvarande jämkning i 16 § inteckningsförordningen. Vid denna omformulering torde ock, enär berörda § för länge sedan upphört att gälla beträffande järnvägar, ordet 'järnväg' böra uteslutas ur densamma.

På nu angivna grunder har jag låtit uppgöra ett *förslag till lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.*

För att, då nu på lagrådets hemställan de i 36 § 2 mom. inteckningsförordningen föreslagna stadgandena utsträckts att äga tillämpning även då en eller flera av gemensamt intecknade egendomar varda helt eller delvis avträdade enligt gällande bestämmelser om ändring eller utrivning av vattenverk, de i samma moment föreskrivna anteckningarna i inteck-

ningsprotokollet skola komma till stånd, erfordras stadgande om viss anmälnings skyldighet för Konungens befallningshavande, i överensstämmelse med vad för motsvarande fall föreskrives i 71 § av lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, enligt lydelsen i lagen den 11 oktober 1912. I anledning härav har utarbetats ett *förslag till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten.*

Det av lagrådet utan anmärkning lämnade *förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar*, har i redaktionellt avseende något jämkats.

Ytterligare har utarbetats ett *förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning*. Beträffande grunderna för detta förslag torde jag endast behöva åberopa lagrådets yttrande vid slutbestämmelsen i förslaget till lag om expropriation.»

Departementschefen uppläste härefter omförmälda förslag till
lag om expropriation,
lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom,
lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten,
lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt
lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning;
och hemställde departementschefen, att förslagen måtte jämlikt § 87 regeringsformen föreläggas riksdagen till antagande.

Denna hemställan, som biträdades av statsrådets övriga ledamöter, blev av Hans Maj:t Konungen bifallen; och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet
Hjalmar Nyman.